

月份牌

波蘭國

KALENDARZ

Dla Polaków na Dalekim Wschodzie

i

PAMIĘTNIK

Charbinski

Charbin

1923

Chiny

R O K 1923

S T Y C Z E N . L U T Y .

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego	Dni Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego
1 P. Obrz. Pańskie. Nowy rok. Bazylię.	1 C. Ignacego B. M. Brygidy P.
2 W Najś. Jm. Jezus. Makarego.	2 P. Dczyszczenie N. M. P. Korniljusza P.
3 Ś. Daniela M. i Genowefy P.	3 S. Błażeja B. M.
4 C. Tytusa B.	4 N. Mięś. An. i Anasagarego. Bb. Ww.
5 P. † Telesfora P. M. Symeona Zak.	5 P. Agaty P. M.
6 S. OBJAW. PANS. TRZECH KRÓLI.	6 W Doroty P. M. Tytusa B.
7 N. 1 p. Tr. K. Rodz. Ś. J. M. J. Luc. i Juji	7 S. Romualda Op.
8 P. Lucyana M. Eugeniusza M.	8 C. Jara z Matty.
9 W Marcelina B. Maryany P. M.	9 P. Cyr. Aleksan. B. D. Apolonii P. M.
10 S. Wilhelma B. W. Nikanora M.	10 S. Scholastyki P.
11 C. Hygina P. M. Honoraty P.	11 N. Zapustna. Objawienie się N. Marii
12 P. Arkadiusza i Modesta Mm.	w Lourdes. Lukjusza.
13 S. 40 Mm. i Weroniki P.	12 P. 7-u Fundat. sług N. M. P. Gauden.
14 N. 2 po Trz. Królach. Hilarego P. D.	13 W Stefana B. M. Katarzyny Ricci.
15 P. Pawła I-go pustelnika.	14 S. & Popielec Pocz. postu wiel. Walent.
16 W Marcelego P. M. Otona M.	15 C. & Faustyna i Jowity Mm
17 S. Antoniego Op.	16 P. † & Juliana i Julianny Mm.
18 C. Kated. s. Piot. w Rzym. Liberaty P.	17 S. † & Donata M.
19 P. † Kanuta Kr. M. Marii. i Marty M.	18 N. & 1-a Postu. Stefana. i Jana Mm.
20 S. Fabiana i Sebastjana Mm.	Symeona B. M.
21 N. 3 po Trz. Królach. Agn. P. M.	19 P. & Konrada W.
22 P. Wincentego i Anastazjusza.	20 W & Leona B.
23 W Zsiubiny N. M. P. Rajmonda	21 S. † & Suche dni Maksymjana B.
24 S. Gymoteusza B. M.	22 C. & Katedry św. Piotra w Antjochii.
25 C. Nawr. św. Pawła Ap. Ananiasza M.	Polikarpa A.
26 P. Polikarpa B. M.	23 P. † & Suchedni. Piotra Damjana B. D.
27 S. Jana Złotoustego.	24 S. † & Suchedni. Macieja Ap.
28 N. Starozapustna. Flawiana.	25 N. & 2 - Pos. Cezarego W. Tarazj. B.
29 P. Franciszka Sulezego.	26 P. & Aleksandra B.
30 W Martyny P. M.	27 W Aleksandra M. Prokopa U.
31 S. Piotra Nolasko.	28 S. & Romana Op. Makarego M.

1 Новый годъ. День неприсут.
7 Рождество Господа нашего I. X
8 и 9 Праздникъ Рождества.
14 Обрѣзание Господне.
19 Крацнне Господне.

15 Срѣтеніе Господне.
16 Сырная седмица. (Маслени-
ца).
17 Сырная седмица. День не-
присутственный.

Wyjaśnienie znaczków; † oznacza wstrzemięźliwość od mięsa, & Post ścisły czyli odywia
nie się raz na dzień z matyn polwieszczkiem. † &. Post ścisły połączo ny z utrzymaniem
się od mięsa.

Notatki

III/0395

K-326/195

MARZEC. KWIECIEŃ.

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.
1 C. & Arbina B.	1 N. ZMARIWYCHWSTANIE P. N. J. CHRYSYSTUSA. Teod. M. Hubona M.
2 P. & Heleny Cesarzowej.	2 P. 3 Dzień Wielk. Franciszka z Pauli W.
3 S. & Kunegundy Cesarzowej.	3 W. 3 Dzień Wielk. Ryszarda W.
4 N. & 3-postu. Kazimierza Kr. W.	4 S. Izidora B. D.
5 P. & Teofila B.	5 C. Vincentego Fer. W. Ireny P.
6 W. & Perpetui i Felicjy Mm.	6 P. & Wilhelma Op. Celestyna Pp.
7 S. & Tomasz z Akwinu D. W.	7 S. Epifanusza B. M.
8 C. & Jana B. zego W.	8 N. Przewodnia. Lj. nizego B. W.
9 P. & Franciszki Rzymianki Wd.	9 P. & Zwiastowanie N. Marii Panny.
10 S. & 40 Męczenników Wiktora M.	10 W. & Ezechiela Proroka.
11 N. & 4 Postu. Konstant. i Piotra Ww.	11 S. Leona I P.
12 P. & Grzegorza I P. W.	12 C. Wiktora M.
13 W. & Krystyny P. M.	12 P. Hermenegilda Król. M.
14 S. & Matyldy Kr. Wd.	14 S. Justyna M. Walerjan.
15 C. & Longina M.	15 N. 2—po Wielk. Anastazego M.
16 P. & Eufrozyny M.	16 P. Penetykta Labra W. Lamberta W.
17 S. & Patrycjusza B. W. Józ. z Arvm.	17 W. Aniceta M P.
18 N. & Męki Pańskiej. Cyryna Jeruz. B.	18 S. Urocz. Ś. Józ. O. N. M. P. i Op. Koś.
19 P. & Józefa O. N. M. P.	19 C. Leona IX P.
20 W. & Eugeniusza i Klaudji Mm.	20 P. & Sulpicjusza M.
21 S. & Benedykta Op.	21 S. Anzelma B. D.
22 C. & Pawła B. Katarzyny P.	22 N. 3—po Wielk. Sotera i Kaja Pp. Mm.
23 P. & N. Marii. P. Boles. Kata. Szw. P.	23 P. Wojciecha B. M. Patrona Polski.
24 S. & Marka i Tymoteusza Mm.	24 W. Jozego M. Fidelisa z Sigmarygi W.
25 N. & P. Im. Gabr. Arch. Dyżmy dob. to.	25 S. Marka Ewang.
26 P. & Jana Justelnika.	26 C. Kleta i Marcelina Mm.
27 W. & Jana Damascenskiego B. D.	27 P. & Teofila i Tertul. Bb. Ww.
28 S. & Jana Kapistrana W.	28 S. Pawła od Krzyża W.
29 C. & Wiel. Wiecz. Pańska. Eustatego.	29 N. 4—po Wielk. Piotra M. Roberta W.
30 P. & Wielki. Kwiryna M. Anieli Wd.	30 P. Katarzyny Senenskiej P.
31 S. & Wielki. Balbiny P. Benjamina M.	

Двунадесятьхъ праздникоу въ мартѣ нѣтъ.

1 Входъ Господень въ Иерусалимъ.
5 Святой и Великій четвергъ.
6 Святая и Великая пятница.
7 Святая и Великая суббота. Благоу-
вѣщение Пресвятой Богородицы.
Свѣтлое Христово Воскресенье.

Notatki

MAJ. CZERWIEC.

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.
1 W. Filipa i Jakoba. Ap.	1 P. & Jakoba ze Strepy Arc. Lwowskie- go.
2 S. Atanazego B. D. Zygmunta K. M.	2 S. Marcelina i Bandyiny M. M.
3 C. Znalezienie Krzyża Sw. Aleksandra.	3 N. 2—po Zielonych Sw. Erazma M., Pa- uli M.
4 P. & Moniki Wd. Florjana.	4 P. Franciszka Carciolo.
5 S. Piusa V P. W. Anioła.	5 W. Bonifacego B. M. Walerji P. M.
6 N. 5—po Wielk. Jana Ap. i Ew. w Ojeju	6 S. Norbera i Klaudjusza Bb.
7 P. & Dai Krzyżowe. Ś. Stanisław.	7 C. Roberta Op.
8 W. Dzie Krzyżowe. Okazanie się Ś. Mi- chała Ap. Domiceli.	8 P. & Naśw. Serca Jezusowego, Maksy- ma.
9 S. Dzie Krzyżowe. Grzegorza Nazjan. R. D.	9 S. Feliciano M., Pelagji P. M., Ryszar- la B.
10 C. WNIEBOWSTAPIENIE PANSKIE. Izydora or.	10 N. 3—po Ziel. Sw. Matgorzaty Krol.
11 P. & Miksima M.	11 P. Barnaby Ap.
12 S. Nareusza. Achillesa, Domicelli, Pan- kratego Mm.	12 W. Jana a Facundo W.
13 N. 4—po Wielk. Joanny D'Ark P.	13 S. Antoniego Padewskiego.
14 P. Bonifacego M.	14 C. Bazylego Wielk. B. D.
15 W. Jana de la Sa le W. Zofji W. M.	15 P. & Wita, Modesta i Krescencji Mm.
16 S. Ubaldy B. Jana Nepomucyna M. K.	16 S. Bennona B. W. Julitty M.
17 C. Paschalisa W.	17 N. 4—po Ziel. Święt. Marka i Marcelina Mm.
18 P. Feliksa M. E.	18 P. Efrema D.
19 S. Piotra Celestyna P. W.	19 W. Julanny de Falconeris P. Gerwaze- go i Protazego Mm.
20 N. Zesłanie Duchia Św. Bernadyna Se- nenskiego.	20 S. Sylwerjusza P. Florentyny P.
21 P. 2 i dzień Zielonych Św. Wiktora M.	21 C. Alojzego Gonzagi W.
22 W. 3-i dzień Zielonych Św. Julii P. M. Heleny P.	22 P. & Paulina B. W.
23 S. & Suchedni. Dézyderegi P. M.	23 S. & Agrydiny P. M. Zenona M.
24 C. Joanny i Zuzanny Mm.	24 N. 5—po Zielon. Św. Narodzenie św. Ja- na Chrzciciela.
25 P. & Suchedni. Grzegorza VII P. Ur- bara P. M.	25 P. Wilhelma Op.
26 S. & Suchedni. Filipa Nerjusza W.	26 W. Jana i Pawła Mm.
27 N. TROJCY PRZEN. Bedy W. D. Ja- na P. M.	27 S. N. Maryj P. Nieustannej Pomocy. Władysława Kr. W.
28 P. Augustyna B.	28 C. Ireneusza B. M.
29 W. Maryi Magd. de Pazzi, Teodorji.	29 P. PIOTRA I PAWŁA APOST.
30 S. Joanny d'Ark, Feliksa P. M., Fer- lynanda Kr.	30 S. Wspomnienie Św. Pawła Ap. Lucy- ny P. M. Leona.
31 C. BOŻE CIAŁO. Anieli P.	

Въ июнѣ двунадесятьхъ праздникоу нѣтъ.

17 Вознесение Господне.
22 Перенесение мощей св. Николая.
28 День св. Духа.

Notatki

LIPIEC. SIERPIEŃ

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.
1 N. 6 po Ziel. Sw. N. Krwi. Jezusa, Ot- ona Kr.	1 S. Piotra Ap. w Okowach. Machabejczy- ków Mm.
2 P. Nawiedz. N. M. P., Marcinjana M.	2 C. N. Maryi P. Anielskiej, Alfonsa, Li- guorego, Stefana P.
3 W Leona II P. W. Tryfona.	3 P. † Znaleźnienie Rel. św. Szczepana.
4 S. Teodora M.	4 S. † Św. Dominika.
5 C. Antoniego Maria Zaccarja.	5 N. 11 po Ziel. Św. N. M. P. Snieżnej. Afrj P.
6 P. Łzajasa Pr. Dominiki P. M.	6 P. Przemienienie Pańskie. Justa i Pas- ora.
7 S. Cyryla i Metodjusza Ap. Słowian	7 W. Kajetana W. i Dorata B.
8 N. 7 po Ziel. Św. Elżbety. Król. Port.	8 S. Cyryaka, Larga i Smaragda Mm.
9 P. Weroniki P. Zenona M.	9 C. Romana M.
10 W 7 Braci Mm., Rufiny i Sekundy Mm.	10 P. Wawrzyńca M. Błhdana W.
11 S. Piusa I P. M. Pelagji M.	11 S. Tyburcego i Zuzanny Mm.
12 C. Jana Gwalberta Op.	12 N. 12 po Ziel. Św. Maryi P.
13 P. † Anacleta P. M. Małgorzaty P. M.	13 P. Hipolita i Kadjana Mm.
14 S. Bonawenty B.D.	14 W † & Wilja Wniebowz. Euzebiusza W.
15 N. 8 po Ziel. Św. Henryka Ces.	15 S. WNIEBOWZ. N. MARYI P. Tr- cyjusza M.
16 P. N. Maryi F. z góry Karmelu.	16 C. Joachima Ojca N. M. P. Rocha W.
17 W Aleksiego W.	17 P. † Jacka W. pat. Po'ski. Julian. M.
18 S. Kamila de Sellis W. Szymona z Li- pnicy W.	18 S. Agapita M.
19 C. Wincentego a Paulo W.	19 N. 13 po Zielon. Św. Marjan i Rufina Ww. Ludwika B.
20 P. Hieronima W. Czesława W.	20 P. Bernarda Op.
21 S. † Prakedy P. M. Wiktora.	21 W. Joanny Frem de Chantal Wd.
22 N. 9 po Ziel. Św. Maryi Magdaleny.	22 S. Symforjana i Tymoteusza Mm.
23 P. Apollinarego B. M.	23 C. Filipa Benicjusza W.
24 W. Krystyny P. M.	24 P. † Bartłomieja Apostoła.
25 S. Jakóba Ap. Krzysztofa M.	25 S. Ludwika Kr. W.
26 C. Anny Matki N. M. P.	26 N. 14 po Ziel. Św. Zefiryna P. M.
27 P. Pantaleona M. Natalji M.	27 P. Iózefa Kalantego. Przeniesienie rel. św. Kazimierza.
28 S. Nazariusza i Celsusa Mm. Wiktora P. M.	28 W. Augustyna B. D.
29 N. 10 po Zielon. Św. Marty P. Olawa Kr. M.	29 S. Ścięcie głowy św. Jana Chrzc.
30 P. Abdona i Senena Mm. Kanegundy	30 C. Rózy Limańskiej P.
31 W. Kr. P. Ignacego L. W.	31 P. † Rajmunda Nonnata W. Pauli- na B. M.

12. Św. apostołów Petra i Pawła.

19. Przeobrażenie Gospodne.
28. Uspenie Przeswiętej Bogородicy.

Notatki

WRZESIEŃ. PAZDZIERNIK.

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.
1 S. Idziego Op. Konstantego B.	1 P. Celerijusza B.
2 N. 15 po Ziel. Św. Stefana Kr. Węg.	2 W. Aniołów Strojów. Tomasza B.
3 P. Bronisławy P. Patr. Polski.	3 S. Djonizego B.
4 W. Róży P. i Rozalji P.	4 C. Franciszka z Assyżu.
5 S. Wawrzyńca, Justynjana.	5 P. † Placyda M.
6 C. Zacharjasza P. Petronjusza B.	6 S. Brunona W.
7 P. † m. Piotra Kawera W. Jana M. Kreginy P. M.	7 N. 20 po Ziel. Św. N. Maryi P. Róże
8 S. Narodzenie N. Maryi P. Adryana M.	8 P. Wincentego Kadłubka W. Brigitty.
9 N. 16 po Ziel. Św. Gorgonjusza M. Sergjusza W.	9 W. Djonizego, kustyka Mm.
10 P. Mikołaja z Tolentynu.	10 S. Franciszka Borgjasza.
11 W. Prota i Jacka Mm.	11 C. Placydy i Zenajdy F. P.
12 S. Jmienia N. Maryji P. Gwidona W.	12 P. † Maksymiljana.
13 C. Eugenii P.	13 S. Edwarda Kr. W.
14 P. † Podwyższ. Krzyża Św. Krescent. M.	14 N. 21 po Ziel. Św. Kaliksta P. M.
15 S. 7—miu Boleści N. Maryi P. Nik. M.	15 P. Teresy P. D. Jadwigi Kr.
16 N. 17 po Ziel. Św. Kornelijusza i Cypry- ana Mm.	19 W. Florentyna B. Wiktora III P.
17 P. Bliźn. sw. Franciszka Serafickiego.	17 S. Jadwigi Kr. P. Maryi Małgorzaty.
18 W. Iózefa z Kupertynu.	18 C. Łuka za Ewang.
19 S. † & Suchedni. Post. Janarego M. Konstancji M.	19 P. † Piotra z Alkantary.
20 C. Eustacheo M. Władysława z Giel- nowa patrona Warszawy.	20 S. Jana Kantego W. Patrona Polski.
21 P. † Suchedni. Post. Mateu. AP. i Kw.	21 N. 22 po Ziel. Św. Hilarjona Op. Ur- szuli M. P.
22 S. † & Suchedni. Post. Tom. z Willanowa.	22 P. Marka B. M. Filipa M.
23 N. 18 po Ziel. Św. Lina P. M. Tek. P. M.	23 W. Seweryna i Romana Ww. Jana Kapi- strana W.
24 P. Gerarda B. M. Patrucego M.	24 S. Rafała Archanioła.
25 W. Kleofasa M. Aleksandra M.	25 C. Chryzanty i Darji Mm.
26 S. Cyryana i Justyna Mm.	26 P. † Kwarysta P. M.
27 S. Kozmy i Damjana Mm.	27 S. Sabiny P. M.
28 P. Wacława Kr. M.	28 N. 23 po Ziel. Św. Szymona i Tadeu- sza Apostoła.
29 S. Michała Archanioła.	29 P. Narcyza B. Sadocka M.
30 N. 19 po Zielon. Św. Hieronim W. D.	30 W. Radegundy Kr. Germana W.

11. Успиновление главы Иоанна Предтечи.
21. Рождество Пресвятой Богородицы.
27. Воздвижение Креста Господня.

9. Преставление св. апостола и еванг.
Иоанна Богослова.
14. Покровъ Пресвятой Богородицы.

Notatki.

LISTOPAD. GRUDZIEN.

Dnia Ś-ta Kościoła Łzysko-Katolickiego.

- 1 C. Wszystkich Św.ętych. C-zarego M.
- 2 P. † Dzień Ziduszay. Grz-gorza B.
- 3 S. Uberty B. Malacejasza B.
- 4 N. 24 po Ziel. Św. Kiroa Boremeusza.
P. Opiek. N. M. P.
- 5 Feliksa M. Idy.
- 6 W. Słomcy Ks. Polskiej, Leonarda B.
- 7 S. Achillesa i Rufusa B. B.
- 8 C. 5—u Braci Polaków Mm, Sewera i
P. towarzys. Mm.
- 9 † pośw. bazyli Teodora M.
- 10 S. Andrzeja z Awelinu.
- 11 N. 25 po Ziel. Św. Marcina i Mełny Mm
- 12 P. Marcina i P. M.
- 13 W. Dydaka W. Stanisława Kostki,
- 14 S. Jozafata B. M. Patr. Zjednocz Kośc.
- 15 C. Gertrudy P. Leopolda W.
- 16 P. † Elmunda B.
- 17 S. Grz-gorza Ciotworcy B.
- 18 N. 26 po Ziel. Św. Pośw. Bazyliki Piotra
i P. wła. Odoaa,
- 19 P. Eżbiety Wd.
- 20 W. Feliksa Walezjusza W.
- 21 S. Ofiarowanie N. M. P. Alberta B.
- 22 C. Cewliji P. M. Marka, Stefana Mm
- 23 P. † Klemensa I P. M. Felicytaty M.
- 24 S. Jana od Koczca. Aleksandra M.
- 25 N. 27 po Ziel. Św. Katarzyny M.
- 26 P. Sylwestra Op. Mojżesza, Erazma M.
- 27 W. Wirgiljusza B. W.
- 28 S. Grzegorza III P.
- 29 C. Saturnioa M.
- 30 P. † Andrzeja Ap. Justyny P. M.

Dnia Ś-ta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

- 1 S. Eligjusza B. W. Natalii M.
- 2 N. 1- Adwentu. B. biany P. M.
- 3 P. Franciszka, Ksawerego patrona mi-
syj w Azji.
- 4 W. Piotra Chryzologa D. B. Barbary P. M.
- 5 S. Sabby Op. Nicety B. W.
- 6 C. Mikołaja B. W. Leoncij M.
- 7 P. † Ambrożego B. L.
- 8 S. Niepokal. Poc. N. M. P.
- 9 N. 2-a Adw. Walerji i Leozanji Pp. Mm.
- 10 P. Melchiasza P. M. N. Maryj P. L.
retkańskiej.
- 11 W. Damazego I P.
- 12 S. Aleksandra M.
- 13 C. Oylji P.
- 14 P. Arseniu-za, Izydora i towarz. Mm.
- 15 S. Walerjana i Ireneusza Mm.
- 16 N. 3-a Adwentu. Euzebuza B. M.
- 17 P. Euzarza B. Olimpji.
- 18 W. Gracjana Rufusai Zozyma Mm.
- 19 S. Suchedni. Post. Darjusza i Neme-
ryusza Mm.
- 20 C. Geofila i Zenona Mm.
- 21 P. † Suchedni. Post. Tomasza Apost.
- 22 S. Suchedni Post. Zenona Zoln.
- 23 N. 4-a Adwentu. Wiktorji P. M.
- 24 P. Wilja Narodz. Chryst. Pana Post.
- 25 W. BOŻE NARODZENIE.
- 26 S. 2-i Dzień B.żego Narodzenia. Szcze-
pana i Męczennika.
- 27 C. 3-i Dzień B. N. Jana Ap. i Ew.
- 28 P. † Młodzianków Mm.
- 29 S. Tomasza Bisk. Kantuarijskiego.
- 30 N. Po B. N. Eugenjusza B. W.
- 31 P. Sylwestra P. W.

4 Празнованіе иконы Пресвятыя Бо-
городицы Казанскія.

4 Введеніе во храмъ Пресв. Богород
19 Святителя Николая Чудотворца.

Notatki.

Wykaz alfabetyczny

Świętych i świąt na r. 1923, z wykazaniem dnia i miesiąca

A

Abraham pustelnik, 16 marca.
Adalbert wyznawca, 25 czerwca.
Aciolf biskup, 17 czerwca;
Adolf męczennik, 27 września.
Adryan męczennik, 8 września.
Adryan m., 3 marca.
Afra m., 3 sierpnia.
Agapit męcz., 18 sierpnia.
Agaton papież i męcz., 10 styczeń.
Agata panna męcz., 5 lutego.
Agnieszka panna, 21 stycznia.
Agyrina p. m., 23 czerwca.
Agyriola m., 4 listopada.
Alban m., 21 czerwca.
Albert m., 7 sierpnia.
Albert b. m., 21 listopada.
Albin b., 1 marca.
Allegunda p., 30 stycznia.
Aleksander b., 27 lutego.
Aleksander p. p., 7 maja.
Aleksander męcz., 12 grudnia.
Aleksander m., 28 lutego.
Aleksander żołn., 27 marca.
Aleksander m., 24 mar. i 17 paź.
Aleksander b. m., 24 czerwca.
Aleksy wyznawca, 17 lipca.
Alfons Liguori, 2 sierpnia.
Alodya p., 22 października.
Aloizy Gonzaga, 21 czerwca.
Amał b. 13 września.
Ambroży b., 7 grudnia.
Anastazy m., 21 stycznia.
Anastazy p. m., 15 kwietnia.
Anastazy m., 25 grudnia.
Anastazy w., 14 sierpnia.
Anastazy b. m., 2 maja.
Anatolia m., 9 lipca.
Anatolian m., 6 lutego.

Anastolii z b., 3 lipca.
Andrzej b., 4 lutego.
Andrzej z Awelinu, 10 listopada.
Andrzej apostoł, 30 listopada.
Andrzej męcz., 16 lipca.
Anicet p. m., 17 kwietnia.
Aniela, 30 marca.
Aniela wdowa, 31 maja.
Aniela m., 5 maja.
Aniołowie stróż., 2 października.
Anna Matka N. P. M., 26 lipca.
Ansgary biskup, 4 lutego.
Antoni opat wyzn., 17 stycznia.
Antoni P. dewski, 13 czerwca.
Antoni biskup, 10 maja.
Antoni męcz., 3 maja.
Antonina m., 4 maja.
Antonin biskup m., 10 maja.
Antonina męcz. 12 czerwca.
Anselm biskup, 21 kwietnia.
Apolonia p. m., 9 lutego.
Apoloniusz m., 18 kwietnia.
Apclozusz b., 7 lipca.
Apolin m., 21 kwietnia.
Apolinarya p. 5 stycznia.
Apolinary b. m., 23 lipca.
Arkałysz m., 12 stycznia.
Arystarch m., 4 sierpnia.
Atanazy b. m., 2 maja.
Augustyn b., 28 sierpnia.
Augustyn b. Anglii 28 maja.
Aurilia p., 25 września.

B

Balbina p., 31 marca.
Bałdzimierz w., 28 lutego.
Barbara p. m., 4 grudnia.
Barnaba apostoł, 11 czerwca.
Bartłomiej ap., 21 sierpnia.

Batylda królowa, 26 stycznia.
Bazyli biskup, 14 czerwca.
Bazyli p. m., 15 kwietnia.
Bazyli p. m., 3 września.
Beatrycza p., 29 lipca.
Beata p., 8 marca.
Benedykt opat, 21 marca.
Benedykt m., 12 listopada.
Benjamin m., 31 marca.
Benicyusz w., 23 sierpnia.
Beno biskup, 16 czerwca.
Bernard opat, 20 sierpnia.
Bernardyn Seneński, 29 maja.
Bernardyn b. w., 12 marca.
Bianka p., 2 grudnia.
Blandyna p., 2 czerwca.
Błażej b. m., 3 lutego.
Bogusław b., 22 marca.
Bogumił, 18 kwietnia.
Bogdan opat, 9 października.
Boguchwał, 18 stycznia.
Bonawentura kard., 14 lipca.
Bonifacy m., 14 maja.
Bonifacy b. m., 5 czerwca.
Bonifacy b., 30 maja.
Bona p., 24 kwietnia.
Botwid m., 28 lipca.
BOŻE CIAŁO, 22 czerwca.
Bozydar b. m., 6 maja.
Bozydar b., 31 sierpnia.
Brunon w., 6 października.
Brygida p., 1 lutego.
Brygida wd., 8 października.
Burhard b. w., 14 października.

C

Cecylia p. m., 22 listopada.
Celestyn p., 16 kwietnia.
Celina m., 15 grudnia.
Cels m., 18 lipca.
Cezary w., 27 lutego.
Cezary m., 27 sierpnia.
Cyprian b., 16 września.
Cyprian m., 26 września.
Cyril m., 29 marca.
Cyril b., 5 lipca.
Cyril Jeruzolimski, 18 marca.
Cyryak m., 8 sierpnia.

Cyryl m., 5 lipca.
Czesław w., 20 lipca.
Czterdziestu męcz., 10 marca.

D

Damazy pap., 11 grudnia.
Damian m., 27 września.
Damian b., 27 września.
Daniel m., 3 stycznia.
Daniel prorok, 21 lipca.
Daryusz m., 19 grudnia.
Dawid opat, 15 lipca.
Dawid pustelnik, 26 czerwca.
Dezydery b., 23 maja.
Dezyderyusz b. m., 11 lutego.
Dyonizy b., 8 kwietnia.
Dyonizy b. m., 9 października.
Dziator m., 26 lutego.
Dionizy m., 6 kwietnia.
Dio-kor m., 13 grudnia.
Domicella p., 7 maja.
Domitius w., 4 sierpnia.
Dominika p. m., 6 lipca.
Donat m., 25 stycznia.
Donat b., 7 sierpnia.
Donat m., 17 lutego.
Donat m., 7 kwietnia.
Donatylla m., 30 lipca.
Doroceusz m., 28 marca i 9 wrześ.
Dorota p. m., 6 lutego.
Dydak wyzn., 13 listopada.
Dygnia p., 11 sierpnia.
Dzień Zaduszny, 2 listopada.

E

Edmund b., 16 listopada.
Edward kr., 13 października.
Edyltruda kr., 23 czerwca.
Efrem dyakon, 1 lutego.
Elenteriusz opat, 6 września.
Eleonora p., 21 lutego.
Eligiusz biskup, 1 grudnia.
Eliasz prorok, 20 lipca.
Elżbieta wdowa, 8 lipca.
Elżbieta, 5 listopada.

Elżbieta kr. wd., 19 listopada.
Emeryk kr., 4 listopada.
Emilian wyzn., 11 września.
Emilian męcz., 28 maja.
Emilian w., 20 lipca.
Emilian m., 30 czerwca.
Emilianna p., 5 stycznia.
Engelbert, 7 listopada.
Epifaniusz b. w., 21. stycznia.
Erazm m., 3 czer. i 25 listopada.
Erazm p., 3 września.
Eryk król, 18 maja.
Eschl b. m., 12 czerwca.
Eucheryusz b., 20 lutego.
Eufemia 20 marca.
Eufemia p. m., 16 września.
Eufozyna p., 16 mar. i maja.
Eugeniusz III p. w., 8 lipca.
Eugeniusz b., 30 grudnia.
Eugeniusz m., 20 marca.
Eulalia p., 12 lutego.
Eustachiusz m., 20 września.
Euzebia p. m., 29 października.
Euzabierz w., 14 sierpnia.
Euzebiusz b. m., 16 grudnia.
Euzebiusz m., 5 marca.
Ewaryst p., 16 października.
Ezechiel prorok, 10 kwietnia.

F

Fabian m., 20 stycznia.
Faustyn m., 15 lutego.
Febrobia p. m., 25 czerwca.
Felicjan m., 9 czerwca.
Felicja m., 23 listopada.
Feliks kapucyn, 18 maja.
Feliks papież, 30 maja.
Feliks m., 30 sierpnia.
Feliks Walezyusz, 20 listopada.
Ferdynand król, 30 maja.
Fidelis m., 24 kwietnia.
Fidelis kapucyn, 24 kwietnia.
Filibert, 30 sierpnia.
Filip apostoł, 1 maja.
Filip Nerausz w., 26 maja.
Filip Benecyusz w., 28 sierpnia.
Filomena p., 5 lipca.

Firmin b., 18 sierpnia i 25 wrześ.
Flawin w., 22 grudnia.
Flawiusz m., 22 czerwca.
Florentyna p., 20 czerwca.
Florentyn m., 27 września.
Floryan m., 4 maja.
Flora p. m., 29 lipca.
Fortunat kapłan, 1 czerwca.
Franciszek Borg., 10 października.
Franciszek Salezy, 29 stycznia.
Franciszek a paulo, 2 kwietnia.
Franciszek Seraficki, 4 paździer.
Franciszek Ksawery, 3 grudnia.
Franciszka w. rzym., 9 marca.
Frumencyusz b. w., 27 paździer.
Fulgencyusz b., 1 stycznia.

G

Gabryel Archanioł, 18 marca.
Galla w., 5 października.
Gaudencya p., 30 sierpnia.
Genowefa p., 3 stycznia.
Genadyusz m., 16 maja.
Gerard bisk., 3 kwiet. i 24 wrześ.
German biskup, 28 maja.
German b. w., 30 października.
Gertruda p., 15 mar. i 15 list.
Gerwazy, 19 kwietnia.
Geryn m., 2 października.
Gordyan m., 10 maja.
Gorgoniusz m., 9 września.
Godfryd b., 8 listopada.
Glicerya m., 13 maja.
Gracyan b., 18 grudnia.
Grób Chrystusa pana, 7 maja.
Grzegorz doktor Kościoła, 12 mar.
Grzegorz b. Nazjański, 9 maja.
Grzegorz VII papież, 25 maja.
Grzegorz wyzn., 17 listopada.
Gudella m., 29 września.
Gordon wyzn., 12 września.

H

Helena cesarzowa, 2 marca.
Helena panna, 22 maja.

Helena w. m. 31 lipca.
Heliodor b. 6 lipca
Heliodor m., 6 maja.
Henryk cesarz, 15 lipca.
Henryk b. m., 19 stycznia.
Herakliusz m., 11 marca.
Herodyon m., 8 kwietnia.
Hermenegild kr., 13 kwietnia.
Hermogenes m., 17 i 19 kwietnia.
Herman, 3 kwietnia.
Hyacynta p., 30 stycznia.
Hieronim w., 20 lipca.
Hieronim doktor Kościoła, 30 wrz.
Hieronim m., 12 września.
Higin p. m., 11 stycznia.
Hilary b. dokt. Koś., 14. stycz.
Hiltruda p., 27 września.
Hilarya m., 12 sierpnia.
Hilaryon. 21 października.
Hipolit m., 13 sierpnia.
Honorata p., 11 stycznia.
Honorat b. w., 16 stycznia.
Honoratus b. w., 24 kwietnia.
Hubert b., 3 listopada.
Hugon b., 1 kwietnia.
Hugon opat., 26 kwietnia.
Hugin pap. m., 11 stycznia;

I

Idzi opat, 1 września.
Ifigenia p., 21 września.
Ignacy b. m., 1 lutego.
Ignacy Lojola w., 31 lipca.
Ildafons, 23 stycznia.
Imię Jezus, 15 stycznia.
Imię Maryi, 10 września.
Inocenty pap., 28 lipca.
Inocenty m., 16 czerwca.
Inocenty b. w., 17 kwietnia.
Irsida p. m., 14 września.
Ireneusz b. m., 25 marca,
Ireneusz b. w., 28 czerwca.
Irenion b. m., 16 grudnia.
Irena m., 5 maja.
Irena p., 5 kwietnia i 20 paździer.
Irina p., 24 grudnia.
Iwon w., 19 maja.

Izaak w., 11 kwietnia.
Izydor b. dok. Kościoła, 4 kwiet.
Izydor oracz, 10 maja.

J

Jacek w., 20 sierpnia.
Jadwiga wd., 15 października.
Jakób ap., 1 maja i 25 lipca.
Jan Złotousty, 27 stycznia.
Jan z Matty, 8 lutego.
Jan Boży, 8 marca.
Jan ap. w oleju, 6 maja.
Jan Niepomucen, 16 maja.
Jan papież, 27 maja.
Jan Chrzeciiciel, 24 czerwca.
Jan m., 12 i 26 czerwca.
Jan Gwalbert, 12 lipca.
Jan z Dukli, 9 lipca.
Jan Kanty, 22 października.
Jan Kapistran, 23 października.
Jan od Krzyża, 24 listopada.
Jan Ewangelista, 27 grudnia.
Jan męcz., 7 września.
January, 10 lipca.
January m., 8 kwietnia,
Januaryusz b. m., 19 września.
Jeremiasz pr. m., 1 maja.
Jerzy b. m., 2 listop. i 23 kwiet.
Joachim ojciec N.M.P., 3 wrześn.
Joanna w., 24 maja.
Joanna Fremiot, 21 sierpnia.
Jolanta wdowa, 19 czerwca,
Jowita m., 15 lutego.
Józef Obl. N. M. P., 19 marca.
Józef Ksłasanty, 4 lipca.
Józef z Kopertynu, 18 września.
Józef z Arymatei, 17 marca.
Jakund m., 9 stycznia.
Julian m., 13 lutego.
Julianna p., 16 lutego.
Julian m., 7 stycznia.
Julianna m., 19 czerwca.
Julia m., 22 maja.
Juliusz p. w., 12 kwietnia.
Julita p., 30 lipca.
Justyn filozof, 14 kwietnia.
Justyn i Justyna, 14 maja.

Justynian b., 5 września.
Justyna p. m., 7 października.
Justyna p. m., 26 wrześa. i 30 list.
Juwencyusz m., 1 czerwca.
Juwencyusz m., 8 lutego.
Juwenalis b. m., 3 i 7 maja.

K

Kaj m., 22 kwietnia
Kajetan w., 7 sierpnia.
Kalixt p. m., 14 października.
Kamil w., 18 lipca.
Kandyd m., 3 października.
Kanut m., 19 stycznia.
Karol Boromeusz. 4 listopada.
Kassyan m., 26 mar. i 13 sierp.
Kassysz m., 15 maja,
Katarzyna p., 23 lutego.
Katarzyna kr. szw., 23 marca.
Katarzyna Seneńska, 30 kwietnia.
Katarzyna p. m., 25 listopada.
Katedra św. Piotra w Rz. 18 stycz.
Katedra św. Piotra, 22 lutego.
Kazimierz król, 4 marca.
Kilian b. 8 lipca.
Klara p., 12 sierpnia.
Klaudyusz b. w., 6 czerwca.
Klaudyusz m., 18 lutego.
Klet m., 26 kwietnia.
Klemens papież 23 listopada.
Klotylda kr. 3 czerwca.
Koleta p. 6 marca.
Kolumba p., 17 września.
Konstancya m., 19 września.
Konstantyn w., 11 mar. i 12 kw.
Konrad w., 19 lutego.
Konrad b., 26 listopada.
Kordula p., 22 paździer.
Kornelya m., 31 marca.
Kozma męcz., 27 września.
Kryspin i Kryspin., 25 paździer.
Krystyna p. m., 24 lipca.
Krzysztof m., 25 lipca.
Kunegunda ces., 3 marca.
Kunegunda kr. p., 30 lipca.
Kwiryn męcz., 30 marca.

L

Lambert męcz., 16 kwietnia.
Largo męcz., 8 sierpnia.
Lauryan b. m. 4 lipca.
Leander b., 28 lutego.
Leokadya p., 9 grudnia.
Leon biskup, 20 lutego.
Leon p. w. d. Kośc., 11 kwietnia.
Leon II papież, 28 czerwca.
Leoncyusz b. w., 13 stycznia.
Leoncyusz, 18 czerwca.
Leonidas m., 28 stycznia 22 kwiet.
Leonard w., 5 i 26 listopada.
Leobilla p. m., 17 stycznia.
Leopold w., 15 listopada.
Lndya p., 3 sierpnia.
Ligury b. m., 2 sierpnia.
Longin m., 15 marca.
Lncyan m., 7 stycznia.
Lucylla p., 31 października.
Lucyana p., 30 czerwca.
Lucyan m., 13 czerwca.
Lucyusz b., 11 lutego.
Ludgarda p. m., 16 czerwca,
Ludger b., 26 marca.
Ludwik król, 25 sierpnia.

L

Ladysław z Gieln., 27 września.
Lazarz b., 17 grudnia.
Lucya p., 13 grudnia.
Lukasz Ewang., 18 października.
Lukasz m., 30 października.

M

Maciej ap. stoł, 24 lutego.
Magdalena de Pazzis, 27 maja.
Makary opat, 2 stycznia.
Makary m., 29 lutego.
Makary b., 10 marca.
Makary m., 8 grudnia.
Makryna p., 19 lipca.
Maksym m., 2 września.
Maksym m., 14 kwietnia.

Maysym b., 18 lutego.
Maksym m., 29 maja.
Maksymilian b., 21 lutego.
Maksymilian b., 12 października.
Maksymian b. w., 8 czerwca.
Małgorzata kr. szw., 10 czerwca.
Małgorzata p. m., 13 lipca.
Małgorzata p., 17 października.
Mamert biskup, 11 maja.
Manswet b. m., 28 listopada.
Manswet b. w., 19 lutego.
Marcel papież m., 7 października.
Marcelian m., 16 kwietnia.
Marcelin b. w., 9 stycznia.
Marcelli p., 16 stycz. i 11 sierp.
Marcella w., 31 stycznia.
Marcellin, 2 i 18 czerwca.
Marcellin p. m., 27 kwietnia.
Marcin b., 11 listopada.
Marcin p., 12 "
Marcin m., 4 stycznia.
Marcyan m., 17 czerwca.
Marcyanna p. m., 9 stycznia.
Marek Ewangelista, 25 kwietnia.
Marek m., 24 marca.
Marek z Rzymu m., 18 czerwca.
Marek p. w., 7 października.
Marek m., 22 listopada.
Maryan m., 30 kwietnia.
Maryan m., 19 sierpnia.
Maryan b. m., 17 października.
Marya Kleofasowa 9 kwietnia.
Maryaa magd. de Pazzis 27 maja.
Marya Magd. w Jeroz., 22 lipca.
Marya Jakóbowa, 25 maja.
Marya Salomea, 22 października.
Marya p. m., 24 listopada.
Maryusz m., 19 stycznia.
Marta m., 19 stycznia.
Marta p., 20 października.
Marta p. m., 29 lipca.
Martynian m., 15 października.
Martynian b., 2 stycz. i 2 lipca.
Martyna p. m., 30 stycznia.
Mateusz ap. ewang., 21 września.
Matylda kr. wd., 14 marca.
Matylda m., 15 marca.
Maurycy, 22 września.
Maurycy m., 22 września.
Mauryliusz b., 13 września.

Medard b. m., 8 czerwca.
Meloniusz b., 22 października.
Melchades b. m. 10 grudnia.
Metody b., 14 czerwca i 5 lipca.
Michał Archanioł, 29 września.
Michał b. w., 23 maja.
Mikołaj z Tolentu, 10 września.
Mikołaj b., 6 grudnia.
Mirou m., 8 i 17 sierpnia.
Miroslaw w. 23 września.
Młodzianki, 28 grudnia.
Modest m., 12 stycznia i 15 czerw.
Modesta p., 13 marca.
Mojżesz b. w., 7 lutego.
Monika wd., 4 maja.

N

Najświętsze Imię Jezus, 15 stycz.
Najdroższa Krew Chr., 3 lipca.
Narcyz b., 29 października.
Narcyz m., 2 stycznia.
Narcyz m., 18 stycznia.
NARODZENIE CHRYSZT., 25 gr.
NARODZENIE N. P. M. 8 wrześn.
Natalia p. m., 27 lipca.
Natalia m., 1 grudnia.
Nawiedzenie N. P. M., 2 lipca.
Nawrócenie św. Pawła, 25 stycz.
N. P. M. Nieust. Pomocy, 18 czer.
N. P. M. Anielska, 2 sierpnia.
N. P. M. Bolesna, 17 września.
N. P. M. od wyz. niew., 24 wrz.
N. P. M. Loretańska, 10 grudnia.
N. P. M. Łaskaw, 14 maja.
N. P. M. Pocieszenia, 3 wrześn.
N. P. M. Różańcowa, 1 paździer.
N. P. M. Śnieżna 5 sierpnia.
N. P. M. Szkaplerzua, 16 lipca.
Neryusz w., 27 maja.
Nestor b. m., 27 lutego.
Nicefor b., 13 marca.
Nikanor dyakon 10 stycznia
Nikander m., 7 listopada
NIEP. POCZ, N. P. M., 8 grudnia.
Nikodem k. m., 15 września.
Nikon m., 23 marca.
Norbert b., 6 czerwca.

O

OCZYSZCZ. N. P. M., 2 lutego,
Odon b., 7 lipca i 18 listopada.
Otylon, 2 stycznia.
Ofiarowanie N. P. M., 21 listop.
Olaw król męcz., 29 lipca.
Olimpia, 17 grudnia.
Olimpiusz m., 31 października.
Olimpiusz b., 12 czerwca.
Onufry p., 12 czerwca.
Opieki św. Józefa, 14 maja.
Opieki N. P. M., 5 listopada.
Optat b., 4 czerwca.
Optat m., 16 kwietnia.
Orest m., 9 kwietnia.
Otton b., 2 lipca.
Otton, 16 stycznia.
Otylia p., 13 grudnia.

P

Pankracy m., 12 maja
Paschalis w., 17 maja.
Paschazy b., 22 lutego.
Patrik b., 17 marca.
Patrycja p., 3 czerwca i 25 sier.
Pautin b., 22 czerwca.
Pauliu b. m., 31 czerwca.
Paula p., 26 stycznia.
Paweł b., 22 marca.
Paweł m., 23 czerwca i 7 sierpnia.
Paweł pustelnik, 15 stycznia.
Paweł apostoł, 29 czerwca.
Paweł od krzyża, 28 kwietnia.
Pelagia m., 23 marca.
Pelagia m., 9 marca i 11 lipca.
Pelagiusz m., 28 sierpnia.
Petronela p., 31 maja.
Pięć ran św. Franciszka, 17 wrześ.
Pięciu braci męcz., 12 listopada.
Piotr b. m., 26 listopada.
Piotr Chryzolog, 4 grudnia.
Piotr Damian, 23 lutego.
Piotr Nolasko, 31 stycznia.
Piotr m., 29 kwietnia i 2 czerw.
Piotr Celestyn m., 19 maja.
PIOTR i PAWEŁ m., 29 czerw.
Piotr w okowach, 1 sierpnia.

Piotr z Alkantary, 19 październi.
Pius V papież, 5 maja.
Pius I p. m., 11 lipca.
Placyd m., 15 października.
Placyda p., 31 październi.
Pocieszenie N. P. M., 3 września.
Podwyższenie św. Krzyża, 14 wrz.
Polikarp b. m., 26 stycznia.
Popielec, 8 marca.
Porfiry w., 30 sierpnia.
Prakseda p., 21 lipca.
Prokop m., 28 lutego,
Prokul m., 1 czerwca.
Prosper b., 25 czerwca,
Prot m., 11 września.
Protazy m., 19 czerwca.
Prym m., 9 czerwca.
Pryska e., 18 stycznia.
Przem. Pańskie, 6 sierpnia.
Przenies. św. Kazimierza, 27 sier.
Przenies. św. Stanisł., 27 wrześ.
Ptolemeusz b. m., 24 sierpnia.
Pudent i Pudeneya, 19 maja.
Pulcheria p., 10 września.

R

Radegunda kr., 13 sierpnia.
Radosław m., 1 września i 19 cz.
Radosław b. w., 22 stycznia.
Radosława p. m., 30 sierpnia.
Rafał arch., 24 października.
Rajmund, 23 stycznia.
Rajmund w., 31 sierpnia.
Regina p., 7 września.
Rembert b. w., 4 lutego.
Remigiusz b. w., 1 października.
Robert, 17 kwietnia.
Robert opat, 7 czerwca.
Roch w., 16 sierpnia.
Roman opat, 29 lutego.
Roman m., 9 sierpnia.
Roman opat, 22 maja.
Roman b. m., 23 października.
Romana, 23 lutego.
Romuald opat, 7 lutego.
Rozalia p., 4 września.
Rozesłanie apóst., 15 lipca.

Róża Limańska, 30 sierpnia.
Ruf m., 28 listopada.
Rufin w., 19 sierpnia.
Rumold kr. m., 1 lipca.
Rupert b., 27 marca.
Rygoberb. b. w., 4 stycznia
Ryszard b., 3 kwietnia.
Ryszard król, 7 lutego.
Ryszard b. w., 9 czerwca.

S

Saabe opat, 5 grudnia.
Sabin w., 11 lipca i 11 grudnia.
Sabinian m., 29 styczn. i 7 czer.
Sabina m., 27 października.
Sabina p., 29 sierpnia.
Salezy m., 12 września.
Salomea p., 17 listopada.
Salomon b. m., 28 września.
Saturnin m., 29 listopada.
Saturnin kard. m. 11 lutego.
Saturnian m., 16 października.
Saturnina p. m., 4 czerwca.
Saula p. m., 20 października.
Sawina p., 30 stycznia.
Scholastyka p., 10 lutego.
Święte św. Jana Chr., 29 sierp.
Sebastyan męcz., 20 stycznia.
Sebastyanna m., 20 stycznia.
Sekundyna p., 15 stycznia.
Serafin w., 12 października.
Serafina p., 29 lipca.
Serapion b. w., 30 października.
Serapion w. m., 14 listopada.
Serce Pana Jezusa, 30 czerwca.
Sergiusz m., 24 lutego i 9 wrześ.
Serwacy b., 14 maja.
Serwilian m., 20 kwietnia.
Sewer kard. m., 8 sierpnia.
Seweryn opat, 8 stycznia.
Seweryn b. m., 23 października.
Sidoniusz b. m., 13 sierpnia.
7 br. męcz. syn Fel., 11 lipca.
Smaragd m., 8 sierpnia.
Sokrates m., 19 kwietnia.
Soter papież 22, kwietnia.
Sotera p. m., 10 lutego,
STANISŁAW BISKUP, 3 maja.

Stanisław Kostka, 19 listopad .
Stefan kr. w., 2 września.
Stefan m. 2 listopada.
Sulpicjusz m., 20 kwietnia.
Światosław b. m., 1 stycznia,
Sygfried b., 26 lutego,
Sylwan m., 5 maja.
Sylwan b. m., 10 lutego.
Sylweryusz p., 20 czerwca.
Sylwester p., 31 grudnia.
Sylwia matrona, 8 listopada.
Sylwin biskup, 17 lutego.
Sylwiusz m., 21 kwietnia.
Symon zakon., 5 stycznia.
Symforyan m., 22 sierpnia.
Symfionusz b. m., 31 październ.
Synazyusz m., 21 maja.
Sykst papież, 28 marca.
Syktus II pap. m., 6 sierpnia.
SZCZEP. I MECZ., 26 grudnia.
Szymon z Lipnicy, 18 lipca.
Szymon apóst., 28 października.

T

Tacyusz m., 16 marca.
Tadeusz apostoł, 28 października.
Tararyusz b. m., 26 lutego,
Takla p. m., 23 września.
Telesfor p. m., 5 stycznia.
Temiskoles m., 23 grudnia.
Teobald pustelnik, 1 lipca.
Teodor m., 9 listopada.
Teodoar m., 1 kwietnia.
Teodora pokutnica., 11 września.
Teodoryk kapł., 1 lipca.
Teodozja p. m., 29 maja.
Teodozja m., 20 marca.
Teofil m., 23 lipca i 20 grudnia.
Teofil b., 27 kwietnia.
Teresa p., 15 października.
Tertulian b. w., 27 kwietnia.
Tomasz z Akwinu w., 7 marca.
Tomasz b. w., 22 września.
Tomasz apóst., 21 grudnia.
Tomasz Kantuaryjski, 29 grudnia.
Trofim m., 23 lipca.
Trójca św., 18 czerwca.
Tryfon m., 10 listopada.

Trzej Królowie 6 stycznia.
Tyburcy m., 14 kwiet. i 11 sierp.
Tymoteusz b. m., 24 stycznia.
Tymoteusz m., 24 marca.
Tytus b., 4 stycznia.

U

Ubald b., 16 maja.
Urban pap., 25 maja.
Urszula p., 21 października.

W

Wacław kr. czeski 28 września.
Walenty kap. m., 14 lutego.
Walenty biskup, 21 maja.
Walentyzna p. m., 25 lipca.
Walerya m., 5 czerwca.
Walerya p., 9 grudnia.
Walerya m., 28 kwietnia.
Waleryan m., 14 kw. i 15 grudn.
Wawrzyniec m., 10 sierpnia.
Wawrzyniec b. m., 5 września.
Wenaty m., 18 maja.
Weronika p. 13 stycznia.
Weronika, 17 maja.
Wielkanoc, 23 i 24 kwietnia.
Wiktor m., 12 kw. 14 i 21 maja.
Wiktorya p. m., 22 grudnia.
Wiktor b. 17 października.
Wiktor, b. m., 5 września.
Wilhelm b. m., 8 czerwca.
Wilhelm b., 10 stycznia.
Wilhelm opat, 6 kwietnia.
Willebald biskup, 7 lipca.
Wincenty m., 22 stycznia.
Wincenty Fer. w., 5 kwietnia.
Wincenty a Pawło, 19 lipca.

Wiktor i Wiktoryn, 6 marca.
Wincenty Kadłubek, 14 paździer.
Wirgiliusz b. m., 27 listopada.
Wit męcz., 15 czerwca.
Witalis m., 28 kwietnia i 4 listop.
Władysław kr. w., 27 czerwca.
Wniebowst. pańskie 1 czerwca.
Wniebowz. N. P. M. 15 sierpnia.
Wojciecha b., 23 kwietnia.
Wolfgang b., 31 października.
Wolfram m., 20 marca.
Wolfryd b. w., 12 października.
WSZYSTKICH ŚW., 1 listopada.

Z

Zacharyasz, 5 listopada.
Zacharyasz m., 10 czerwca.
Zaślubiny N. P. M., 23 stycznia.
Zefiryn p. m., 26 sierpnia.
Zerajda p. m., 8 czerwca.
Zenajda p., 11 października.
Zenon m., 20 grudnia.
Zenon żołnierz, 22 grudnia.
ZESŁANIE DUCHA Ś., 11 i 12 cz.
Znalezienie Krzyża św., 3 maja.
Znał. rel. św. Szczepana, 3 sierp.
Zofia wd. m., 15 maja.
Zofia z 3 córkami, 30 września.
Zofia p. m., 30 kwietnia.
Zofia m., 18 września.
Zozyn m., 10 grudnia.
Zozyn b. w., 30 maja.
Zuzanna m., 24 maja.
Zuzanna p., 11 sierpnia.
ZWIĄST. N. M. P., 25 marca.
Zygmunt król, 2 maja.
Zygfried b., 25 lutego.

Regulamin biblioteki i czytelnii parafjalnej w Charbinie

- § 1. Książki można wypożyczać codziennie, tak w dnie powszednie jak i w niedziele, w stale określonych godzinach.
- § 2. Każdy abonent może pożyczyć jedno cześnie nie więcej nad 4 (cztery) książki i oprócz tego dwie gazety lub czasopisma.
- § 3. Warunki pożyczania.
Ilość tomów. 1, 2, 3, lub 4.
Płata miesięczna: za 1 t. 10 cen., 2 t. 20 cen., 3 t. 30 cen., 4 t. 40 cen. (lub tyleż sen.)
Kaucja: 1 t. 1 dol., 2 t. 2 dol., 3 t. 3 dol., 4 t. 4 dol. meks. lub jen.
- § 4. Książki wolno trzymać w domu nie więcej ponad 2 (dwa) tygodnie.
Uwaga do § 4., Za każdy dzień opóźnienia płaci się od tomu po 5 (pięć) centów kary, ale w każdym razie nie więcej nad rzeczywistą wartość książki i w ogólności niemniej jak 1 (jeden) dol. lub 1 jenę.
- § 5. Czasopisma i gazety można wypożyczać dopiero w dwa tygodnie po ich otrzymaniu i to na czas nie dłuższy nad 1 (jeden) tydzień.
- § 6. Jeżeli abonent nie zwróci książki w przeciągu 30 (trzydziestu dni) od chwili pożyczania, to jest obowiązany zapłacić jej wartość, razem z kosztami sprowadzenia i oprawy, oraz karę za dnie spóźnienia.
- § 7. Kto nie zwróci po tygodniu pożyczonych gazet, płaci za każdy egzemplarz gazety i dzień opóźnienia po 5 (pięć) centów kary ale razem nie więcej ponad 1 (jeden) dolar. Kary te mają być wypłacone w terminie nie dłuższym nad 30 dni od chwili wypożyczenia książki.
- § 8. Jeżeli wypożyczone książki są droższe nad złożoną kaucję, to abonent obowiązany jest uzupełnić kaucję do wysokości wartości książki.
- § 9. Za popsucie, połamanie lub podarcie książki abonent jest obowiązany zapłacić wartość książek z dołączeniem kosztów sprowadzenia i oprawy.
- § 10. Wnieciona плата miesięczna nie zwraca się.
- § 11. Kaucja zwraca się po zakończeniu abonementu.
- § 12. Gazet i czasopism leżących w czytelnii na stole, zabierać do domu nie wolno.
- § 13. Książki informacyjne (np. encyklopedje, słowniki i t. d.) oraz bardzo drogie, albo stanowiące rzadkość bibliograficzną, nie mogą być pożyczane do domu.
- § 14. Kto wypożycza książki z biblioteki parafjalnej, to tem samem wyraża swą zgodę na wszystkie wymienione tutaj prawidła.
- WSJATKI Z REGULAMINU
BIBLIOTEKARZA.
- § 1. Bibliotekarz prowadzi następuj. książki:
a) Katalog inwentarzowy.
b) Katalog alfabetyczny.
c) Księgę życzeń, zażaleń i kontroli.
d) Księgę kasową do zapisywania przychodów i rozchodów oraz notowania złożonych kaucyj.
e) Kwitaryusze.
f) Książkę do zapisywania wypożyczonych książek.
- § 4. W księdze życzeń i kontroli zapisują wszystkie osoby korzystające z biblioteki a również i członkowie Rady Parafjalnej o wszystkich zmianach jakie by chciały mieć w urzędzeniu biblioteki i t. d. Oprócz tego Komisja Rewizyjna Rady Parafjalnej zapisuje w tej księdze rezultaty kontroli biblioteki. Kontrola powinna odbywać się jak najczęściej i w każdym razie nie mniej jak cztery razy do roku.

PAMIETNIK CHARBIŃSKI

CZĘŚĆ I.

Do Czytelników!

Przystępując do wydawnictwa „Pamiętników” dla Polaków na Dalekim Wschodzie, chcieliśmy dać naszym czytelnikom pewną ilość wiadomości o życiu i rozwoju kolonii polskich na tej dalekiej obczyźnie.

Zbiór tych danych nie jest rzeczą łatwą. Potrzeba przede wszystkim rozporządzać odpowiednią ilością czasu, ażeby móc przegiąć ogromną masę ksiąg protokołowych rozmaitych ugrupowań polskich, które obecnie jeszcze egzystują, lub które egzystowały dawniej. Należy przejrzeć liczne polskie czasopisma, które były wydawane w Charbinie, Władywostoku, Chabarowsku i Irkucku. Wiele wiadomości można znaleźć tylko w prasie polskiej lub polsko-amerykańskiej. Dla tego też prosimy naszych czytelników o pobłażliwość i mamy nadzieję że przy wydaniu drugiego rocznika lub też drugiej części, będą oni łaskawi przyjść nam z pomocą, i przez nadesłanie odpowiednich artykułów przyczynią się do pracy dla dobra ogólnego.

Oprócz tego będziemy się starać pomieścić tutaj artykuły o najważniejszych i najciekawszych kwestiach miejscowych.

Wielu tutaj zamieszkałych Polaków pozostanie w tym kraju na całe życie.

Wielu z pośród tych, którzy pojechali do Polski—powrócą, jeżeli tylko komunikacja przez Syberję będzie otwartą. Ale wszyscy bez wyjątku Polacy, których łasy w ten kraj zagnały, powinni starać się zawsze poznać tutejsze stosunki i zachowując swoją narodową i kulturalną odrębność powinni, stawszy się łącznikiem między ludami Dalekiego Wschodu a naszą oddaloną Polską, być użytecznymi swemu Narodowi i Ojczyźnie.

Redakcja „TYGODNIKA POLSKIEGO”
w Charbinie (Chiny).

Przyszłość żywiolu polskiego w Chinach

(Potrzeba zastosowania się do nowych warunków egzystencji).

Kolonja polska w Mandżurji, należy pod względem liczebnym do najliczniejszych kolonii zachodnio europejskich na całym obszarze państwa chińskiego. Większość Polaków zajęta jest na służbie kolejowej i wskutek tego pobyt ich w tym kraju ściśle łączy się z interesami kolejowemi. Ale czas nam pomyśleć o tem, że stosunki się zmieniają.

Kolej Chińska Wschodnia przechodzi w szybkim tempie w ręce Chińczyków, ewentualnie przejdzie w ręce drugich narodowości zainteresowanych w swoich politycznych i ekonomicznych wpływach na Dalekim Wschodzie. Każdy cośkolwiek orjentujący się w tutejszych stosunkach, musi przyznać, że lata, (a może nawet i miesiące) przewagi rosyjskiej na tej kolei są porachowane i że Rosjanie (a wraz z nimi i Polacy) opierający swoją egzystencję na służbie kolejowej, należą już obecnie do ostatnich Mohikanów.

Wskutek zmiany stosunków, należy nam zawczasu pomyśleć o przystosowaniu się do nowych warunków egzystencji w tym kraju. Sytuację tę zrozumieli oddawna Niemcy i Czesi i całą swoją energję obrócili na zaznajomienie się z tutejszym krajem, z jego bogactwami przyrodzonymi, ze stosunkami handlowymi, przemysłowymi i górniczymi, oraz ze stanem politycznym, społecznym i ekonomicznym, jaki tutaj panuje. Charakterystycznym był na przykład ten fakt, że przed trzema laty, gdy w Charbinie bawiło mnóstwo Czechów, powracających z Syberji, to pierwszym ich zadaniem było urządzenie kursów orientalistycznych (azjoznawczych) na których wykładał miejscowi znawcy Dalekiego Wschodu, a w szczególności Chin. Na te lekcje uczęszczały setki oficerów i żołnierzy czeskich, którym zależało na tem, by nie marnować drogiego czasu na obczyźnie i poznać się o ile można z miejscowymi stosunkami i w ten sposób przynieść korzyść swej dalekiej ojczyźnie. Takiej przeczności nie można było zau-

ważyć u Polaków. O ile nam wiadomo, to mało kto (tak z miejscowych rodaków, stale tu mieszkających jak z pomiędzy wojskowych: oficerów i żołnierzy polskich, którzy w tym czasie bawili w Charbinie) uczęszczał na te kursy.

Nie więc dziwnego, że Wysoki Komisarz, p. Targowski, wyrażał niejednokrotnie swoje zdziwienie, iż tak mało znalazł między nami w Charbinie znawców stosunków chińskich a chociażby tylko mandżurskich.

Jeżeli scharakteryzujemy w ogólnych zarysach życie tutejszej Polonji, to musimy przyznać że niczem ono się nie różni od życia naszych rodaków w trzeciorzędnych miastach prowincjonalnych w Polsce, np. w jakimś Sandomierzu lub Sandomierzu i zbliża się raczej do życia w Końskiej Woli lub w Pacanowie. Ten sam ciasny prowincjonalizm, brak zażywania się szerszymi sprawami, małomilna stęchlizna i szarzyzna życiowa. Jedynym upiększeniem tego wszystkiego jest (czy ma być) ciągła i nieustanna „tęsknota za ziemią rodzinną“. Uczucie to bardzo piękne, ale dla ziemi rodzinnej mało pożyteczne. Nie ten kocha Ojczyznę, kto ciągle za nią wzdycha, ale ten kocha ją prawdziwie, kto stara się wykorzystać każdą chwilę, ażeby być jej pożytecznym synem. Polak, który kilka lub kilkanaście lat, — w kwiecie swoich sił fizycznych i umysłowych — spędza na obczyźnie, nie wiele pomoże Ojczyźnie, jeżeli powróci do niej na starość, z nadwierzonym zdrowiem i będzie dożywać swego wieku z tych oszczędności, które sobie tutaj uciulał. Ale ci ludzie, którzy powrócą do Polski gruntownie obznajomieni z tutejszymi stosunkami i będą służyć w przyszłości łącznikiem między Polską i krajami Dalekiego Wschodu Azji i którzy przyczynią się do rozwoju kulturalnych, handlowych, a może nawet i politycznych stosunków z wschodnimi narodami, ci będą mogli powiedzieć o sobie, że nie zmarnowali na próżno swego

tutaj pobytu.

Ażeby choć w małej części, przyczynić się do zwrócenia uwagi ogółu polskiego, na te nasze walny i zachęcić bardziej przedsiębiorcze jednostki do zapoznania się z tutejszymi krajami, w których dziesiątki lat przebywają zamieszczamy w „Pamiętniku“ artykuły popularne o kulturze, stosunkach społecznych ekonomicznych, handlowych i innych, krajów Dalekiego Wschodu. Większa część tych artykułów była już drukowaną w tutejszych

czasopismach „Tygodnik Polski“, „Biuletyn Konsulatu Polskiego w Charbinie“ i t. d. ale z czasem uległa zapomnieniu. Mamy nadzieję że nasza skromna praca spotka zrozumienie i dobre chęci u czytelników i zachęci więcej energiczne jednostki do współdziałania na tem zupełnie zaniedbanym polu działalności ekonomicznej naszej kolonii na Dalekim Wschodzie.

K. G.

Jak był założony Charbin?

Przy projektowaniu budowy kolei Chińsko—Wschodniej przez Północną Mandżurję, były wzięte pod uwagę dwa warianty. Podług jednego z nich „południowego“ kolej miała iść ze stacji Mandżurja przez Chajtar, dolinę rzeki Czoł, miasto Bodune, miasto Ninguta do kozackiej wsi Połtawki i Nikolska—Ussuryjskiego.

Podług wariantu „północnego“ kolej miała iść z Chajtaru przez dolinę rzeki Jału, miasto Ciekar, miasto Chufanczen, miasto Aszyche, twierdzę Echo (nad rzeką Mudanczian) do kozackiej wsi Grodekowo, a stamtąd do Nikolska—Ussuryjska (koło Władywostoku).

Z początkiem lata 1897 roku ekspedycja techniczna wyruszyła z Władywostoku. Partja badająca „północny“ wariant drogi, zakończyła swe prace w styczniu 1898 roku. Ale partja, która zajmowała się „południowym“ wariantem nie była w stanie dokończyć swego zadania, gdyż z powodu niedostępności terenu, cały obszar między doliną rzeki Mudanczan (obok dzisiejszej stacji Echo) i rzeki Sungari w tem miejscu gdzie znajduje się miasto Bodune (przy ujściu do Sungari rzeki Nonni) pozostał niezbadany. Wtedy wysłano osobną komisję, która miała jak najprędzej wyjaśnić możliwość budowy drogi w „południowym“ wariantcie. Komisja ta przyszła do przekonania, że budowa kolei przez znajdujące się w tych miejscowościach

o Inogi gór „Czan Guan Cajiin“ jest prawie niemożliwą. Wobec tego postanowiono budować kolej podług „północnego“ wariantu. Równocześnie postanowiono założyć centr administracyjny dla całej kolei w trójkącie między prawym brzegiem rzeki Sungari i lewym brzegiem rzeki Aszyche. Dla tego centra obrano nazwę „Miasto Sungari“.

Główny Zarząd budowy kolei Chińsko—Wschodniej mieścił się wówczas we Władywostoku. Po otwarciu nawigacji na rzekach Ussuri, Amurze i Sungari na wiosnę 1898 roku, miał cały zarząd przyjechać statkami na miejsce swego nowego stałego pobytu. Ażeby po przyjeździe na miejsce zarząd nie znalazł się pod gołym niebem, postanowiono wysłać przed ekspedycję techniczną, która zbadała miejscowość i przygotowała plan mieszczący dla administracji.

Naczelnikiem ekspedycji został mianowany inżynier p. Adam Szydłowski. Do pomocy byli mu dodani technicy pp. Wysocki, Raweński, Popow, dwóch dziesiętników, felczer, 20 robotników i meteorolog Wesełow z Eskortę stanowiło pół „setni“ pieszych Kubackich kozaków pod dowództwem esaula (rotmistrza) Pawlewskiego.

Ekspedycja wyruszyła z Władywostoku d. 8 marca 1898 roku. Zakup koni i wozów ciężarowych odbył się w Nikolsku—Ussuryjsku. W warsztatach kolejowych w Nikolsku przetopiono srebro w pły-

tach na małe kawałki, wygodne dla płacenia, ogólnej wartości 100,000 rubli. Każdy kawałek musiał być osobno zważony na chińskiej wadze i wagą w „tanach“ została napisana tuszem na każdym kawałku z osobną. (Jeden „tan“ równa się 37,8 gramów.)

Karawana składała się z 30 wozów.

Droga z Nikolsk—Ussurijska prowadziła przez kozacką stację Połtawska, chińskie pograniczne miasto Sanczagou do Ninguty (250 wiorst) i trwała 6 dni. Ponieważ pod różnymi górkami bezdrożach przedstawiała wiele trudności, przeto dla łatwiejszego rozmieszczenia ekspedycji na noclegach, podzielono się na dwie partje. Droga z Ninguty na zachód była jeszcze cięższą.

Zaczęła się wiosna. Śnieg tajał i droga zamieniała się często w łożyska górskich potoków. Często można było przejechać w dzień zaledwie 10 do 15 wiorst.

W pierwszych dniach kwietnia ekspedycja wyszła na dolinę rzeki Sungari, około miasta Ulagaj odległego na 20 wiorst od miasta Giryn. Dalejsza droga z Ulagaj do Aszyche prowadziła przez miasta Gujusz, Seszucziancy i Linczen i była stosunkowo lekką. D. 10 kwietnia wieczorem ekspedycja przybyła do Aszyche gdzie dowiedziano się że w najbliższym dworze koło chińskiej gorzelni „Tiandiaszagu“ bawią jacyś Rosjanie. To miejsce nazywa się obecnie „Chanszynnyj Zawod“ za Starym Charbinem.

Rosjanami okazali się technicy inżyn. Szydłowski, którzy byli pozostawieni w mieście Cici kar z poleceniem by na wiosnę dotarli do rzeki Sungari i tutaj oczekiwali przybycia swego szefa.

W ten sposób pierwszym punktem zamieszkałym przez Europejczyków, na miejscu gdzie później powstał Charbin i gdzie dnia 11 kwietnia 1898 roku zebrała się cała ekspedycja inżyniera Adama Szydłowskiego był mały dom zajezdny koło tak zwanego „Chanszynnago Zawoda“ za Starym Charbinem. Ten chiński dom zajezdny egzystuje jeszcze obecnie.

Celem ekspedycji p. Szydłowskiego było wyznaczenie pomieszczenia w którym możnaby

rozlokować główne biura Zarządu budowy kolei.

W nadziei że znajdą się fanzy bogatych Chińczyków, które można będzie kupić i przebrać na biura i mieszkania, wyjechał p. Szydłowski d. 12 kwietnia konno w otoczeniu kilku członków ekspedycji w kierunku brzożu rzeki Sungari.

Gdy jeźdźcy pod przewodnictwem p. Szydłowskiego zbliżyli się do tego miejsca gdzie kończy się wyniosłość ziemia obecnie przez „Nowe Miasto“ czyli do miejsca gdzie zaczyna się teraz Ulica Oficerska, oczom ich przedstawił się niezwykle widok. Cała przestrzeń na której wznoszą się obecnie gmachy „Przystani“ była zalana wodą. Na małym wzgórzu jakby na wysepce stała niewielka „impani“. Było to miejsce na którym obecnie znajduje się „Młyn Sungarijski“. W tym miejscu gdzie obecnie znajduje się „Ogród Miejski“ na Przystani stało 2 czy 3 fanzy (domki) chińskie. Druga taka mała osada chińska znajdowała się w tym miejscu gdzie obecnie leży miasto „Fudziadian“. Inne wysepki, wystające z wody, były pokryte żółtą trawą i niezamieszkałe. Do rzeki z powodu rozlewu dostać się nie było można. Jeźdźcy pojechali terasą w tym kierunku gdzie obecnie znajduje się „Nowy Cementarz“ i stamtąd drogą zalaną wodą dostali się do wyżej wspomnianej „impani“. W „impani“ był rozkwartierowany oddział straży celnej w ilości 100 ludzi.

Pan Adam Szydłowski oglądnął miejsce wość wliż brzożu Sungari ale nie odpowiedniego dla pomieszczenia biur Zarządu Budowy Kolei nie znalazł. Czas upływał. Lada dzień mogli przyjechać statkami inżynierowie i urzędnicy z Chabarowska. Po powrocie na miejsce gdzie znajdowała się rezerwa ekspedycji, doradził jeden Chińczyk panu Szydłowskiemu, by nabył dla użytku przyszłej kolei „Chińską Gorzelnię“ zwaną „Sian Fan“ która z powodu obrabowania przez chunchuzów była chwilowo nieczynną. Gorzelnia składała się z 30 fanz; niektóre z nich zbudowane z cegły. Część fanz była już mocno uszkodzoną przez czas, ale moż

na ją było zremontować. Chociaż to miejsce w. śc. „Sian Fan“ (dziś Szy Stary Charbin) znajdowała się w odległości 8 wiorst od rzeki Sungari, to jednakowoż z powodu braku czegośkolwiek lepszego, innego wyboru nie było.

Pan Szydłowski sprowadził właścicieli gorzelni z Aszyche i po długich targach kupił od nich całą gorzelnię za 12.000 tan srebra (t. j. 458,6 kg. srebra) albo podług tegoż niższego kursu za 18.240 jen japońskich.

Zakładała robotę. Oprócz rosyjskich robotników sprowadzono jeszcze całą partję Chińczyków z Aszyche i cęrowiono fanzy dla użytku przyszłych biur kolejowych i kwater dla urzędników. D. 13 maja przybył statek „Święty Innocenty“ a d. 16 maja 1898 r. statek „Odesa“ z inżynierami i urzędnikami budowy kolei i od tego czasu datuje się oficjalnie początek miasta Charbina.

W. W.

ASZYCHE

Miasto Aszyche należy do najciekawszych miejscowości w całej Północ. Maudżurji. Dla większości Polaków i Rosjan którzy mieszkają w Charbinie całymi latami, jest to rzeczą prawie zupełnie nieznaną. W rzeczywistości jednak, każdy choć ośkolwiek umysłowo rozwinięty człowiek, powinien zainteresować się poznaniem tej miejscowości, która ma więcej aniżeli tysiącletnią historję i w dziejach Chin niejednokrotnie odgrywała wielką rolę.

Aszyche znajduje się na lewym brzożu rzeki Aszyche (prawego dopływu rzeki Sungari) w odległości 2 wiorst od stacji kolejowej noszącej tę samą nazwę. Powstanie miasta górnego nie w zamierzalnej przeszłości. Z kronik chińskich wiemy, że w X. wieku po Chrystusie, t. j. w tym czasie kiedy POLSKA DOPIERO PRYJĘŁA CHRZEŚCIJAŃSTWO,—Aszyche było już ogromnym miastem zajmującym przestrzeń w formie prostokąta o powierzchni najmniej 25 wiorst kwadratowych. Długość prostokąta 5 i pół wiorst, szerokość 4 i pół wiorsty. Ze wszystkich stron otoczone było wysokim wałem.

Cała przestrzeń między wałami była zabudowana domami, pałacami, świątyniami t. d. Obecnie z tego wszystkiego nie pozostało. W południowo zachodniej części

prostokąta, wznosi się wysoki kurhan. Są to zasypane ziemią i zarosnięte trawą szczątki dawnego zamku. Cała przestrzeń pokryta jest obecnie polami, ogrodami i fanzami Chińczyków. Przy granicy pola i kopaniu ogrodów, znajdują często metalowe, brązowe, miedziane i mosiężne przedmioty, stare monety z X i XI wieku po Chrystusie i t. d. Poza obrębem wału i zewnętrznego rowu otaczającego całe miasto, znajdują się jeszcze dwa wielkie kurhany. Podług podania miejscowego, obok jednego z nich odbywały się defilady wojsk, drugi kurhan miał służyć miejscem kaźni przestępców.

Wał otaczający starożytne miasto, zachował się dość dobrze. Wysokość jego dochodzi obecnie jeszcze we wielu miejscach do 10 metrów. Co 70 metrów znajdują się na wale ślady baszt, które czyniły obwarowania prawie że niedostępnymi dla nieprzyjaciół. W wale znajdowało się 9 bram wjazdowych, zbudowanych z suszonej na słońcu cegły i obłożonych ze strony zewnętrznej cegłą wypaloną barwy ciemno—popielatej.

To starożytne miasto nosiło nazwę „Baj Czen“. Co do ludności przewyższało ono prawie dwukrotnie ludność teraźniejszego Wilna. W roku 1125 po Chrystusie, miasto

„Baj-Czen, stało się jedną z 5 stolic cesarstwa chińskiego z dynastji „Czin“. Wówczas zmieniono jego nazwę na „Chuj-Nin“. Ale 109 lat później, gdy dynastja „Czin“ upadła i tron chiński przeszedł w ręce dynastji „Juan“ — miasto przestało należeć do liczby stolic cesarstwa chińskiego i stopniowo poczęto chylić się do upadku. Aże wreszcie w 1726 roku rząd chiński założył na miejscu starego i zupełnie opuszczonego miasta nowe pod nazwą Aszyche, które wytrzymało aż do naszych czasów.

Do najciekawszych budowli w Aszyche należą pagody (świątynie) buddyjskie, niektóre wybudowane jeszcze w pierw. połowie XVIII wieku. Dla znawców Chin stanowią one bardzo ciekawy przedmiot do poważnych studjów nad kulturą i religją Chińczyków. Nienawców muszą zainteresować swoją oryginalną architekturą i pięknym egzotycznym wyglądem.

Obecnie Aszyche jest miastem powiatowym w Giryńskiej prowincji i stanowi prowincjonalny bardzo ożywiony centr handlowy. Wielkie znaczenie dla miasta i okolicy miało powstanie tamże w 1908 roku cukrownia. Fabryka ta założona przez ziemian Lubelskich należy do Stowarzyszenia Aktywnego mającego jeszcze obecnie swoją siedzibę w Warszawie. Kapitał zakładowy wynosi 1.000.000 rb. Fabryka jest w ruchu w miesiącach zimowych (listopad, grudzień i styczeń.) Obok cukrowni wybudowana jest rafinerja. Obie połączone ze stacją torem kolejowym.

Ostatnimi laty na steryterjum fabrycznym wystawiono gorzelnię celem użytkowania nie mającej tu zbytu melasy z możliwą produkcją od 300 do 400 wiader spirytusu dziennie.

Cukrownia wybudowana na gruntach, należących do pała wyłączenia kolei Wscho-

daic-Chińskiej, opłaca kolei tenutę dzierżawną. Tak cukrownia, jak również inne budynki: magazyny, warsztaty mechaniczne, domy mieszkalne, koszary dla robotników oraz inne zabudowania gospodarcze — są to budowle fundamentalne, solidnie z cegły wystawione. W pobliżu fabryki przepływa rzeka „Aszyche“. Teren jednak, na którym stanął cały kompleks budynków fabrycznych jest dość niski; w okolicy błota i moczary.

Produkcję buraków zajmują się Chińczycy, nie nazbyt zresztą oзнакоми z tą kulturą. Ziemia wogóle dla kultury buraków zupełnie odpowiednia: burak tutejszy zawiera tyle cukru jak i burak ukraiński. Płytki orka, nie stosowanie ulepszonych narzędzi rolniczych, nieznanostwo wogóle Chińczyka z potrzebami tej kultury, — dają w rezultacie mierzny urodzaj buraków, około 400 pudów z jednego „szara“ chińskiego (szar — 1412 sążni kwadr).

Produkcja fabryki obliczona na 100.000 z górą pudów cukru rocznie, w rzeczywistości dosięga 50 proc, co przy obecnych cenach stanowi około 300.000 Y. n. rocznego obrotu.

Całą produkcję pochłania przeważnie rynek mandżurski.

Wszyscy urzędnicy i inteligentniejsi robotnicy są Polakami, resztę stanowią Chińczycy. Przedsiębiorstwo to jest pięknym przykładem że polska praca i przedsiębiorczość mogą osiągnąć nawet w tym oddalonym kraju dodatnie i owocne rezultaty.

Przy tej sposobności należy przypomnieć, że w Aszyche egzystuje parafia rzymsko-katolicka pod kierownictwem misjonarza francuskiego Ks. Reveaux. W mieście znajduje się przeszło 300 Chińczyków Katolików, co w połączeniu z 60 Polakami zatrudnionymi w cukrowni stanowi poważny zastęp.

Znalezienie radium kolo stacji ASZYCHE

Niema zdaje się nikogo, kto by nie slyszal o pierwiastku chemicznym „radjum“ i o jego znaczeniu w nauce i w medycynie. Każdy prawie wie o tem, ze wynalazła go Polka pani Skłodowska z Warszawy (zamezna Curie), a o jego wartosci swiadczy cena: Jeden gram kosztuje 100 000 jen, to znaczy ze 1 zlotnik kosztuje 426.000 jen. Jezeli jako cene 1 zlotnika czyszego zlota przyjmiemy 5 jen 50 sen, to okaza sie ze radjum jest przeszlo 77.000 razy drozsze od zlota.

Radjum znajduje sie w przyrodzie jako domieszka w kilku dosc rzadkich minerałach, a przedewszystkiem w rudzie uranowej, i byl dotychczas wydobywany zaledwie w kilku miejscowosciach bryly ziemskiej, a przedewszystkiem w kopalniach Joachimsthal w Czechach, Roczna jego produkcja wynosi nie spetna 4 gramy, t. j. mniej niz jedyn zlotnik.

W Azji dotad znaleziono slady radjum kolo stacji Studiarka (nad jeziorem Bajkalskim w Syberji) i w kraju Fergańskim w Turkiestanie. Te ostatnie kopalnie nalezaly przed wojna do Polakow.

Przed kilku miesiacami jeden z inzynierow gornicznych, prowadzil badania gornicze na poludnie od linii Koleji Chińskiej Wschodniej miedzy stacjami Aszyche i Siaolin. Miedzy innymi probami geologicznymi wzjeta byla proba granitu z malego pasma gorskiego,

noszacego miejscowa nazwe Tajpilin. Granit ten skladal sie z kwarcu, feldszpitu i dwuch gatunkow miki, biotitu i muskowitu z mala domieszką jakiego czarnego mineralu, podobnego do magnetytu (rudy zelaznej). Ale poniewaz przy badaniu, ten czarny mineral nie okazal dzialania na magnes, przeto zostal oddany do dokladniejszego zbadania, i okazalo sie, ze to nie magnetyt, ale ruda uranowa z domieszką radjum.

Jest to pierwszy wypadek na kuli ziemskiej, — znalezienia radjum w skałach granitowych. Gdy bedzie opublikowany w literaturze fachowej, to wywoła niewatpliwie ogromne zainteresowanie, a nawet zdziwienie wszystkich specjalistow, geologow i gornikow.

O ile ten poklad radjowy, moze miec w przyszłości znaczenie przemyslowe, jest kwestja obecnie kompletnie jeszcze niezbadana. Na przeszkodzie staly dotychczas bandy chun-chuzow, grasujace w tej okolicy, uciuzliwe przepisy gorniczego prawa chińskiego i niekorzystne warunki atmosferyczne.

W kazdym razie moza byc pewnym, ze nie zabraknie amatorow i specjalistow, ktorzy zechca zajac sie poszukiwaniem mineralu 77.000 (siedemdziesiat siedem tysiecy) razy drozszygo niz zloto.

K. G.

Dlaczego Polacy Mandzurscy i Syberyjscy używają prawie zawsze wyrazu „K R A J” zamiast „P O L S K A”

KAŻDY POLAK z byłego zaboru niemieckiego lub austriackiego, po przybyciu do Chin lub do Syberji uderzony jest niemiłym, że tutaj zamieszkali Polacy, nie używają prawie nigdy słowa „Polska” i swą ojczyznę nazywają zawsze „Krajem”. Żaden inny naród tego wyrazu w mowie potocznej, na oznaczenie swej ziemi rodzinnej nie używa. Francuz mówi: „Jadę do Francji”, Anglik: „Wybieram się do Anglii”, i t. d. tylko jeden mandzurski ew. syberyjski Polak mówi: „Jadę do kraju”, „Otrzymałem listy z kraju” i t. p. tak jak gdyby wstydził się wymienić głośno nazwę swej Ojczyzny.

Ta napozór drobna okoliczność ma swoją głęboką historyczną i psychologizną przyczynę. Po upadku powstania rząd rosyjski począł obmyślać, w jaki to sposób można by zupełnie zgładzić w uczuciu i pamięci Polaków, miłość i przywiązanie do ziemi ojczystej. Trzeci Departament rosyjskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do którego należała w owym czasie żandarmerja, policja i rozmaite szpiegowskie organizacje i inne tem podobne filary rządu carskiego, wypracował cały szereg środków, które miały służyć do ostatecznego zatarcia w Polakach ich przywiązanie do ziemi rodzinnej, i do stopniowego ogłupienia szereżnych mas, dla których nazwy i cechy zewnętrzne stają się często synonimem wewnętrznych uczuć i pojęć, —

Jednym z pierwszych zadań żandarmerjskiego departamentu była zmiana historycznych nazw wschodnich prowincji polskich. Początek zrobiono z Białorusią; która pod wieloma względami była nawet o wiele bardziej polsko-patriotyczną i antycarską usposobioną, aniżeli np. Mazowsze lub Kujawy. Zamiast

„Białoruś” wprowadzono i nakazano używać słowa „Zapadnyj Kraj”, ażeby zaznaczyć że ta prastara prowincja polska, jest tylko zachodnią częścią rosyjskiej imperji. Z czasem nazwę tę rozdzielono na dwa pojęcia, „Siewiero Zapadnyj Kraj” co miało oznaczać prowincje litewskie, i „Jugo Zapadnyj Kraj” t. j. prowincje małopolskie. Straszny ucisk narodowy i religijny jaki zapanował w tych prowincjach przyczynił się do tego, że jednostki słabe duchem ewentualnie mało uświadomione pod względem narodowym lub też niewykształcone, począły wypełniać bardzo sumiennie te żandarmerjskie rozporządzenia. Do rozpowszechnienia tej nazwy przyczyniła się wielce partja tak zwanych „ugodowców” ludzi, ożywionych najlepszymi chęćmi, ale słabych i lekkomyślnych, którzy nieznając należycie dziejów ojczystych ani też psychologii swego narodu, począły propagować ideę bezwarunkowego, pokornego poddania się rządowi moskiewskiemu, myśląc, że w ten sposób wyzbrną choć jakiegokolwiek znośne warunki egzystencji dla Polaków w zarobku rosyjskim. Wydawane przez „ugodowców” w Petersburgu czasopismo „Kraj” ugruntowało i dało nawet nibyto jakieś prawo używalności tej narzuconej i upokarzającej dla nas wszystkich nazwie.

To powodzenie zachęciło „Otdielnyj Korpus Żandarmów” który wyłonił się z „Trzeciego Departamentu Min. Spraw Wew.” jako oddzielną bardzo ważną jednostką władzy rosyjskiej, do dalszych prób w tym kierunku. Za czasów satrapji generała Gurko w Warszawie, począł używać po raz pierwszy, zamiast przyjętej dotychczas nazwy „Carstwo Polskoje” wyrazu „Prywislanski Kraj”. Nazwa ta początkowo spotykała się z protestem os

tego społeczeństwa. Ale ponieważ niewola upadła zarówno oddzielne jednostki, jak i całe narody (n. b. mamy nato liczne przykłady w historii), przeto i ten wyraz zaczął się stopniowo przyjmować, póki wreszcie nie doszliśmy do tego, że dziś w mowie potocznej, z ust Polaka, rzadko kiedy usłyszymy słowo „Polska” a natomiast setki razy słyszymy narzucone nam przez żandarmów słowo „kraj”.

Emigracja Polska w Mandżurji i Syberji jest przede wszystkim ekonomiczną. Polityczni wygnańcy należą obecnie do rzadkości. Natomiast że wśród emigrantów, do wyjazdu których na Wschód, przyczyniła się głównie chęć znalezienia lepszych warunków egzystencji materialnej (aniżeli takową mogli znaleźć w swych stronach rodzinnych)—znajduje się mało jednostek, któreby zechciały wnikać w takie subtelne dociekania i badania objawów spaczenia nazwy własnej Ojczyzny.

Jedni przez nieświadomość, drudzy z powo

du lenistwa umysłowego, inni znów wskutek trudności w myśleniu, począli unikać słowa „Polska”. aż doszło do tego, że stało się ono w ustach naszych rzadkością. —

Czasy się zmieniają. Rządy carskie upadły. Wększa część żandarmów służy obecnie w „Czerezwyczajkach” jako najgorliwsi słudzy rządu sowieckiego i prześladowają gorliwie tych z których łaski przed kilku jeszcze laty chleb jedli. Ale z łaską przez nich ziarna, przygryzły do nas jak zaraza, i potrzeba z naszej strony wiele pracy i energii, by się od tych naleciałości uwolnić. Niech więc każdy z nas zapamięta to sobie, że jeżeli kiedykolwiek wskutek przyzwyczajenia lub lenistwa umysłowego, użyje słowa „kraj” w tym wyrażeniu, kiedy powinien powiedzieć „Polska” to temsamem bezmyślnie i bezwiednie, wypełnia tylko wolę nieistniejącego już obecnie „Szefa Otdielnego Korpusa Żandarmów”.

Bogactwa Mineralne W Polnocno Wschodnich Chinach.

Kolegom z Czytelni Polskiej Akademii Górniczej w Leoben. Czyt. Pols. Ak. Gór. w Przybramie i Sarmacji we Freibergu Sakim — poświęca
Autor.

Niniejszy szkic odnosi się tylko do północno-wschodniej części Chin, tj. do prowincji Giryńskiej i Czikarskiej (Hejlunkianekiej) ponieważ w tych dwóch prowincjach skupiło się przeszło 9/10 całej emigracji polskiej w Chinach, i rejony te mogą i będą odgrywać rolę w przemysłowej działalności żywo pol

skiego na Dalekim Wschodzie. Do Prowincji Czikarskiej zaliczony jest także Chułunbuir czyli Barga tj. Chajtarski Okrąg, jako terytorjum które chociaż należało i ma związek z Mongolją, to jednakowoż pod względem administracyjnym zostało obecnie wcielone przez Rząd Chiński do czikarskiego general-gubernaterstwa.

Przemysł górniczy w tych krajach jest bardzo stary. Sięga czasów przedhistorycznych. A czasy przedhistoryczne w Chinach należą do epoki bardzo dawnej. Lane historyczne

o północno wschodnich Chinach rozpoczynają się już w roku 2225, przed narodz. Chrystusa. Wówczas tym cała Europa była jeszcze dziką puszczę. Na miejscach dzisiejszego Rzymu i Aten żyły dzikie zwierzęta. Ażeby uprzytomnić sobie dawność tej epoki, musimy chyba cofnąć się do danych Biblii. Przyjście Patriarchy Abrahama z Chaldei do ziemi Chanaan datuje się na rok 2000, przed narodz. Chrysta. Otoż na dwa stulecia przed tą datą mamy już historyczne i w zupełności wiarogodne dane o mieszkańcach dzisiejszej Mandżurji w ogólności, a basenu rzeki Sungari w szczególności.

W tym czasie nad rzeką Sungari żył naród Suszenów, będący przodkami teraźniejszych Tunguzów. Kroniki chińskie wspominają, że utrzymywali oni stosunki z cesarzem chińskim Szun — a było to jeszcze w r. 2225, przed Chrystusem. Suszeni używali już nie których wyrobów metalowych (ostrza strzał i t. d.). Ale przed Suszenami żyły jeszcze inne narody, które pozostawiły po sobie ślady świadczące, że użytek, a naturalnie i eksploatacja niektórych minerałów były im znaną.

Rozkwit górnictwa w Północno—Wschodnich Chinach rozpoczyna się jednakowoż o wiele później. W roku 450. po Chrystusie powstało tutaj Królestwo „Bochaj“, mające swój centr. mniej więcej w okolicach teraźniejszej stacji kolejowej Chajlin (313 wiorst na zachód od Charbinu). Stolica tego państwa „Szan—Czin“ znajdowała się obok teraźniejszego miasta powiatowego „Ninguta“ 30 wiorst na południe od Chajlinu. Królestwo Bochajskie przetrwało aż do roku 924, po Chrystusie i osiągnęło wysoki stopień potęgi i rozwoju kulturalnego. Z jednej strony sięgało do Amuru, a z drugiej strony zajęło cały kraj Południowo Ussuryjski tj. dzisiejsze powiaty Władywostocki, Nikolsk Ussuryjski i Olgieński. Wskutek stosunków z Chińczykami rozwinął się w Królestwie Bochajskim przemysł i górnictwo. To ostatnie dotyczyło się przede wszystkim eksploatacji złota. We wszystkich miejscowościach, które za czasów państwa bochajskiego, były gęściej zaludnione, lub więcej dostępne, rozpoczynano

natychmiast eksploatację zależy złota tj. złoto tego piasku, w niezliczonych rzekach i potokach. Fakt ten daje się obecnie jeszcze we znaki poszukiwaczom złota w tych krajach.

Autor tego artykułu prowadził raz badania w dzikiej, niedostępnej prawie dolinie w górach Sichote Alin, w odległości przeszło 200 kilometrów od najbliższej osady ludzkiej. Góry i dolina rzeczna porośnięta dziewiczym lasem. Nigdzie śladu człowieka, tylko gdzieś niegdzie ścieżki, które schodziły dzikie zwierzęta do wodopoju. Wydawało się, że członkowie ekspedycji poszukiwawczej są pierwszymi istotami ludzkimi, w tej dzikiej choć pięknej okolicy. Ale jakież powstało zdziwienie, gdy w głębokości kilku metrów pod powierzchnią ziemi znaleziono wśród piasków, które zawierały ślady złota, resztki umacniającego słupów, a później nawet żelazne kłoby, które dzięki właściwościom gruntu zachowały się dość dobrze. Naturalnie że o zwałozieniu bogatego złotego piasku, niemogło już być mowy. Zostało ono wyeksploatowane przez Bochajców przed 11 czy też więcej wiekami. Miejscowość ta później opustoszała i porośła dziewiczym lasem. Ślady takich starych robót znaleziono także w kopalniach cynku ołowiu i srebra należących do Firmy Briner we Władywostoku i jeszcze we wielu innych miejscowościach.

Chińska dynastia Lao, która podbiła państwo Bochajców w 924 roku po Chrystusie, zwracała swą uwagę głównie na Południowe Chiny, a strona północna uległa z czasem zapomnieniu a następnie zdżyczeniu. Upadek ten trwał aż do naszych czasów. Dopiero za boryczką polityką Rosjan, którzy wszelkimi legalnymi i nielegalnymi środkami wdzierali się w głąb państwa chińskiego, dała początek nowemu choć jeszcze bardzo słabemu rozwojowi przemysłu górniczego w Girinjskiej i Cicieńskiej (Hejlungkińskiej) prowincji.

Gdy Rząd Rosyjski przystąpił w r. 1897 do robót przygotowawczych przyszłej budowy kolei Chińsko—Wschodniej, przecinającej północno—wschodnie Chiny w trzech najważniejszych kierunkach, to zabrał się natychmiast z wielkim rozmachem do zakładania

przedsiębiorstw górniczych w tych krajach. Na starania Rządu Rosyjskiego nadał Rząd Chiński poddanym rosyjskim, przedewszystkiem przedstawicielom rosyjskiej arystokracji Księżciu Oboleńskiemu, Hrabieciu Apraksinowi i innym, cały szereg koncesji górniczych, które jednakowoż się nie utrzymały. Jako twory sztuczne i do tego w rękach ludzi niezdolnych do jakiegokolwiek pracy twórczej zostały w krótkim czasie przez swoich właścicieli porzucone.

Większy rezultat osiągnęła Dyrekcja Kolei Chińsko—Wschodniej. W poszukiwaniu opał dla lokomotyw, przeprowadziła ona cały szereg robót geologicznych za węglem, a zdane przez specjalistów zależa WĘGLA BRUNATNEGO koło stacji Czajajnor (148 wiorst od Chajtaru) na ziemiach Chułunbuira czyli Bargi, dały praktyczne rezultaty i znajdują się od wielu lat w eksploatacji.

W archiwach Zarządu Kolejowego znajdują się bardzo wiele innych danych o rezultatach badań geologicznych i robót poszukiwawczych na terenach położonych obok linii kolejowej. Ale wszystko to dzięki biurokratycznemu systemowi zarządu pokryte warstwą pyłu, oczekuje lepszych czasów. Nowo założone w Chasbinie „Towarzystwo Badań Mandżurji“ rozpoczęło w zarządzie kolejowym starania, ażeby plany geologiczne i dzienniki poszukiwawcze były oddane do biblioteki towarzystwa i w ten sposób stały się

dostępne dla osób interesujących się przemysłem górnym.

Oprócz czajajnorских kopalni węgla znajdują się jeszcze we wielu innych miejscowościach zależa tego najważniejszego obiektu górniczego. W południowo wschodniej części Grynjskiej Prowincji, w basenie górnego biegu rzeki Sungari, znany jest cały szereg zależy WĘGLA formacji JURSKIEJ. Drugi szereg takich zależy idzie wzdłuż miejscowości Majche, Udzimiche, Ulagaj i Intyczou, a paralelnie z nim występują trzeciorzędne zależy węgla brunatnych Inny basen węgla brunatnych znajduje się koło miasta Mergen, w pobliżu drogi pocztowej prowadzącej z Ciciejki do Sahalianu (Błagowieszozenska). Kopalnie węgla koło stacji Kuanczenyzi niemożemy wytrzymać konkurencji z węglem kopalni Fuszunskich (w prowincji Mukdeńskiej) i zostały zamknięte. Zależy węgla nad dolnym brzegiem Sungari są jeszcze zupełnie niezbadane. Jednakowoż najbardziej obiecującymi zależami, tak co do grubości pokładów, jak i co do wielkości terytorjalnej, są wspomniane już wyżej zależy koło stacji Czajajnor, na zachód od Chajtaru. Ciągną się one w kierunku południowym prawdopodobnie aż do jeziora Buir Nor (prawie na 200 wiorst) i ten basen węglowy stanie się w przyszłości centrum życia przemysłowego i fabrycznego Mandżurji, Chułunbuira (Bargi) i Mongolii.

Zależa Złota.

Złoto występuje w bardzo wielu miejscowościach obu prowincji, ale dzięki eksploatacji za czasów egzystencji Królestwa Bochajskiego, bogate pokłady we więcej dostępnych rejonach są już wyczerpane. Dość dobre zależy pozostały jeszcze we wielu dopływach górnego biegu rzeki Sungari, w basenach górnej części dopływów dolnej Sungari, w dopływach rzeki Mudanczian (na północ od przecięcia jej linią kolejową), w basenie rzek Sujfan i Tiumen Uła, we wszystkich rzeczkach wypływających z obu skłónów górskiego pasma „Czan Guan Caj Lin“, w basenie rzeki Chulanche (lewego dopływu

Sungari) i t. d. W Diapigou, w basenie Górnej Sungari znajdują się jedyne będące w eksploatacji zależe złotonośnych kwarców. Jednakowoż wszystkie te miejscowości są pod względem ilości dobowanego złota drobiazgiem w porównaniu z bogactwem zależy złota znajdującego się w rzeczkach dzikich i trudno dostępnych pasm górskich Wielkiego i Małego Chinganu. Tutaj znajdują się sławne złotonośne rejony; „Czwarta Pad“ [nieco niżej przystani amurskiej Pompejewki] i „Żeltuga“ (naprzeciw kozackiej wsi Ignaszyno). Ta ostatnia miejscowość, tak zwane Żeltugińskie Prilski, należały do najbogatszych i najświetniejszych miejscowości na kuli ziemskiej. To co tam było znalezione przewyższa bogactwem Kalifornię i Klondyke. Złoto w Żeltugie odnalazł przypadkowo Oroczon (Tunguz) który kopiąc mogiłę dla swojej matki trafił na piasek napół zmieszany ze złotem. Od roku 1883 do wiosny 1886 roku zgromadziło się tutaj z Syberji i Chin przeszło 10.000 poszukiwaczy złota i rozmaitych awanturników, którzy założyli nawet osobne niepodległe państwo „Żeltugińską Republikę“. Wybrany prezydent tej republiki miał prawo życia i śmierci i hojnie szafował tem ostatniem, ile dobyto tam złota niewiadomo, gdyż nikt

statystyki nie prowadził. W każdym razie wiele tysięcy pudów.

Z innych rzek wypływających z gór Chińskich, wstawiła się rzeczka Kilari, wpadająca do rzeki Arguni naprzeciwko wsi Ołoczy i Nerczyńskiego Zawodu. Znajduje się ona na terytorjum Chułumbuiru (Bargi) i należy jako koncesja do Towarzystwa Akcyjnego „Werchnie Amurska Zołotopromyszlennaja Kompania“, którego dyrekcja do r. 1917. mieściła się w Petrogradzie, a obecnie w Paryżu. Koncesja „Werch. Amur. Zołot. Ko.“ jest co do wielkości terytorjalnej drugim przedsiębiorstwem górniczym w Chinach. Pierwszem jest T-wo „Moogolor“, zajmujące dwa księstwa mongolskie „Cecenchan“ i „Tuszatuchan“. W koncesji „Werch. Amur. Zołot. Ko.“ biorą udział kapitały rosyjskie i francuskie, w „Moogolorze“, rosyjskie i amerykańskie.

Oprócz tego złoto znajduje się w bardzo wielu rzeczkach w basenach rzeki Bejciehef (Bystera), Gan, Chajtar, Chałcha i Czoł. W listopadzie 1922. roku znaleziono bogate zależe złota nad rzeką Kuldur obok stacji Jakeszi (na wschód od miasta Chajtar) na ziemi należącej do koncesji Werch. Amur. Zołotopr. Kompanii.

RUDY SREBRO - OLOWIANE.

Rudy srebro-ołowiane znajdują się najobficiej w Chutunbuirze (Barga), nad rzeczką Baręja i po obu skłorach gór rozdzielających Idwe dopływy rzeki Chajtar od prawych dopływów rzeki Chaoska. Druga grupa zależy tych rud znajduje się na południe od linii kolejowej między stacjami „Erceddianczy“ i „Maoerszan“, w kierunku drogi pocztowej z Giryne do Omoso. Inne grupy znajdują się w barenie rzeki Uszagou, w pobliżu kozackiej wsi Połtawska (w Przymorskiej Prowincji, na południe od drogi pocztowej z Omoso do Chunczuna, w miejscowości Czanboszan gdzie występują także ruda miedziana i w wielu innych miejscach.

RUDY ŻELAZNE znajdują się w bardzo

wielu miejscowościach. Wyliczać je, zajęto by zbyt wiele miejsca. Oprócz tego znajdują się często ślady rud MIEDZIANYCH CYNKOWYCH, WOLFRAMOWYCH, MOLIBDENOWYCH i t. d., ale wszystko to zupełnie jeszcze niezbadane, oczekuje ludzi przedsiębiorczych w przyszłości. Najwięcej śladów złota i rud metalowych znajduje się na przestrzeni między granicą Zabajkalskiej Prowincji i Górami Chingan. Przestrzeń ta stanowi przedłużenie Zabajkalia, które od dwóch stuleci sławi się swoimi bogactwami mineralnymi stanowiącemi aż do czasów rewolucji Dymitry Cesaarskie (Кабинетъ Его Величества). Egzystująca granica jest tylko polityczną. Ale budowa geologiczna i obfitość w bogactwa

przyrodzone jest po obu stronach granicy jednakową.

Bardzo ciekawem (tymczasowo tylko pod względem naukowym) jest występowanie RADIUM w granitach. Te zależe radiowe znajdują się w małym grzbiecie górskim Tajpilin, położonym na południe od linii kolejowej między stacjami Aszyche i SiaoLin. Granit jest dwumkowy t. j. zawiera biotit i muskowitz, a jako domieszkę „uranit“ z zawartością radium. Zależe dotychczas niezbadane.

Oprócz wyżej wymienionych minerałów, mają w Północno Wschodnich Chinach wielkie znaczenie zależe SOLI i SODY. Pierwszy rejon z tymi minerałami znajduje się po obu stronach rzeki Noni, na południe od miasta Ciekikaru. Drugi jeszcze większy rejon, znajduje się na południe od Chajtaru. Wśród mnóstwa słonych i sodowych jezior, najwięcej znanem jest jezioro Czurbet, w bliskości klasztoru buddyjskiego Gandzur. Sól tego jeziora eksploatuje od wielu lat rząd chułumbuirski (bargiński).

Podług zdania specjalistów, jest rzeczą bardzo możliwą, że przy bliższem badaniu tych zależy, będą znalezione jeszcze inne gatunki bardzo cennych soli, a nawet pokłady „SAPROPELOWYCH IŁÓW“ które dają przy

destylacji podobne produkty jak i ropa naftowa.

Na zakończenie wspomnieć należy jeszcze o ŹRÓDŁACH MINERALNYCH, które występują w bardzo wielu miejscach. Najświetniejszą z nich jest grupa wód gorących zwana „Arszan“ w dolinie rzeczki Chołbantu Goł dopływu górnego biegu rzeki Chałcha około 180 wiorst na południe od Chajtaru. Składa się ona z 27 źródeł gorących wypływających z góry porfirowej, przezczynanej żyłami granitu. Większość źródeł jest ocembrowana ciętym kamieniem i tworzy baseny w których kąpią się krajowcy Mongołowie i Oroczoni, jedyni póki co kuracjusze. W zimie śnieg obok tych basenów taje, a para wznosząca się z gorących źródeł, robi z daleka wspomniane wrażenie islandzkich gejzerów. Kamienie ocembrowane źródeł i ślady budynków w pobliżu, pochodzą podług podania z czasów sławnego wodza mongolskiego Czyngis-Chana (1220 roku po narodz. Chryst.) który miał tu urządzić przed siedmiu wiekami miejsce kąpielowe, do którego od czasu do czasu, z całym dworem przyjeżdżał.

K. G.

Charbin—Chiny. D. 8. grudnia 1922 r.

Największe przedsiębiorstwo polskie na Dalekim Wschodzie

KONCESJE LEŚNE p. WŁADYSŁAWA KOWALSKIEGO.

Położone wzdłuż linii kolei Wschodnio-Chińskiej, na wschód od Charbinu, w pobliżu stacji kolejowych Jabłona Imjańpo, Chajliń i Chandaohedzy, koncesje leśne p. Kowalskiego zajmują ogromną przestrzeń 400.000 dziesięcin. Lasy zawierają najrozmaitsze ga

tunki drzew, jak cedr, modrzew, drzewo akami (Phelodendron), jesion, wiąz, dąb, lipa, orzech włoski i inne. Są to olbrzymie bogactwa leśne, eksploatowane dotychczas w zależności od zapotrzebowania Głównym odbiorcą, jak dotąd, jest kolej Wschodnio-Chińska. Obecnie organizuje się na wielką skalę eksport zagranicę. Przeciętna produkcja wynosi rocznie: 50.000 sąni kub. drzewa opałowego, 500.000 sztuk pokładów (szpał) oraz 90.000 kłód nie licząc desek i innych materiałów. Wartość produkcji rocznej sięga 4.000.000 rubli złotych. Eksploatacja tych leśnych przestrzeni, trwająca już około

10 lat, może dać jeszcze minimum 800 milionów stóp kubicznych drzewa. Cała gospodarka leśna prowadzona jest wzorowo, posiada cenne urządzenia, jak tartaki, własne odnogi kolejowe, prowadzące wgłąb lasów (ogólnej długości 96 wiorst), specjalna urządzenia dla dostarczania drzewa z gór (bremsbergi—parokilometrowe liny stalowe, wciągające na góry przy pomocy maszyn parowych wagony naładowane drzewem) i t. p.

Przedsiębiorstwa leśne zatrudniają około 10.000 ludzi, a tabor składa się z 3000 koni Posady wyższych oficjalistów i biurowe zajmują prawie wyłącznie Polacy. „Biul“

Nowy Rok w Chinach.

Święto Nowego Roku przypada w Chinach 29 stycznia, chociaż urzędowo Nowy Rok rozpoczyna się według nowego stylu, Dzień ten obchodzą w całym Państwie bardzo uroczysto, ze zwykłą w takich chwilach dla ludów Wschodu ekspansją. Miliony synów Niebieskiego Państwa witają się w tym dniu pozdrowieniem noworocznym: „go-siń-niań“, Życie całe koncentruje się na ulicach, na które wylegają tłumy mieszkańców miast chińskich. Sklepy i biura zamknięto; domy przyozdobiono kwiatami, lampionami i flagami. Pięć kolorowa flaga chińsko—górną pas czerwony, oznaczający Chiny, następny żółty—Mandżurję, dalej niebieski—Mongolję, biały—Turkestan i wreszcie czarny—Tybet,—powiewa również na wszystkich gmachach rządowych. Przez ulice, szczególnie wieczorem, przeciągają tłumy ludzi, a wśród nich specjalne pochody z flagami, lampionami i aktorami na wysokich szczytach, w dziwacznych kostjumach,

z umalowanymi twarzami. Zabawa trwa noc całą.

Święto Nowego Roku ma jednocześnie w świecie handlowym doniosłe znaczenie, jest to bowiem ostatni termin, w którym według uświęconego wiekami zwyczaju, winny być ukończone wszystkie rozrachunki pomiędzy kupcami, winny być spłacone zaciągnięte w roku minionym wszystkie długi. Jest to punktem honoru dla każdego tak dalece, iż nie rzadkie są wypadki, gdy dłużnik, wy-czerpawszy wszystkie sposoby w celu spłaty swego długu przed Nowym Rokiem, nie posiadając potrzebnej sumy, odbiera sobie życie.

Święto Nowego Roku trwa przez dni czterenaście i dopiero 12 lutego życie zaczyna płynąć normalnie. Dodać należy, iż jest to właściwie jedyne święto w Chinach, cały bowiem rok Chińczyk pracuje bez przerwy.

(„Biul“)

Towarzystwo Misyjne w Warszawie

Wszystkie narody katolickie całego świata biorą udział w pracach misyjnych, mających na celu rozszerzenie wiary i kultury chrześcijańskiej wśród dzikich lub mniej rozwiniętych narodów. Tylko udział Polaków był dotychczas bardzo niewielki. Położenie polityczne nie dozwalało na objęcie osobnego terenu misyjnego niebyło zwartych grup polskich misyjnych, a misjonarze Polacy rozprószeni byli po misjach i zgromadzeniach innych narodowości. Mimo to były zaczątki tej pracy np. Polacy O. O. Łazarzyści utrzymują misje w Południowej Ameryce, O. O. Jezuici w Rodesji (w Południowej Afryce), wreszcie O. O. Zmartwychwstańcy w Bułgarii. Znana jest także na całym świecie praca misyjna O. Bezymia (Polaka) między trędowatymi.

D. 14 grudnia 1921 roku odbyło się w Warszawie zebranie organizacyjne celem ułożenia statutu polskiego T-wa Misyjnego. Prezydował Ks. Prymas Kardynał Dalbor. Obecni byli wszyscy prawie Biskupi z całej Polski, albo ich przedstawiciele. Uchwalono statut i program działania.

D. 8. 2. 1922 r. Ministerstwo Wyznań w Warszawie zaświadczyło Statut T-wa Misyjnego. Jest ono wzorowane na statutach istniejących francuskich, włoskich, niemieckich i innych stowarzyszeń misyjnych. T-wo Misyjne jest zrzeszeniem osób świeckich i duchownych,

które chcą pracować dla szerzenia wiary katolickiej. Centrala T-wa pod nazwą Rady Głównej znajduje się w Warszawie. W każdej diecezji będzie się znajdować Rada Diecezjalna, a w każdej parafii jedno lub więcej Kół Parafialnych.

Głównym celem T-wa Misyjnego w Warszawie jest wspieranie misji, zarówno na krajach polskich, jak i na dalszym Wschodzie, gdzie w dzisiejszych ciężkich czasach kościoły i kapłani są w ostatniej nędzy i bez natychmiastowej pomocy nie mogą egzystować.

Koła Parafialne będą ściągać składki ze swych członków i odsyłać takowe do Rady Diecezjalnej, Kady Diec. odeszłą je do Rady Głównej, a ta przesyła je dla potrzebujących kościołów na kresach, w Syberji i t. d. Art. 8 Statutu tę sprawę rozwija.

Składki umyślnie są bardzo niskie 1 marka polska miesięcznie, aż-by w ten sposób udostępnić każdemu przystąpienie do T-wa. Dla kogo zaś te składki są za niskie może dać więcej chociażby miliony.

Wszelkie wyjaśnienia, statuty, regulaminy i kartki wpisowe można utrzymać lub sprowadzić z Biura Komitetu Organizacyjnego który działa do czasu powstania Rady Głównej T-wa i mieści się w Kancelarii Prymasowskiej w Warszawie ul. Mokotowska № 14.

TOWARZYSTWO OPIEKI KULTURALNEJ NAD POLAKAMI ZAMIESZKAŁYMI ZA GRANICĄ im. Adama Mickiewicza

Do najistotniejszych zadań, żywo obchodzących państwowość polską i ogół naszego narodu, zaliczyć należy opiekę nad licznymi skupieniami polskimi, istniejącymi poza granicami politycznymi naszego państwa. Zbiorko wiska te dzielą się na dwie kategorie:

Pierwsza obejmuje ludność osiadłą od wieków na ziemiach stanowiących dawniej przy należność Rzeczypospolitej, a które obecnie nie weszły do składu państwa polskiego. Wymienić tu należy: znaczną część Śląska Cieszyńskiego, przyłączoną do państwa czesko-słowackiego na mocy orzeczenia Rady Ambasadorów w Paryżu — Spisz i Orawę, część Śląska pruskiego, pozostałą pod panowaniem niemieckim — powiaty nadwisiański, sztumski, suski, kwidzyński, malborski — Warmia: powiaty olsztyński i rezelski, 7 powiatów Mazowsza pruskiego, wschodnie ziemie kresowe na Białorusi, Wołyniu i Podolu. Ogółna liczba ludności tej kategorii dochodzi do czterech milionów.

Drugą kategorię stanowią liczne skupienia polskie poza granicami ziem, stanowiących dawniej przynależność Rzeczypospolitej, rozproszone po całym świecie, składające się z wychodźców, zniewolonych w swoim czasie do opuszczenia macierzystego kraju skutkiem prześladowania politycznego lub ciężkich warunków ekonomicznych. Do tej kategorii należą kolonie polskie rozrzucone na wielkich przestrzeniach Rosji europejskiej i azjatyckiej, kolonie polskie we Wiedniu, Bukowinie, Bośni, Hercegowinie, w Berlinie Westfalii i Nadrenji, w Danji, Paryżu i Londynie, dalej kolonie w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Argentynie (prowincoja Misiones), Brazylii oraz Australii

Właściwie mówiąc, trudno byłoby znaleźć liczniejze środowisko ludzkie, w którymby nie przebywała większa albo mniejsza liczba Polaków.

Kategoria, o której mowa, stanowi około czterech milionów — ogółem więc poza sferą bezpośrednich wpływów państwowości polskiej liczymy, zgodnie ze statystyką prof. E. Romera, około 8 milionów Polaków. Wszystkie te skupienia, z małymi wyjątkami, wystawione są na niebezpieczeństwo wynarodowienia. Składa się na to brak na miejscu środków oświaty narodowej, szkół, czytelniniedostateczny związek z krajem ojczystym, brak większego zainteresowania się ze strony miejscowej polskiej inteligencji, małżeństwa mieszane, brak należytej organizacji, a w niektórych państwach ujemne, a często nawet wrogie oddziaływanie ze strony miejscowych władz i ludności. W zależności od miejscowych warunków życie tych skupień i kolonii różnie się układa. Względnie też do tych warunków stosowane być winne środki i metody działań, w celu utrzymania i rozwoju w poszczególnych skupieniach polskich uczuć narodowych, jako też krzewienia i popierania działalności kulturowo-oświatowej.

Tą olbrzymią masą rozproszonej ludności polskiej, dochodzącej jak wyżej nadmieniono do ośmiu milionów, społeczeństwo i państwo muszą najtroskliwiej zaopiekować się, aby ją uchronić od grożącego jej wynarodowienia w morzu cudzoziemszczyzny.

Podjęcie stałej nieprzerwanej akcji opiekuńczej stanowi kategoryczny obowiązek ogółu polskiego i zarazem leży w jego najwyższym interesie.

Dążyć należy do tego, aby żaden mieszka-

niec kresów czy też dalszych kolonji nie był stracony dla życia polskiego, dla myśli polskiej, aby pomimo odległości czuł łączność jezykową i plemienną ze swą Macierzą.

Niezmiernie znaczenie tych kolonji dla całości kształtu polskiego organizmu państwowego tak w teraźniejszości, jak i w przyszłości, jest oczywiste i żadnej nie może ulegać wątpliwości. Świadczy o tem rozwój kolonji amerykańskich, które zasilają nas już teraz doбором wykwalifikowanych pracowników praktycznie wyszkolonych, oraz wydatną pomocą materialną i nawet ofiarami krwi. Nie ulega wątpliwości, że w szeregu lat przy odpowiednim rozwoju i pielęgnowaniu uczuć narodowych, kolonie te, wzrastając liczebnie i podnosząc się ekonomicznie, mogą się stać niewyczerpanym źródłem pomocy dla kraju macierzy tego.

Inne narody przywiązują niezmierną wagę do skupień narodowych poza granicami państwa. Dowodem tego jest opieka i zapobiegliwa troska, jaką Francja, Włochy, Anglja, Belgja i inne narody otoczyły i otaczają swoje kolonie, podtrzymują w nich ducha i rozwój ekonomiczny, nie żałując na ten cel znacznych zasobów pieniężnych.

Istnieją też w tym celu od szeregu lat w powyższych państwach potężne instytucje społeczne, przez rząd ualnie popierane, we Francji pod nazwą „Alliance Francaise“, we Włoszech „Societa Nazionale Dante Alighieri“

w Niemczech „Verein fuer des Deutchtum im Ausland“ etc.

W urzeczywistnieniu tych ważnych zadań grono osób dobrej woli założyło „Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi za granicą im. Adama Mickiewicza“.

Ustawa Towarzystwa podpisana przez pp. Antoniego Osuchowskiego, Wojciecha Trompczyńskiego, Antoniego Ponikowskiego, Konstantego Skirmunta, ks. Antoniego Szlagowskiego i Jana Koshanowskiego, została przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zatwierdzona i wciągnięta do rejestru stowarzyszeń i związków pod Nr. 650.

Zgłoszenia osób i instytucji na członków Towarzystwa przyjmuje i bliższych wyjaśnień udziela tymczasowe biuro Towarzystwa przy ul. Senatorskiej № 8. m. 8. od 5-ej do 7-ej po poł., deklarowane zaś wpłaty przyjmuje Bank Handlowy w Warszawie na otwarty w tym celu rachunek pod nazwą „Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi za granicą im. Adama Mickiewicza“.

Po zebraniu poważniejszej liczby zapisków, odpowiadających niezmiernie doniosłemu zadaniu Towarzystwa, będzie niezwłocznie zwołane organizacyjne Zebranie członków, na którym zostanie wybrany Zarząd i Komisja Rewizyjna.

Antoni Osuchowski: Warszawa, dn. 29 marca 1922 roku.

Stowarzyszenia Polskie w Charbinie, Chiny

Od czasu jak tylko Polacy poczeli grupowac sie w Charbinie, przystapili natychmiast do organizowania stowarzyszen, zamiarem redakcji „Pamiętnika Charbińskiego“ było dać monografię wszystkich tutejszych ugrupowań. Niestety jest to kwestja, załatwienie której okazało się nam ponad siły. Stowarzyszenia polskich było i jest w Charbinie bardzo wiele. Przyczyną tego jest z jednej strony nasz wybitny indywidualizm, a z drugiej strony różnorodność żywiołów, z których społeczeństwo polskie w Charbinie i wogóle na Dalekim Wschodzie się składa.

Wiele osób uważa, że wielka liczba stowarzyszeń świadczy ujemnie o jedności społeczeństwa. Zdania tego nie podzielamy. Widzimy, że Niemcy którzy mogą być uważani za ideał jednolitości, mają i zakładają dziesiątki stowarzyszeń w każdej najmniejszej miejscowości i to nie tylko w Niemczech ale i w koloniach. Trudno wymagać ażeby ludzie, o różnym wykształceniu, wychowaniu i kulturze towarzyskiej, o rozmaitych przekonaniach i poglądach, zwiżywali się ze sobą tak ściśle, iżby mieli uczęszczać ustawicznie do jednego i tego samego lokalu i widywać się i rozmawiać między sobą po kilka razy w tygodniu. Naturalnie że są kwestje wspólne i jednakowo ważne dla wszystkich przedstawiciele danej narodowości np. kwestje ogólnonarodowe, religijne, filantropijne, niektóre sprawy polityczne i społeczne. W tych ważnych wypadkach mogą i powinny łączyć się poszczególne organizacje między sobą. Jeżeli to nie ma miejsca, to winna tylko wygórowana ambicja lub wrocholstwo poszczególnych jednostek.

Najstarszem oficjalnie uznanem stowarzyszeniem polskim w Charbinie było „Rzymsko-Katolickie Towarzystwo Dobroczyńności“ którego pierwsze zebranie odbyło się d. 1 marca 1903 roku. Przedtem odbywały się także zebrania Polaków—Katolików, ale naturalnie wskutek panującego wówczas systemu rządowego, musiały one nosić charakter czysto prywatny, a nawet być utrzymywane w tajemnicy. Z tego Towarzystwa Dobroczyńności wyłonił się „Komitet Budowy Kościoła“, który po ukończeniu budowy oddał swoje funkcje „Zarządowi Kościelnemu“ a ten ostatni zmienił się następnie w „Radę Parafialną“ która egzystuje podziś dzień.

W ten sposób „Rada Parafialna“ święcić będzie d. 1 marca st. st. 1923. roku swoją dwudziestoletnią rocznicę istnienia. Oprócz tego istniało jeszcze przed kilkunastu laty stowarzyszenie polskie o celach towarzysko-kulturalnych pod nazwaniem „Lutnia“. Żałujemy bardzo że nie udało się nam znaleźć protokołów tego kółka. Prawdopodobnie uległy one zniszczeniu. Z rozmów tylko dowiedzieliśmy się, że „Lutnia“ założona była jeszcze przed wojną rosyjsko-japońską i przetrwała aż do jesieni 1907 roku. Największy ruch stowarzyszeniowy zaczął się w Charbinie po wybuchu rewolucji w Rosji, kiedy to Charbin zrobił się na czas jakiś omalże nie najważniejszym centrem życia polityczno-społecznego polskiego na Dalekim Wschodzie i gościł w swoich murach tysiące osób cywilnych i wojskowych, która ratowały się tutaj przed burzą wojny domowej.

Obeonie tj. w roku 1922, egzystuje w Char-

binie 19 stowarzyszeń polskich, a mianowicie: 1) Rada Parafialna, 2) T-wo Św. Wincentego a' Paulo z oddziałem Konferencja Pań 3) Polski Związek Chrześ. Demokr., 4) Polski Czerwony Krzyż, 5) Gospoda Polska, 6) Związek Młodzieży Polskiej, 7) Patronat Pań, 8) Rada Opiekuncza Gimnazjum im. H. Sienkiewicza, i Szkoły im. Św. Wincentego a' Paulo, 9) Komitet Rodzicielski przy Gimn. im. H. Sienkiewicza, 10) Komitet Rodzicielski przy Szkole im. Dra Łazowskiego, 11) Zwią-

zek Pracy uchodźców z nad Amuru, 12) Gmina Polska, 13) Zrzeszenie Pracowników Kolejowych, 14) T-wo Popierania Polskiego Handlu i Przemysłu, 15) T-wo Popierania Muzyki i Śpiewu Kościelnego, 16) Polski Związek wojennych wygnańców, jeńców, ewakuowanych i zmobilizowanych do wojska w okresie 1914—1918. roku, 17) Związek Polskich Rodziców mających dzieci w szkołach rosyjskich, 18) Związek Harcerzy (skautów), 19) Komisja Repatryacyjna.

System walutowy w Chinach.

Wśród zadań wewnętrznej polityki państwa wej Chin na pierwszy plan od dłuższego już czasu wysuwa się dążność do ujednostajnienia systemu monetarnego i stworzenia takiej waluty, która stała by się faktycznym miernikiem bogactwa i wytwórczości krajowej w cenie ich na rynku międzynarodowych ustosunkowań polityczno-ekonomicznych. Jednak za biegi reformatorskie w tym kierunku spotykały się z wieloma przeszkodami nie tylko natury psychologicznej, ściśle związanej z pierwotnym stanem pojęć i tradycji Chińczyka o znaczeniu pieniądza, nie tylko układu politycznego Chin, przedstawiających szereg prowincji i ziem, różniących się pomiędzy sobą pod względem kulturalnym i ekonomicznym, często krańcowo wrogich, a przytem i wysocambitnych, by uznać za korzystny dla idei państwowej poczyn reformatorski jednostek obozu sobie przeciwnego, lecz i przyczyn natury bardziej obiektywnej, związanych z celem ukształtowaniem się życia gospodarczego kraju, pozbawionego nie tylko złota lecz i waluty o charakterze narodowym. Nim przejść do szczegółowego wyjaśnienia tych ostatnich, należy zapoznać się z poglądem Chińczyka na

rolę pieniądza jaką on odgrywa w ich życiu. O ile pieniądz kruszcowy dla Europejczyka jawia się zwykłym zaskiem do wyrażenia bądź wartości, bądź ceny towarów, jako też dzieł i usług naszych,—pieniądz zaś papierowy fikcyjnym zastępcą jego, o tyle dla Chińczyka jak pierwszy tak i drugi rodzaj pieniądza przedstawia pewien towar prawdziwy, celem na który uzależnioną się staje od stanu rynku, oraz podaży nań i popytu; może on przeto w pojęciu Chińczyka różnić się pomiędzy sobą gatunkowością w zależności od wartości w nim kruszcu czystego, jego spójności i mocy wewnętrznej oraz technicznego wykończenia. O ile towar w pojęciu naszych uogólnień codziennych możemy gatunkować łatwo, czy to na drodze nabytych doświadczeń, czy to pewnej specjalizacji, czy też obserwacji porównawczej, o tyle pieniądz czy nawet surogat jego wymaga odpowiednich warunków, by stwierdzić wyższość gatunku jednego przed drugim. To też w celu uniknięcia nie mogącego być zastosowanym w każdym poszczególnym wypadku chemicznego eksperymentu dla wykazania rzeczywistej jego wartości, jako towaru, poszczególne firmy

lub kantory wymienne umieszczają nań swe znaki (klejmo), dając tem rękojmię oznaczonej wartości wypuszczonych przez się w obieg pieniędzy lub ich surrogatów.

W czasie obecnym w Chinach znajdują się w obiegu jako pieniądze o właściwym im znaczeniu, jako też surrogaty, mające znaczenie towaru, miedziane i srebrne.

MIEDZ. — Służy ona towarem wymiennym dla handlu miejscowego i jest używana w postaci tak zwanych „czochów” — dużych i małych (20 małych - 1 dużemu), t. j. okrągłych monet, z otworem niewielkim pośrodku, służących do przewlekania przez nie sznurka, w celu łączenia oddzielnych czochów w wiązki, tak zwane „diao”, zawierające 1000 małych lub 50 dużych czochów (zwykle pywa 960 małych lub 48 dużych). Często spotykają się wiązki po 480—500 monet, stanowiących pół „diao”; ilość czochów, przy padających na teoretyczną jednostkę obrachunkową, tak zwaną „fan” czyli „tael” określa się większą lub mniejszą podażą i popytem na srebro i ilość ich waha się zazwyczaj w granicach od 1800 do 1900 czochów.

SREBRO — Służy ono towarem wymiennym nie tylko w wolnych portach handlowych, lecz i na rynku wewnętrznym, zaczyna dziś coraz więcej rugować „diao”, nadając im ostatniemu cechy towaru wymiennego na rynku zwykłych potrzeb życia codziennego. Jednostka wagowa, odpowiadająca jednostce obrachunkowej («fanowi») zawiera w sobie od 34 do 37,8 gramma srebra w naturze. Według zdania rzeczoznawców Chin właściwych, każde prawie miasto posiada swoje odrębne (łany), a liczba ich dosięga tysiąca. Jeżeli przyjmiemy pod uwagę tę niepomierną różnorodność (łanów), tak pod względem wagi, jako też procentowej zawartości srebra, to łatwo wywnioskujemy, jaki chaos panuje w dziedzinie finansowej Chin. Dla Europejczyka, jednak, jako też dla handlu zewnętrznego, posiadają znaczenie jedynie niektóre rodzaje (łanów), uznane i określone, jako jednostka płatniczo-wymienna; na zasadzie umów Państw poszczególnych lub Banków cudzoziemskich w portach z Rządem Chińskim.

Poniżej przytoczona tablica Pokotitowa, oparta na szczegółowym zbadaniu ważniejszych łanów tak pod względem ich wagi, jako też zawartości w nich srebra charakteryzuje dobitnie ich wzajemne ustosunkowanie.

	Złt.	dol.	Grammów	Próba.
1 Łan Pekijski:				
„gun-fa”	8.42	35.99	987	
„ku-pin”	8.70	37.24	”	
„szu-pin”	8.37	35.77	”	
„er-lan-czin-pin”	8.20	35.01	”	
1 Łan Tientsiński	8.45	36.12	977	
„Kałgański	8.76	37.50	986	
„Szanhajski				
(t. zw. tael)	8.56	36.61	985	
„Hańkouski	8.22	35.10	986	
„Cziński	8.25	36.44	984	
„Njuczuański	8.42	35.90	986	
„Makdeński	8.41	35.95	”	
„Cieikarski	8.40	35.90	”	
„Giriński	”	”	986	

Podobnie jak w Pekinie, tak i w wielu innych ośrodkach handlowych, znajdują się w obiegu oprócz wyżej wskazanych łanów, cieszących się większym zaufaniem, jeszcze i inne rodzaje. W Szanhaju, np., oprócz Kupia łanów znajdują się w obiegu mniej cenne t. zw. Gujpin-łany, których wzajemny stosunek według formuły Pokotitowa jest: 1 Ku-pin-łan równa się 1,0714 Guj-pin-łana.

W życiu gospodarczo-ekonomicznym Państwa Chińskiego również tylko pewne rodzaje łanów odegrywają rolę regulatora poszczególnych przejawów życia handlowego. A więc: w Hajkuańskich łanach, tak zwanych celnych, przyjmowane są jedynie opłaty celne, tak wwozowe jak i wywozowe, według kursu, określonego przez inspekcję celną. W kupińskich łanach są zbierane podatki, szanhajskie są używane przeważnie w handlu Chin i stanowią jak gdyby zasadniczą jednostkę wymienną.

Największą wagę posiada łan celny—37,79 grm., najmniejszą Gujpiński—33,69 grm. wypuszczony w obieg przez miasto Wen-dżou-fu, w prowincji Dżedzian. Należy jednak przyjąć pod uwagę, że łan jako moneta nie egzystuje, posiada on jedynie cechy monety o charakterze towaru wymiennego, przy pomocy któ-

rego załatwiają się wszelkie operacje handlowe. Łan w naturze posiada kształt mniejszych lub większych sztabek lub kształt damskich buczków t. zw. „Sajsis”.

Srebro w monecie zostało przeniesione do Chin przez Hiszpanów, zamieszkałych na wyspach Filipińskich w wieku XVI, kiedy związane zostały pierwsze handlowe stosunki między nową ich ojczyzną a Chinami. Z biegiem jednak czasu moneta ta znikła z obiegu z wyjątkiem północnej części prowincji Anczu gdzie jedynie ten rodzaj pieniędzy jest przyjmowany. W połowie XIX wieku miejsce hiszpańskiego dollara zajął amerykański, który w prędkim czasie zyskał prawo obywatelstwa w całym Chinach i dziś stanowi główną jednostkę obiegową w Szanhaju i jego okolicach, jak również w dolinie rzeki Yangtse. Waży on 27,073 grama o stopie menniczej 0.9027. Jego normalny paritet w stosunku do Szanhajskiego łana wynosi 0.72 łana. Oprócz dolarów amerykańskich znajdują się w obiegu angielskie (Hongkongskie), głównie w południowych prowincjach, a ostatnio mi czasy w ilości znacznej dają się spotykać w Pekinie, francuskie t. zw. piastry, w Indochinach, amerykańskie, a także właściwie chińskie: „imperatorskie” z podobizną smoka, i „republikańskie” z wizerunkiem Juanszykaja, oraz prowincjalne, wybite przez mennice poszczególnych miast jako to: Kantonu Fuczu, Naukinu, Tientsinu, Kirinu, Mukdena. Znaczna jednak różnica w wadze i w wykonaniu technicznym w stosunku do dollara amerykańskiego spowodowała, że ludność chińska jako też Banki odmówiły przyjmowania ich do swoich kas natłoniętych dollarami amerykańskimi; za najniższy gatunek uznawane są dollary Kiryńskie. Wszystkie te dollary są w obiegu i korzystają jakby się zdawało z jednakowych praw obywatelstwa, jednak przy zawieraniu transakcji handlowych, wartość ich reguluje kurs łana, którego znów wartość uzależniona jest od popytu na srebro.

Co się tyczy stosunku pomiędzy dollarem a łanem, to gdy ostatni zjawia się główną jednostką obrachunkową w handlu zewnętr-

nym, oraz przy zawieraniu znaczniejszych transakcji handlowych, to pierwszy reguluje dziś stosunki w handlu wewnętrznym wyrównując powoli łan z przystępującym mu doład zgodnie z tradycją chińską stanowiska.

DROBNE PIENIADZE srebrne przedostały się do Chin z Japonii i Hongkongu i były w obiegu głównie w portach handlowych. Na rynku wewnętrznym Chin pojawiły się dopiero, gdy została założona mennica w Kantonie, i Rząd Kuangtuński polecił wybijać drobną monetę o wartości 5, 10 i 20 centów meksykańskich. Za przykładem mennicy w Kantonie poszły mennice innych miast. W roku 1911 drobne pieniądze pojawiły się prawie we wszystkich miastach Chin Właściwych. Ponieważ odznaczają się one niską stopą menniczną przeto przy wymianie na dolara srebrnego dopłaca się od 10 do 15 centów.

PIENIADZE PAPIEROWE. Były one w obiegu w Chinach od najdawniejszych czasów. Obecnie oprócz banknotów, emitowanych przez Banki Rządowe (Państwowy i Bank Komunikacji), wypuszczane są w obieg banknoty dolarowe i taelowe przez większe Banki cudzoziemskie, a także i prywatne banki chińskie, zorganizowane według zasad banków cudzoziemskich. Te ostatnie jednak posiadają prawo obywatelstwa jedynie w granicach tego miasta lub rajonu, dla którego zostały przeznaczone. Przy wymianie ich na tego samego rodzaju znaki pieniężne innego miasta lub rajonu opłaca się agio. Banknoty powinny posiadać pewne zabezpieczenie w srebrze. Oprócz powyższych banknotów znajdują się w obiegu papiery t. zw. „diao”, wypuszczane przez miejscowe banki chińskie oraz przez większe firmy handlowe. Muszą one według praw chińskich posiadać pewne zabezpieczenie w srebrze lub miedzi, lecz sprawdzić to jest kwestią niełatwą, przeto kurs na nie, nie jest wcale notowany; mają zatem one charakter raczej zobowiązań prywatnych, mogących cieszyć się pewnym zaufaniem w sferach ściśle chińskich i do tego bardziej sobie pokrewnych.

Dr. E. Banasiński.

Historja Parafji Polsko Katolickiej w Charbinie (CHINY)

Pierwsi Polacy którzy przybyli do Północno-Wschodnich Chin nie byli w tym kraju pierwszymi Katolikami. Religia Katolicka ma tutaj dawną przeszłość. Mamy historyczne dane, że Katolicy egzystowali już tutaj około roku 1650 t.j. przed 270 laty. Podlegali oni jurysdykcji Biskupa Katolickiego w Pekinie. Jednakowoż podczas prześladowań religijnych za czasów cesarza Kia—Kim w r. 1813, liczba wyznawców katolicyzmu zmniejszyła się niepomniernie. Ale raz zasiane ziarno wiary Chrystusowej poczęło znowu kiełkować i już w 25 lat później t.j. w roku 1838 Stołica Apostolska uważała za stosowne założyć dla części państwa chińskiego, położonego na północny wschód ścianę chińskiej nowy Wikariat Apostolski, tak zwany "Za Murami" który obejmował prowincje Mukdeńską, Giryńską i Ciekarską. Z powodu olbrzymiej przestrzeni którą ten wikariat zajmował, podzielono go w r. 1898 na dwie części, z których każda stała się samodzielnym Wikariatem Apostolskim, a mianowicie: "Wikariat Apostolski Południowej Mandżurji" z siedzibą w Mukdenie i Wikariat Apostolski dla Północnej Mandżurji" z siedzibą Biskupa w Giryńsk, dla prowincji Giryńskiej i Ciekarskiej.

Pierwsze początki utworzenia się parafii polsko-katolickiej w Charbinie, a właściwie w Mandżurji (gdź Charbin wówczas jeszcze nie istniał) odnoszą się do roku 1897. W owym roku przybyły do Mandżurji pierwsze partje techniczne dla badania projektowanej przez Rząd Rosyjski budowy kolei Chińsko—Wschodniej. Ponieważ czas ten na

leżał do okresu w którym żywioł polski i katolicki w Polsce, a bardziej jeszcze w prowincjach litewsko—białoruskich był przez Rząd Rosyjski prześladowany, przeto do służby przy budowie kolei w tym oddalonym kraju zgłosiło się mnóstwo Polaków, którzy mieli nadzieję, że życie na Dalekim Wschodzie będzie dla nich pod każdym względem swobodniejsze, aniżeli na ziemi rodzinnej, gdzie usawicznie byli wystawieni na ucisk i prześladowanie ciemiężców.

To też już w pierwszym roku robót badawczych, spotykamy wśród inżynierów, techników wogóle inteligentniejszych pracowników mnóstwo Polaków. Liczba ta ustawicznie się powiększała. Nawet przy założeniu t.j. w szukaniu miejsca pod przyszły Charbin, Polacy brali wybitny udział. Naturalnie że Polacy rozprószeni na olbrzymiej przestrzeni od granicy Zabajkalia i prowincji Przymorskiej po półwysep Laoduński (przyszły Port-Artur), byli z początku pozbawieni pieczy i opieki polskich kapłanów. W wielu ważniejszych chwilach życia, i o ile na to pozwalały okoliczności, zwracali się o posługi religijne do misjonarzy francuskich, którzy z powodzeniem szerzyli wiarę katolicką wśród Chińczyków. Znamy jest wypadek, kiedy inżynier Polak pragnął wziąć ślub w misji francuskiej. Państwo młodzi władali oprócz języka polskiego tylko językiem rosyjskim i niemieckim. Misjonarz umiał po francusku i po chińsku. Najważniejszą osobą w tym wypadku musiał wystąpić „boy" Chińczyk, który miał nieco

po rosyjsku i przy jego pomocy odbył się szczęśliwie ten akt uroczysty.

Ilość Polaków w Mandżurji wzrosła w znacznym stopniu, od czasu kiedy Rząd Rosyjski utworzył w pasie wyłączenie wzdłuż linii kolejowej oddzielne wojsko, tak zwany „Korpus Straży Pogranicznej". Było to w roku 1901. Wówczas przybyło do Mandżurji mnóstwo oficerów Polaków, którzy z tych samych przyczyn co i kolejowcy czuli się daleko lepiej na dalekiej obozynie, aniżeli w stronach rodzinnych.

Co się tyczy żołnierzy, to przybywali oni do Mandżurji setkami. Przyczyną tego był system rządowy rosyjski, panujący na ziemach polskich, litewskich i białoruskich, od czasów upadku powstania w r. 1863. Polacy rekruci, dziesiątkami tysięcy byli wysyłani do najdalszych garnizonów azjatyckich posiadłości Rosji. W najbardziej oddalonych miejscowościach Turkestanu, Syberji Zachodniej i Wschodniej a nawet Mandżurji całe pułki i oddziały wojskowe przepełnione były Polakami. System ten trwał aż do wybuchu wojny światowej w 1914 roku. Owe sławne pułki „STRZELCÓW SYBERYJSKICH", walecznością których Rosjanie chętnie się przed całym światem, miały w swoim składzie czterokrotnie 80 procentów Polaków.

Ponieważ „Korpus Straży Pogranicznej" był uzupełniany przez rekrutację, przeto już w pierwszym roku jego istnienia, przybyło do garnizonu charbińskiego mnóstwo żołnierzy Polaków. Jednym z pierwszych zadań, za wypełnienie którego wzięli się ci syrowie właścicieli i robotników z nadwieszy i Narwi, było urządzenie dla swoich potrzeb duchownych świątyni Pańskiej. Na ich prośby oddał Zarząd Inżynierji Wojskowej jeden dom należący do Straży Pogranicznej na urządzenie Kościoła Katolickiego. Dom ten znajdował się w „Korpusowem Miasteczku" (Корпусной Городокъ) w paru wiorstach od centrum miasta. W ten sposób powstał pierwszy i najstarszy Kościół polsko katolicki w Charbinie. Już w r. 1901, odprawiał tam Kapelan Wojskowy K. Szpiganowicz Mszę Świętą.

Uczęszczanie do tego kościoła zbyt oddało

nego od biur kolejowych i części handlowej Charbinu, następczo dla ludności cywilnej wiele trudności. To też już w następnym 1902 roku rozpoczął K. Szpiganowicz starania w Zarządzie Kolejowym o udzielenie parceli gruntu bliżej centrum miasta pod budowę kościoła katolickiego.

W tym czasie rozpoczęły się za inicjatywą proboszcza władcy tockiego księdza Bulwicza zebrania Polaków Katolików, celem naradzenia się nad najpilniejszymi sprawami religijnymi—kulturalnymi. Zebrania te doprowadziły do tego, że wybrano Komitet Organizacyjny „Rzymsko—Katolickiego Towarzystwa Dobroczynności" który miał ująć w swe ręce zarząd sprawami miejscowych Polaków—Katolików.

W skład tego Komitetu weszło 8 osób, a mianowicie: P. Seweryn Wachowski jako prezes, pr. Stanisław Gabri i dyrektor Rosyjsko—Chińskiego Banku jako skarbnik, dr. Wasław Łazowski, jako sekretarz i członkowie Komitetu: Inżynier Władysław Rembertowicz, pułkownik A. Zaremba, E. Dynowski, L. Kurczyn i G. Żółkowski.

Pierwsze zebranie Komitetu odbyło się d. 1 marca 1903 roku.

Na tem pamiętnym zebraniu było złożone sprawozdanie z wieczorku urządzonego na dochód budowy kościoła w d. 1 lutego 1903 roku, które dało 3641 rubli czystego dochodu. Uchwalono również prosić Głównego Inżyniera budowy kolei p. Aleksandra Jugowicza o udzielenie domu (40 sążni kwadr.), w którym można byłoby urządzić tymczasową kaplicę katolicką, i gdzie przyjeżdżający z Władystoka kapłan mógłby znaleźć pomieszczenie. Jako wzór do ustawy „Charbińskiego Rzymsko—Katolickiego Towarzystwa Dobroczynności" postanowiono przyjąć ustawę takiego Towarzystwa w Irkućku (wydrukowaną tamże d. 27 lutego 1898 roku).

Od tego czasu rozpoczęła się żmudna i kłopotliwa praca komitetu, aż póki wreszcie nie nastąpiła pamiętna chwila w d. 30 maja 1904 roku, w którym wydelegowany przez Zarząd kolei technik p. Teofil Jaworski i podpułkownik Zaremba odmierzili na własność kościoła

ła parcelę gruntu przy ulicy Wielki Prospekt, między dwoma przecznicami, które później otrzymały nazwę ulic Cioikarskiej i Mukdeńskiej.

W tym dniu został zaproszony do składu Komitetu Budowy Kościoła p. Wiktor Roman, jeden z najczynniejszych i najenergiczniejszych ludzi, jakiego kolonja polska w Charbinie miała w swoim gronie. Człowiek ten, przekonany szczerze katolickich, przy tem do bry Polak, obdarzony wielkim taktem i nadzwyczajnymi zdolnościami organizacyjnymi, odegrał w życiu kolonii polskiej w Charbinie jak najwybitniejszą rolę. Zasługi Jego będą zawsze wspomniane ze czcią, wśród tutejszej Polonii.

Plac pod budowę kościoła był wybrany przy ulicy Wielki Prospekt naumyślnie, gdyż przewidywano że ta puata w owym czasie- ulica odegra w przyszłym rozwoju Charbinu wielką rolę. Podobnie jak „ukaz“ Czarowej Katarzyny II. który wszystkie świątynie nieprawosławne w Petersburgu kazał budować na bagnach, zdala od wówczasniego centra t.j. „Petersburskiej Strony“ i „Wasilewskiego Ostrowa“ wyszedł tym świątyniom (Katol. armeń. i holendersko-reformowanej) na dobre, tak też i wybór miejsca pod budowę kościoła katolickiego w Charbinie okazał się bardzo trafny. Niezaszkodziła mu nawet bliskość cmentarza wojskowego, na którym są pochowani żołnierze rosyjscy, polegli podczas napału „boksarów“ na Charbin w r. 1900. Masa zieleni i roślinności upiększa miejscowość.

D. 10 sierpnia 1904 roku został kooptowany do Komitetu nowy członek pan Ignacy Ciłowicz, inżynier. W roku następnym t.j. d. 19 marca 1905 roku, wobec wyjazdu z Charbin członków Komitetu p. p. Rembertowicza Zółtkowskiego i Kuroczyńskiego, kooptowano nowych członków. p. Karola Webera, inżyniera W. Ostrowskiego i p. M. Adamowicza.

* * *

Charakterystyczną jest uchwała № 4, z 19. marca 1905 roku „Вследствие неопределённости положения въ Харбинѣ постановили: къ постройкѣ Католическаго костела не при-

ступать“. (Z powodu niewyjaśnionego stanu rzeczy w Charbinie—uchwalono: Nie zaczynać budowy kościoła) Uchwała ta zapadła wskutek tego że po przegranej wojnie rosyjsko-japońskiej, panowało ogólne przekonanie, iż Rosja będzie zmuszoną opuścić Mandżurję.

Przebrana wojna japońska i wybuch rewolucji w Rosji odbiły się dodatnio na egzystencji nawet tak oddalonej kolonii polskiej, jak charbińska. Widzimy to choćby z tego faktu, że protokoły Komitetu aż do tego czasu pisane były w języku urzędowym rosyjskim Ostatnim takim dowodem barbarzyńskiego systemu rządowego był wymieniony powyżej protokół z d. 19 marca 1905 roku.

Następny protokół który się zachował aż do naszych czasów, pisany d. 14 marca 1906 roku, jest pierwszym protokołem zredagowanym w języku polskim. Podpisali go: Pp. S. Wachowski, W. Roman, K. Weber, pułkownik A. Zaremba, Ksiądz Przyłuski, S. Gabriel i W. Łazowski. Stan kasy powiększył się wówczas do sumy 9899 rubli 35 kop. Wobec tego postanowiono przystąpić do budowy kościoła i oprócz tego wzięto pod uwagę potrzebę wybudowania domu dla szkoły polskiej i biblioteki dla miejscowej kolonii.

D. 1 maja 1906 roku przyjęto jako projekt budowy przyszłego kościoła gmach w stylu gotyckim. Projekt wykonał bezpłatnie inżynier p. Mikołaj Kazy-Girej. Kosztorys był obrachowany w przybliżeniu na 33000 rubli. Skład Komitetu powiększone przez kooptowanie pp. Klemensa Kmity i Stanisława Kłimowicza.

D. 24 maja 1906 roku uchwalono że kościół będzie pod wezwaniem Sw. Stanisława Biskupa. Do Komitetu kooptowano p. Stanisława Luro.

* * *

Wreszcie d. 7 października (24 września) 1906 roku nastąpiła uroczysta i od szeregu lat przez całą kolonię polską oczekiwana chwila. W ten dzień niedzielny o godzinie 12 w południe, wobec licznie zebranej publiczności i zaproszonych honorowych gości Dyrektora Koleji Generała Chorwata, jego

Małżonki i całej kolonii polskiej nastąpiło poświęcenie kamienia węgielnego pod kościół. Najpierw odbyła się Msza Św. w tymczasowej kaplicy katolickiej przy ul. Sadowej (w budynku Szkoły Technicznej), poczem kapłan wojskowy Zbiorowego Korpusu („Сборный Корпус“) ks. Dominik Przyłuski w asystencji trzech francuskich misjonarzy: Louis Boutin'a, Eduarda Monestier'a i Antoin Obin'a dokonał ceremonii poświęcenia. Z aktu spisane z powodu odbycia się tej uroczystości, dowiadujemy się, że komitet w owym czasie składał się z dwóch oddziałów: Komitetu budowy kościoła z Zarządzającym p. K. Weberem na czele i Komitetu Dozoru Kościelnego w którym prezesem był p. W. Roman.

Dla ścisłości chronologicznej dodajemy że pierwsze roboty koło budowy kościoła (kopanie rowów pod fundamenty) rozpoczęto d. 1. września (18 sierpnia) 1906. roku. Założenie fundamentów odbyło się d. 8. września (26 sierpnia) 1906. roku.

* * *

D. II. (24) listopada 1906. roku kooptowano do Komitetu pracowników Kolejowych p. Jerzego Deksnisa i p. Morca Nowika, oraz generała Grombcewskiego. Na zapytanie Zarządzającego Djecezją Mohilewską Prałata Denisewicza o ilość katolików w Charbinie i okolicy, dano wyjaśnienie że wszystkich będzie około 4000 osób (oprócz Chińczyków).

D. 20. lutego 1907. roku odbył się w salach Klubu Komercyjnego wieczór na dochód budowy kościoła, urządzony przez „Polską Sekcję Towarzystwa Literacko—Dramatycznego“ pod prezesostwem pani Zofji Roman. Czysty dochód wynosił 4137 rb. 23 kop.

W lipcu 1907. roku przybył do Charbinu dla wypełnienia obowiązków kapłańskich ks. Antoni Maczuk. Roboty murarskie kościoła skończono d. 27. (14) września 1907. roku.

Począwszy od grudnia 1907. roku, rozpoczęła funkcjonować Komisja Rewizyjna złożona z dr. Grabowskiego, p. Ostrowskiego i p. Kiryłowicza. W tym że miesiącu Komitet budowy kościoła otrzymał za staraniem Naczelnika

Strazy Pogranicznej Zaamurskiego Okręgu generała Cziczagowa hojną zapomogę w kwocie 1000 rubli i bezprocentową pożyczkę 3000 rubli.

W roku 1908. odbyła się w parafii charbińskiej misja O. O. Redemptorystów. Jako pamiątka tej uroczystości stoi jeszcze po dzień dzień w ogrodzie kościelnym wielki czarny krzyż, na którym dawniej była umieszczona tablica z odpowiednim napisem.

* * *

Wysiłki ludzi dobrej woli uwięzione zostały wreszcie w lecie 1909. roku. Wówczas to przejeżdżał przez Syberję w podróży wizytatorskiej J. E. Ksiądz Biskup Ciepłak. Ołbrzymią podróż z Petersburga przez Irkuck, Charbin do Władywostoku, dalej morzem do Aleksandrowska na wyspie Sachalin i w drodze powrotnej przez Nikołajewsk przy ujściu Amuru i Amurem oraz Szytką do Srieleńska odbył w towarzystwie licznych duchowieństwa, w liczbie którego znajdował się także ks. Zygmunt Łoziński, obecnie biskup miński i nowogródzki.

D. I. sierpnia (19, lipca) 1909. roku doznał Ks. Biskup uroczystego poświęcenia charbińskiego kościoła, który pomnożył sobą liczbę placówek religijnych katolickiej i kultury polsko—europejskiej na niezmiernych przestrzeniach Dalekiego Wschodu.

D. 7 września (st. stylu) 1909 roku odbyło się oddanie nowo wybudowanego kościoła z rąk Komitetu Budowlanego w ręce Zarządu Kościelnego. W imieniu Komitetu Budowlanego występowali: P. K. Weber jako wiceprezes i p. p. W. Łazowski, K. Kmity, ks. Maczuk i J. Deksnis. W imieniu Zarządu Kościelnego byli obecni: Prezes p. Flisowski, ks. Maczuk i p. p. K. Kmity, M. Letoff, J. Deksnis, Konstanty Mackiewicz, W. Siedlecki i S. Dz'atlik.

W grudniu 1909. roku, przed Świętami Bożego Narodzenia przybył do Charbinu Ks. Władysław Ostrowski dotychczasowy proboszcz w Wiatce.

* * *

Zakończenie rachunków budowy kościoła zajęło wiele czasu. Dopiero dnia 11. grudnia 1910. roku Komitet Budowlany złożył na ręce Komisji Rewizyjnej „Sprawozdanie Ogólne komitetu Budowy Kościoła w Charbinie za czas od początku budowy t.j. od d. 18 sierpnia 1906 roku do dnia 1910 roku”.

DOCHÓD ogólny wymieniony za czas od r. 1903. po rok 1910 włącznie, już to pieniędzmi, już też ofiarowanymi materiałami i robocizną wyniósł 41.943 rubli 87 kop. Żałujemy bardzo że szczerłe ramy niniejszego artykułu nie pozwalają nam wyliczyć dokładnie tych wszystkich ofiar, które wpływały zarówno od bogatych i zamożnych jak i od ludzi biednych: żołnierzy i robotników. Wszystkim należy się jak największa wdzięczność, i pamiętać o ich materialnej ofiarności, lub też bezinteresownej i pełnej poświęcenia pracy przy wzniesieniu przybytku Pańskiego, po winna przetrwać na zawsze w sercach wszystkich charbińskich Katolików i Polaków.

Na jedną pozycję dochodów pozwalamy sobie zwrócić uwagę: „Zarząd Inżynierji Wojskowej” ofiarował na kościół materiał otrzymany z rozbiórki starego kościoła w „Korpusowem Miasteczku („Kорпусной Городок”.) Ten drobny na pozór fakt, świadczy bardzo dodatnio o duchu tolerancji i szacunku dla religji katolickiej, jaki panował wśród oficerów Inżynierji Wojskowej. Materiały budowlane pozostałe z budynku kościelnego, nie użyto na budowę jakichś koszar lub magazynów ale z pietyzmem oddano nowo budującej się Świątyni.

ROZCHÓDY: Całkowita wartość wykonanej do dnia 15 sierpnia 1910 roku budowy, wynosiła 44.172 rubli 96 kop. Pozostał więc jeszcze dług który miał być umorzony w przyszłości.

SZCZEGÓŁY techniczne: Właściwy kościół zawiera 50 sążni kwadr. powierzchni. Jego wewnętrzna wysokość 4,15 sążni. Inne części kościoła 75 sążni kwadr. powierzchni.

Dzwonnica wysokości 6 sążni. Obrachunkowa powierzchnia budowy 180 sążni kwadr. Koszt jednego sążnia kwadr. budowy wynosił 245 rubli.

D. 27 grudnia 1909 roku zostało założone w parafji charbińskiej, dzięki inicjatywie i energii ks. W. Ostrowskiego, Towarzystwo Św. Wincentego a'Paulo. Działalność tego towarzystwa rozwijała się w dwóch kierunkach: Filantropijno—wychowawczym (ochronka dla biednych dzieci, bursa dla młodzieży) i kulturalno—naukowym (szkoła początkowa, która z czasem rozwinęła się w Gimnazjum). Szczerłe ramy artykułu, nie dają nam możliwości opisać dokładnie pożytecznej działalności tego Towarzystwa. Wszyscy interesujący się wychowaniem i kształceniem młodzieży polskiej w Charbinie, mają zawsze przed oczyma rezultaty tej zbożnej pracy. Należy jednakowoż przypomnieć, że jednym z najzasłużniejszych członków i najgorliwszych działaczy T—wa Św. Wincentego a'Paulo był p. Jan Szeszyński.

W zimie 1910-1911 roku nawiedziła Charbin i wogóle Mandżurję straszna plaga dżumy. Epidemia została przyniesiona do Charbinu przez Chińczyków z prowincji Zabajkalskiej, gdzie zarazili się od myśliwych polujących na „tarbagany”. To małe zwierzę (po angielsku „marmot”, po niemiecku „Der Erdhase”) podobne do naszego tatrzańskiego „swistaka” jest często nosicielem dżumnych bakterji i zaraża nieostrożnych myśliwych.

Dżuma grasowała przede wszystkim między Chińczykami, których zmarło w jednym tylko Charbinie przeszło 30.000 osób. Polacy i wogóle Europejczycy ucierpieli od niej stosunkowo niewiele. Wymarło siedm rodzin polskich (małżeństwo Krasnodębskich i t. d.) Z pośród Rosjan zmarło wiele osób i osoba ta sanitarnego. Dotkliwa ofiara poniosła kolonja francuska. Zmarł Dr. M.....bakterjolog.

który na pierwszą wieść o wybuchu dżumy przyjechał z Paryżu do Charbinu dla studiowania tej choroby. Wielkim poświęceniem i zaparciem siebie odznaczali się misjonarze Francuzi, mieszkający wśród Chińczyków w zarażonych miejscowościach. Trzech z nich zmarło a mianowicie: ksiądz Bourles w Fu dziadzianie, oraz ks. Delpal, i ks. Mitiel od w Chulanche (3) wiorst od Charbinu). Zaczęli kapłani pielęgnowali chorych nadzument Chińczyków w swoich parafjach i unarazem z całym personelem Chrześcijańskim Chińczyków którzy im pomagali w tej strasznej pracy. Jako pamiątka epidemji, pozostała z tych czasów w kościele parafjalnym figura św. Rocha, zamówiona przez parafjan jako wotum na uproszenia zmiłowania Boga i oddalenia zarazy.

Pracę koło wykończenia i wewnętrznego ozdobienia kościoła posępowały różnie. Nowy proboszcz przy pomocy ludzi dobrej woli postarał się o trzy gotyckie ołtarze i konfesjonały. W głównym ołtarzu został umieszczony piękny obraz Serca Pana Jezusa, w bocznych Najświętszej Panny Marii Ostrobramskiej i Św. Józefa, oraz statui św. Antoniego Padewskiego i Św. Władysława.

W lipcu 1912 roku przyjechał do Charbinu jako wikary parafjalny ksiądz Aleksander Eysymontt, który podczas poprzedniej swej służby przy kościołach w Mozyrze (Minskiej gub.) i w Chabarowsku wycierpiał od władz rządowych wiele prześladowań z powodu gorliwego wypełniania swoich obowiązków kapłańskich.

W jesieni 1912 roku została otworzona przy kościele szkoła początkowa pod egidą T—wa Św. Wincentego a'Paulo. Prócz tego Rada Parafjalna uchwaliła ażeby rozpocząć starania w celu otrzymania na własność kościoła ziemi na której znajduje się cmentarz katolicki.

Rok 1913 upamiętnił się w dziejach parafji polsko-katolickiej w Charbinie wypadkiem który poruszył do głębi każdego dobrego Katolika i Polaka. Rząd Rosyjski wydał rozporządzenie, ażeby wszyscy oficerowie Bataljonów Kolejowych rozkwaterowanych w Mandżurji, którzy wyznają wiarę katolicką, przyjęli prawosławie. Jeżeli tego nie uczyni, mają być wydalenii ze służby. To barbarzyńskie zarządzenie zostało wykonane z całą surowością. Ale możemy z chlubą zaznaczyć, że mało znalazło się takich, którzyby dla kariery rządowej chcieli zmienić wiarę swych ojców. Nam znane jest tylko nazwisko jednego oficera, człowieka chorego i nieormalnego (w kilka lat później zmarł w szpitalu dla obłąkanych), który nie chcąc stracić swoich „czynów” i orderów, zgłosił się listownie do pastora luteranckiego w Irkucku, listownie przyjął luteranizm i pozostał na służbie. Inni poszli do dymisji, ale wiary swej nie zaprzęдали. A byli pomiędzy nimi ludzie starsi wiekiem, którzy całe swe życie spędzili na służbie i mieli nienaganną konduktę.

To rozporządzenie było jednym z ostatnich czynów barbarzyńskiego caryzmu i rządowego prawosławia. Nikt wówczas nie myślał i nie przeczuwał że upłynie tylko lat cztery, a cały ten system rządowy oparty na gwałtach i niesprawiedliwości, zniknie jak bańka mydlana. A ci, którzy wydawali te barbarzyńskie prawa, sami staną na eszafocie, lub też będą prowadzić życie, wobec którego śmierć wydaje się zbawieniem.

W r. 1913 został utworzony przy parafji przytułek dla bezdomnych i starców.

W r. 1914 8 marca, Rada Parafjalna złożona z ks. proboszcza Ostrowskiego, p. p. Gintyło, Jurawicza, Mackiewicza, Szeszyńskiego, Panicza i Piekarskiego uchwaliła pozwolić Towarzystwu Św. Wincentego a'Paulo wybudować oddzielny gmach na ziemi kościelnej dla pomieszczenia szkoły.

W jesieni tegoż roku, wobec wybuchu wojny europejskiej uchwalono zbierać składki

dla ulżenia niedoli zrujnowanej ludności polskiej. Składki odsyłano do "Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny". Stosownie do woli Ojca Św. odbyło się d. 3. listopada 1915 roku w tutajszym kościele solenne nabożeństwo, celem uproszenia błogoślawieństwa Bożego dla Polaków i Polski.

Rok 1915. przyniósł do Charbinu całą falę uchodźców polskich, którzy wydaleny przemocą ze swoich siedzib szukali schronienia na Syberji i w dalekiej Mandżurji. Wówczas została założona przy kościele ochronka dla biednych dzieci, w której znalazły schronienie 25 do 30 sierot i najbardziej biednych tułaczy. Początkowo mieściła się na przedmieściu Modiaou. Ochronka ta przechodziła rozmaite koleje. Obecnie tj. w r. 1922. egzystuje jako bursa pod opieką T-wa Św. Wincentego a' Paulo i korzysta z niej 24 chłopców i 5 dziewcząt. Część zupełnie bezpłatnie, część płaci cośkolwiek, stosownie do możliwości rodziców. Za utrzymanie dziesięciorga najbiedniejszych dzieci wnosi płatę Konsul Polski p. Karol Pindor, któremu za te starania i troski celem ulżenia doli sierot należy się ze strony parafji jak najgorętsze podziękowanie.

Szkoła założona pod egidą T-wa Św. Wincentego a' Paulo rozwijała się normalnie. Początkowo mieściła się w pomieszczeniu przy kościele, gdzie też d. 3. września 1915. roku poczęła funkcjonować pierwsza klasa Gimnazjum Koedukacyjnego im. H. Sienkiewicza. Po wykończeniu oddzielnego budynku piętrowego w jesieni 1917. roku szkoła początkowa i Gimnazjum zostały przeniesione do tego gmachu. Gdyby nie liczny wyjazd uczniów i uczęszanie do Polski, to w końcu maja 1923 roku, mielibyśmy w tym gimnazjum pierwszy egzamin dojrzałości. Jednakowoż wskutek repatriacji ogromnej części kolonji polskiej, gimnazjum liczy w bieżącym 1922--1923 roku szkolnym tylko 6 klas.

Dla więsj ścisłej opieki i kierownictwa Szkoła Początkowa im. Św. Wincentego a' Paulo i Gimnazjum im. Sienkiewicza została zorganizowana we wrześniu 1920. roku „Ra-

da Opiekuńcza“ do której „Rada Parafjalna“ weszła w charakterze członka (Uchwała z d. 8. grudnia 1920 roku).

Rok 1920 upamiętnił się w parafji charbińskiej historycznym faktem, przybycia na Daleki Wschód Wysokiego Komisarza Rzeczypospolitej Polskiej p. Józefa Targowskiego. Od roku półtora wolna Ojczyzna wydawała się nam wszystkim jakimś mitem, o którym można było śnić, ale w urzeczywistnienie którego marzyć trudno było. I oto spełnił się cud! Ojczyzna wolna, śle w te dalekie kraje świętego Przedstawiciela, który nie tylko występuje wobec państw Dalekiego Wschodu jako rzecznik Jej interesów, ale nam wszystkim zagnanym tutaj niedolą lub przymusem, nie sie wieść o spełnieniu się marzeń Ojców i Dziadów naszych. Cała parafja z entuzjazmem wita Wysokiego Gościa, który pomimo nawału zajęć, zajmuje się gorliwie badaniem stosunków tutejszej parafji, jej zakładów naukowych i kulturalnych, zapoznaje się z jej życzeniami i pragnieniami. Osoba Wysokiego Komisarza dobrego Polaka, gorącego patrioty szczerze wierzącego katolika, a przytem człowieka wysoce uspołecznionego zostawiła po sobie u wszystkich, którzy mieli sposobność Go poznać, jak najlepszą pamięć.

D. 27 maja 1921. roku Rada Parafjalna otrzymała telegram z Hong-Kong od ks. proboszcza Ostrowskiego, który znajdował się tamże w drodze powrotnej z Europy, z doniesieniem, że Delegat Stolicy Apostolskiej ks. biskup De Guebriant przyjedzie w krótkim czasie do Charbinu dla wizytacji parafji polskich w Chinach i na Syberji. Wiadomość ta poruszyła wszystkich, gdyż wszyscy przeczuwali, że wizytacja ta ma mieć dla Polaków Katolików i dla Polakości na Wschodzie i w Syberji jak najpoważniejsze znaczenie.

Przyjazd Delegata Apostolskiego i pobyt jego w Charbinie opisany jest w wydawanym w Tokio (Japonia) czasopiśmie „Echo Dalekiego Wschodu“ z d. 15 wrześ. i d. 15 paźdz 1920 r

roku. Pozwalamy go sobie w naszym „Pamiętniku“ powtórzyć.

Da. 14 czerwca przyjechał do Charbinu Delegat Stolicy Apostolskiej, Arcybiskup De Guebriant, wysłany przez Papieża Benedykta XV, w charakterze wizytatora parafji katolickich w Północnej Mandżurji i Syberji. Ponieważ w Północnej Mandżurji, Syberji i Turkiestanie Polacy stanowią przeszło 95 o/o ogólnej liczby Katolików, przeto przyjazd Delegata zainteresował całą, z nielicznymi wyjątkami—kolonję katolicką w Charbinie. Na dworcu kolejowym zebrała się liczna publiczność polska, skauci z chorągwią, duchowieństwo polskie i francuskie, urzędnicy Konsulatu Polskiego. Miejscowy Konsul powitał delegata w wagonie. Następnie najstarsi wiekiem przedstawiciele parafji ofiarowali Delegatowi chleb i sól i wypowiedzieli odpowiednią mowę. Dzieci rzuciły kwiaty pod nogi Projektowany uroczysty pochód z dworca do Kościoła nie mógł się odbyć z powodu ulewnego deszczu.

Spotkanie delegata w kościele nosiło jeszcze bardziej uroczysty charakter. Bramę wjazdową i kościół ozdobiono obficie zielenią, herbami polskimi i chorągwiąmi, o barwach narodowych polskich, francuskich i papieskich, a około głównego ołtarza urządzono tron z odpowiednimi insygniami. W przemowach swoich zaznaczył Delegat swoją radość na widok tak licznej zabranii i uroczystego przyjęcia, świadczącego o gorliwości i wysokim stopniu zainteresowania się sprawami narodowymi i religijnymi miejscowej kolonji polskiej.

Na drugi dzień zwiedził Delegat miejscowe Gimnazjum Polskie im. Henryka Sienkiewicza i Polską Szkołę Początkową im. Św. Wincentego, witany uroczystie przez ciało nauczycielskie z dyrektorem p. Janiszewskim na czele.

W odpowiedzi na powitanie, Delegat zaznaczył swoje uznanie dla szkoły i jej pracowników i wyraził nadzieję, że wspólna praca Polaków i Francuzów wyda doniosłe rezultaty dla tych obu narodów. Starą dewizę narodu francuskiego „Gesta Dei per Francos“ nale-

ży teraz zamieścić na „Gesta Dei per Francos et Polonos“ (Dzieła swe tworzy Bóg przez Francuzów i przez Polaków).

Delegat Stolicy Apostolskiej Ks. Biskup De Guebriant, powrócił z Władywostoku do Charbinu dnia 24. czerwca. Dzień Jego przyjazdu zszedł się z uroczystością Św. Jana, dniem imienin Delegata. Wobec tego Rada Parafjalna uchwaliła złożyć mu in gremio życzenia i jeden z najstarszych członków parafji p. Emeryk, powitał Delegata odpowiednią mową. Chór młodzieży odspiewał pieśni o licznościowe w języku polskim i łacińskim.

Odpowiedź Delegata przyniosła Kolonji Charbińskiej niespodziewaną nowinę. Ks. Biskup oznajmił, że w uznaniu zasług kultu ralnych i gorliwości religijnej Polaków na Dalekim Wschodzie, postanowił założyć Biskupstwo Polsko Katolickie we Władywostoku i Biskup Polak dla tej Diecezji będzie wkrótce mianowany.

Oprócz tego będą urządzone parafje i kościoły polskie wraz ze szkołami w tych punktach Przymorskiej prowincji, które mają największą ilość stale osiadłej ludności polskiej. Do tych miejscowości należą: Nikolsk Ussurijski, Załoka Św. Olgi i Andrianowka koło Spaska.

Oprócz tego zostanie założone we Władywostoku tak zwane Małe Seminarjum dla wychowania młodzieży polsko-katolickiej, a prefektem tego zakładu ma zostać mianowany Ks. Władysław Mierzwiański.

Te niespodziewane wiadomości poruszyły głębokoty wszystkich członków miejscowej kolonji, którym rozwój wpływów polskich i umocnienie żywiołu polskiego na Dalekim Wschodzie, leży na sercu.

D. 30 czerwca b. r. urządziła tutejsza kolonja uroczysty obiad na cześć ks. Delegata. Początkowo projektowano wybrać dla tego celu Komitet, który miałby się zająć odpowiednimi przygotowaniem. Ale większość osób interesujących się tą sprawą postawiła, że taki objaw jak uczczenie przedstawiciela Stolicy Apostolskiej, którego działalność odgrywa i będzie odgrywać decydującą rolę w rozwoju i utrwaleniu polskości na tych olbrzymich przestrzeniach, powinna być wynikiem

działalności nie szczupłego grona Komitetu, ale jak najszerszych kół polsko-katolickich, które samodzielnie, bez żadnych zapraszań, namawiań i agitacji powinny okazać swoje uczucia i przekonania. Myśl tak pojęta znalazła niezwykle, jak na charbińskie stosunki od dźwięk, i zainteresowała jak najszersze kręgi tutejszego społeczeństwa polskiego.

Wielka sala Gimn. im. H. Sienkiewicza nie mogła pomieścić wszystkich, chcących wziąć udział w tej uroczystości. Wiele osób, które zgłosiły się zbyt późno, nie znalazły zupełnie miejsca. Honorowe miejsca obok Delegata zajęli zaproszeni goście: Konsul Polski p. Michał Morgulec wraz z Małżonką, Wice Konsul p. Konstanty Symonowicz z Małżonką, sekretarz Konsulatu p. Stanisław Łukasiewicz, wszyscy urzędnicy Konsulatu Polskiego, Wice Dyrektor Kolei Chińsko Wschodniej p. Stefan Offenberk, Konsul Francuski, p. L' Epiesier wraz z Małżonką, Generał Afanasiew z Żoną, duchowieństwo francuskie, duchowieństwo polskie i wielu innych.

Cała sala udekorowana pięknie, podług wskazówek artysty malarza p. Pogowskiego żywymi kwiatami, zielenią, festonami i chorągwiemi o barwach polskich, papieskich i francuskich. Szereg mów podczas obiadu, rozpoczął pan Emeryk i wspominając o braterstwie łączącym niegdyś Polaków i Francuzów na polach bitwy pod Borodino i Lipskiem, złączył te odległe wspomnienia historyczne z epoką ostatniej wojny i obecną rolą Delegata Papieskiego, pracującego dla jaknajszerszego utrwalenia wpływów polsko katolickich, i płynących stąd dla narodu polskiego i francuskiego korzyści.

Drugą mowę w imieniu Rady Opiekuńczej gimnazjum polskiego im. H. Sienkiewicza i Szkoły Początkowej im. Sw. Wincentego, wygłosił p. Tadeusz Szukiewicz. W krótkiej i jędrnej przemowie podniósł znaczenie wychowania młodzieży polskiej na obczyźnie w szkołach polsko katolickich i prosił Jego Eminencję by był wyrazicielem tego przekonania wobec międzynarodowych czynników, krórym stanowisko Katolików na Dalekim Wschodzie, leży na sercu.

Trzecią mowę, a właściwie obszerny referat w języku łacińskim, wygłosił w imieniu stowarzyszenia „Gmina Polska w Charbinie” p. Żurawski—Żarski. Referat ten streszczał dzieje Polaków na Syberji od czasów najdawniejszych, aż do chwili obecnej, wykazał zasługi jakie położyli Polacy dla kultury zachodniej w dalekiej Azji i zawierał prośbę, by Kurya Rzymska, najwyższe kierownictwo religijne i duchowne nad Katolikami w Syberji i na Dalekim Wschodzie, powierzyła Arcybiskupowi Warszawskiemu lub Gnieźnieńskiemu.

Na wszystkie te mowy odpowiadał natychmiast Ks. Delegat obszernie zaznaczając swoją sympatię względem Polaków i sprawy polsko katolickiej. Szczupłe ramy niniejszego artykułu, nie pozwalają na dokładne streszczenie tych pięknych i tchnących głęboką szczerością, a zarazem mądrością polityczną przemówień.

Po toastach na cześć Polski, Francji, Papieża, Księdza Delegata, przyszłego polskiego Biskupa we Władywostoku i wielu innych, Jego Eminencja wraz z Duchowieństwem, udał się późno na spoczynok. Ale zebrana publiczność nie rozchodziła się, aż do rana. Wszyscy święcili to uroczyste dla Polaków i Polaków na Wschodzie zdarzenie, które stanowić będzie nową epokę w rozwoju kultury polskiej w Syberji i w Północnych Chinach.

Mowy powiedziane do Ks. Delegata podczas obiadu, zostały mu doręczone natychmiast w postaci artystycznie wykonanych adresów w językach: polskim, francuskim i łacińskim. Podobne adresy zostały mu wręczone również od młodzieży szkolnej polskiej i od parafian Polaków; ten ostatni z wieluset popisami. Na artystycznie ozdobionych okładkach, były narysowane sceny z życia polskich wygnańców na Syberji, podług obrazów Grotgera i Górskiego, wykonane bardzo pięknie przez p. Stanisławę Hajt. Delegat zapewnił że przy składaniu swego sprawozdania w Watykanie przedstawi wszystkie te adresy w oryginale. W ciągu przemówień, dane było wyjaśnienie Księdzu Delegatowi, że liczba Katolików w parafii polskiej w Charbinie i na licznych stacjach i w osadach, wynosi przeszło

5000 osób. Z tego więcej aniżeli 95 o/o (dzieci wiekdziesiąt pięć procent) należy do narodowości albo do kultury polskiej.

Niemamy możliwości przytoczyć tutaj w całości wszystkich adresów wręczonych Ks. Delegatowi. Ograniczamy się tylko wydrukowaniem jednego, mianowicie adresu parafian, podpisanego przez wszystkich prawie, po polsku i po katolicku czujących i myślących członków miejscowej kolonii polskiej.

WASZA EKSCLENCYO!

Dzień 14. czerwca 1921. roku, w którym parafianie charbińscy mieli szczęście w osobie Waszej Ekscelencji powitać wysłannika Stolicy Apostolskiej i otrzymać z rąk Jego błogosławieństwo, będzie należał do najjaśniejszych chwil w ich życiu. Wszyscy radują się i weselą, ale najżywiej bez wątpienia biją dzisiaj serca Polaków. Niezbadana w swych wyrokach Opatrzność powołała nas Polaków odegrać w historii Wschodu szczególniejszą rolę. Narod polski przez 4 wieki pierś swoją zasłaniał chrześcijaństwo, a z nim i cywilizację zachodnią od hord azjatyckich i był jej pionierem wśród barbarzyńskiego Wschodu. Zwycięstwa Chodkiewicza i S. Bieskiego w wieku 17-tym zadały ostateczny cios potęgce tureckiej i nazawsze zabezpieczyły Europę od świata muzułmańskiego.

W wieku 18-tym drapieżni sąsiedzi wyciągnęli swe zbrodnicze ręce, by rozewiarować żywy organizm narodu polskiego. Konfederaci baracy broniąc niepodległości Polski walczą nie tylko w imię hasła narodowych, lecz przede wszystkim religijnych. Zesłani przez Carowę Katarzynę na Sybir, byli oni pierwszymi krzewicielami cywilizacji zachodniej wśród niezmiernych stepów i tajg azjatyckich. Szeregi ich powiększali przez cały wiek 19, bądź ci którzy w niewoli niechcieli się wyrzec idei Polski, bądź ci, którzy wobec dążeń rusyfikacyjnych rządów carskich, nie mogli stworzyć sobie egzystencji i zmuszeni byli poza obrębem Ojczyzny szukać sposobu do życia.

Niema w Syberji i na Dalekim Wschodzie ani jednego większego środowiska, w którym

by nie można znaleźć śladów działalności kulturalnej Polaków. Polacy w tych krajach są jej litym prawie żywiołem o kulturze zachodniej. W wzniesionych przez nich świątyniach, jeżeli nie wyłącznie, to przeważnie polscy kapłani spławiają Przenajświętszą Ofiarę polskie usta szepcą słowa modlitwy.

Gdy nad naszą Ojczyznę wzeszło słońce wolności, żyjemy niepokonną nadzieją że pod jego zbawczymi promieniami rzucone przez Naszych Rodaków w Syberji i na Dalekim Wschodzie ziarna cywilizacji zachodniej, nabiorą nowego życia i plon stokrotny wydadzą.

Aby się to stać mogło, zwracamy się do Waszej Ekscelencji z prośbą o Jego wstawienie, by opieka prawna nad Katolikami w Azji Północnej w Syberji, w Turkestanie, w Północnej Mongolji i w Północnej Mandżurji, oraz ster misji katolickich w tych krajach, były powierzone Narodowi i Duchowi Świętemu Polskiemu.

* * *

Z innych epizodów pobytu Delegata Papieskiego w Charbinie, należy wspomnieć o odwiedzinach warsztatów kolejowych, gdzie był bardzo serdecznie witany, przez tamtejszych robotników. Delegat postanowił założyć w handlowej części Chs. binu tak zwanej „Przystań”, drugi kościół katolicki, by w ten sposób zadość uczynić potrzebom religijnym, mieszkających tam Polaków. Przy tym kościele będzie otwarta szkoła początkowa polska i ochronka dla małych dzieci pod kierownictwem zakonnic Polek.

Dnia 14 lipca odjechał Delegat Papieski z Charbinu do prowincji Zabajkałskiej.

* * *

W listopadzie 1921 roku odbył się za stawianiem ks. proboszcza Ostrowskiego Kongres Katolicki parafii polskiej w Charbinie. Otwarciu Kongresu nastąpiło d. 9. listopada w obecności honorowych gości: Biskupa Djeceji Girińskiej ks. Gaspee, Konsula Rzeczypospolitej Polskiej p. Michała Morgulca, Wice-Konsula Polskiego Konstantego Symono

lewicza, Konsula Rzeczypospolitej Francuskiej p. L. Epissier, Wice-Konsula Francuskiego p. Blondeu i wielu set zgromadzonych uczestników. Przewodniczącym Kongresu był ks. Ostrowski, zastępcą przewodniczącego p. Emeryk. Po odśpiewaniu hymnu „Ecce Sa cerdos” i spełnieniu modłów, zagał zebra nie ks. Biskup Gaepe w języku francuskim. P. Emeryk wygłosił referat o znaczeniu pra cy społecznej i o ideji zrzeszania się. Ks. Ostrowski przemawiał o historii i znaczeniu kongresów. Następnie Kongres rozdzielił się na sekcje. Obrady i zebrania sekcyjne trwa ły cały tydzień. Szczupłe rozmiary naszego „Pamiętnika” niedają nam możności opisać dokładnie całego przebiegu kongresu. Moż naby napisać o tem całą książkę. Ograniczy my się więc do wyliczenia najważniejszych uchwał, które były powzięte w poszczegól nych sekcjach.

I) SEKCJA OŚWIATOWA. Uchwalono:

1) Kongres uważa za moralny obowiązek każdego Katolika i Polaka posyłanie swych dzieci do szkół polskich, włącznie do Szko ły Początkowej i Gimnazjum im. H. Sienkie wicza przy kościele, jako najbardziej tu na Dalekim Wschodzie odpowiednich dla wycho wania w duchu chrześcijańsko—narodowym.

2) Kongres uważa za niezbędne utworzenie w Charbinie „Polskiej Macierzy Szkolnej” na Mandżurji i względnie na sąsiednie miejsce wości. W tym celu zwraca się do Charbińs kiej Rady Opiekuńczej z prośbą o zorgani zowanie tej instytucji i ułożenia dla niej us tawy. Uważa się za porządane by do tej pra cy byli zaproszeni wszyscy, którzy życzą sobie wziąć w tem udział.

3) Kongres uważa, za bardzo pożądanę urządzenie szkoły rzemieślniczej dla dzieci pols kich, które nie skończą wykształcenia sred niego.

Kongres sądzi że byłoby bardzo porząda nem, by wykształcenie średnie gimnazjum im. Sienkiewicza, było ukomplektowane z czasem przez jednoroczne lub dwuroczne pe dagogium (seminarium nauczycielskie).

II) SEKCJA SPOŁECZNA. Uchwalono:

Kongres uważa ze względu na naszą tu sy tuację na obczyźnie za niezbędne dla Pola ków stojących na stanowisku chrześcijańsko narodowym utworzenie Polskiego Związku Chrześcijańsko Demokratycznego, któryby nas tu wszystkich połączył i powszechnie doń na leżenie.

III) SEKCJA MŁODZIEŻY. Uchwalono: Założyć stowarzyszenie pod nazwą: Koło Młodzieży Polskiej imienia Generała Hallera

IV) SEKCJA RODZICÓW, mających dzie ci w szkołach rosyjskich. Uchwalono: Kon gres uważa za nieodzowne, by rodzice dzie ci katolików uczęszczających do zakładów na ukowych rosyjskich zrzeszyli się w jeden Ka tolicki Komitet Rodzicielski, któryby na wspólnych posiedzeniach omawiał i urządał z Księżkami na czele wszystkie sprawy doty czące wychowania tych dzieci.

V) SEKCJA EKSPANZJI Kościoła Kato lickiego. Zebranie odbywało się w kościele. Referował ks. Ostrowski.

VI) SEKCJA EUCHARYSTYCZNA. Uch walono: założyć Stowarzyszenie Związku Apo stolskiego pierwszego stopnia.

VII) SEKCJA T—wa św. Wincentego a' Paulo. Uchwalono:

I) Zostawić tę samą organizację T—wa któ ra była dotychczas.

II) W łonie T—wa jest pożądanę utworze nie „Konferencji Pań” pod wezwaniem Nie pokalanego Poczęcia. Następnie pożądanę jest wyłonienie z tej pierwszej konferencji, oddzielnej konferencji Pauen i Konferencji Służących.

VIII) SEKCJA RADY PARAFIALNEJ. Powzięto wiele uchwał. Najważniejszą tyczy się budowy DRUGIEGO domu parafialnego dla pomieszczenia nowych instytucji kultural nych i naukowych parafji.

IX) SEKCJA TERCJARSKA. Zebranie

przewodził ks. Ostrowski.

D. 15 listopada nastąpiło uroczyste zam knięcie prac Kongresu Katolickiego w obecnoś ci zaproszonych gości honorowych i licznie zeb ranych wiernych. Sekretarz Kongresu odczy tał rezolucje i uchwały poszczególnych sek cji. Uchwalono wysłać telegramy do Delega ta Papieskiego ks. Biskupa de Guebriant ba wiącego obecnie w Paryżu i do ks. Arcybis kupa Roop'a w Warszawie. Uroczyste „Te Deum laudamus” zakończyło ten pierwszy na łądzie azjatyckim Kongres Polaków Katolików.

* * *

Rok 1921 przyniósł jeszcze jedną ważną re formę w życiu wewnętrznym parafji. Pisaliś my już o tem że językiem oficjalnym w któ rym były prowadzone protokoły parafjalne, aż do czasów wojny japońskiej był i musiał być język rosyjski. Po wojnie zaczęto używać języka polskiego, a język rosyjski pozostał tyl ko przy prowadzeniu ksiąg metrycznych, a to z powodu wymagań jakie stawiał Zarząd Ko lejowy, z którym przeważna część parafjan miała służbowe stosunki. Na zebraniu Rady Parafjalnej d. 23. grudnia 1921. roku, na wniosek pana Feliksa Gadomskiego uchwalono że jest rzeczą pożądaną, by stosownie do zwy czajów egzystujących w całym świecie katolic kim, księgi metryczne prowadzone były w języku łacińskim i paralelnie z tym jeszcze w drugim języku ojczystym, stosownie do ży czenia petenta.

D. 30. stycznia 1922. roku odbyło się uro czyste żałobne nabożeństwo za duszę św. p. zmarłego Papieża Benedykta XV.

* * *

D. 17. marca 1922. roku nastąpiło otwar cie Biblioteki Parafjalnej. Głównymi ofiaroda wcami byli Ks. Ostrowski, Ks. Eysymontt i Konsul p. M. Morgulec. Za ich przykładem poszło wielu parafjan i biblioteka liczy obe

nie około tysiąca książek w języku polskim i częściowo we francuskim. Zawiera wiele dzieł cennych i naukowych i jest w stanie tak do rosnąć jak i młodzieży dostarczyć pożytecz nej i zajmującej lektury.

Wielkim niedostatkiem w życiu społecz nem tutejszej kolonji, okazywał się brak piśm periodycznych w języku polskim. Po wyjez dzie ostatniego wydawcy czasopisma „Przeg łąd” inżyniera Dobrowolskiego do Polski, wy chodziło przez jakiś czas staraniem Prezesy wej Komitetu Ratunkowego w Tokio (Japo nia) pani Anny Bielkiewiczowej czasopismo „Echo Dalekiego Wschodu” redagowane w je zyku polskim, angielskim i japońskim. Ten miesięcznik, również jak i „Biuletyn Informa cyjno Handlowy” wydawany staraniem i ko sztem Konsula p. Morgulec, zostały wskutek wielkich rozchodów wydawniczych zamknię te.

Począwszy od d. 16. kwietnia 1922. roku po częto wychodzić staraniem parafji pismo pol tytulem „Tygodnik Polski”. Naturalnie że i to pismo, podobnie jak i wszystkie poprze lnje, daje co miesiąca wielki deficyt, który pokrywa z własnych funduszków ks. Ostrows ki. W d. 31. grudnia 1922. roku wyszedł №38. z rzędu. Nakład początkowo 500, a w drugiej połowie 1922. roku 1000 egzempla rzy.

* * *

W opisie przyjazdu Delegata Papieskiego ks. Biskupa de Guebriant wspomnieliśmy, że ks. Biskup uważał za pożyteczne założę nie w Charbinie drugiego kościoła katolickie go, w handlowej części miasta, tak zwanej „Przystani”. Dzięki staraniom ludzi dobrej woli, a przede wszystkim dzięki pomocy Wice Dyrektora Koleji Chińsko Wschodniej p. Stefana Offenberga, Zarząd Kolejowy ofia rował pod budowę drugiego kościoła piękną parcelę gruntu przy zbiegu ulic Diagonalnej i Aptekarskiej. D. 3. września 1922. roku nastąpiło uroczyste poświęcenie kamienia wę gielnego pod budowę kościoła. Przebieg uro czystości jest opisany w „Tygodniku Po'skim” № 24., niebędziemy więc go tutaj powtarzać.

Kościół ten, a również i szkoła polska która ma być przy niej w przyszłości założona, ma służyć głównie dla użytku robotników warsztatów kolejowych i ich rodzin, gdyż uczęszcza nie do kościoła i szkoły w „Nowem Mieście” jest dla nich z powodu znacznej odległości bardzo utrudnione.

D. 30 października r. 1922. nadeszła do Charbinu wiadomość z „Congregatio de Propaganda Fide” w Rzymie, od Kardynała Van Rosse, że wskutek rozporządzenia Stolicy Apostolskiej dekanaty Władystocki, Irucki, Omski, Tomski i Taszacki zostają oddzielone od Diecezji Mohylewskiej i że z tych dekanatów zostanie utworzony oddzielny Wikariat Apostolski. Jest rzeczą naturalną, że taki Wikariat obejmujący całą Syberję, Turkestan i Północną Mandżurję, który przewyższa wielkością kilkakrotnie powierzchnię całej Europy, będzie w przyszłości w miarę rozwoju Katolicyzmu i wzrostu liczby wyznawców rozdzielony na kilka Wikariatów.

Tak przedstawi się w krótkich zarysach historia i stan tej jedynej na ziemi chińskiej parafii polsko-katolickiej. Wiele pracy, wiele poświęcenia kosztowało stworzenie tej wspólnoty Świątyni Pańskiej. Jej wewnętrzne urządzenie budzi podziw przyjezdnych, którzy i porównują ją do naszych najpiękniejszych kościołów w Polsce. Utworzenie i tyloletnia egzystencja tutejszego Gimnazjum Polskiego im. H. Sienkiewicza, należy także do dowodów niespożytej energii i siły ducha jego twórców. Wszak widzimy że poza granicami Europy egzystuje zaledwie trzy polskie szkoły średnie. Trzy i pół milionowa emigracja polska w Północnej Ameryce zdobyła się tylko na jedną szkołę średnią w Cambridge Springs w Pensylwanii. Dwustutysięczna emigracja polska w Brazylii ma również tylko jedno gimnazjum w Curityba (Parana). Założenie i egzystencja gimnazjum charbińskiego wymagała i wymaga od parafii wielkich ofiar materialnych i moralnych. Głównym dobroczyn-

cą tej uczelni jest ks. proboszcz Ostrowski, który z własnych środków prywatnych ofiarowuje co roku znaczną sumę (w roku szkolnym 1922-1923. trzy tysiące jen japońskich tj: 1500 dol. amerykańskich), na podtrzymanie tego zakładu na należytym poziomie naukowym.

Do Rady Parafialnej należały w r. 1922 oprócz duchowieństwa następujące osoby świeckie: 1) Henryk Baar, 2) Apollon Brudzewski, 3) Władysław Citowiecki, 4) Wincenty Drenkowski, 5) Feliks Gadunski, 6) Albert Gintyło, 7) Kazimierz Grochowski, 8) Teofil Janczewski, 9) Stanisław Janiszewski, 10) Władysław Jankiewicz, 11) Stanisław Jaworski, 12) Adam Jurawicz, 13) Dr Marjan Kozubowski, 14) Edward Lewicki, 15) Franciszek Liwozan, 16) Konstanty Mackiewicz, 17) Józef Meyer, 18) Dr Nowkuński, 19) Tadeusz Panicz, 20) Antoni Piekarski, 21) Władysław Skibniewski, 22) Konstanty Symonolewicz, 23) Wincenty Szafranski, 24) Stefan Turowicz, 25) Wład. Żeleźniak.

W ciągu 1922 roku Rada Parafialna straciła wskutek wyjazdu z Charbinu cały szereg bardzo cennych współpracowników. Wyjechali do Polski: Pp. Baar, Jaworski, dr Kozubowski, Mackiewicz, dr Nowkuński i p. Turowicz. Do Rosji wyjechał p. Drenkowski. Pozostało 18 członków.

Chcemy podać jeszcze kilka szczegółów o kościołach filialnych tutejszej parafii, znajdujących się poza obrębem Charbinu.

KOŚCIÓŁ W MANDŻURJI.

Najstarszym jest kościół w osadzie Mandżurja obok stacji kolejowej tej samej nazwy.

Początek założenia tego kościoła jest dość dawny. W „Księdze Protokołów” Rady Parafialnej znajdujemy wiadomość, że jeszcze d-

22. stycznia 1910. roku, niejaki p. Iwanow rozpoczął zbierać składki na budowę kaplicy katolickiej na stacji Mandżurja. W przybliżeniu 1911. roku za staraniem p. Pieczyłewicza, Adama Steckiewicza i ks. Władysława Ostrowskiego kupiono w osadzie Mandżurja plac z domem, który przerobiono na kościół.

W r. 1916. za staraniem p. p. Gabryła wicza, Steckiewicza, Gorba i Cholińskiego wybudowano dom parafialny dla pomieszczenia plebanji, szkoły i biblioteki parafialnej.

Szkoła polska funkcjonowała aż do lata 1922 roku. Gdy w tym roku Prezesowa Komitetu Ratunkowego pani Anna Bielkiewiczowa zdołała uzyskać od Japońskiego Czerwonego Krzyża środki na ewakuację biednych dzieci polskich z Syberji i Chin, większość uczniów szkoły polskiej w Mandżurji razem z nauczycielem p. Władysławem Kuczkowskim wyjechała do Polski. Szkoła więc została tymczasowo zamknięta. Odowiazki kapłańskie w osadzie Mandżurja i przylegającym rejonie pełnił ks. Antoni Leszczewicz.

KOŚCIÓŁ W CHAJLARZE.

Założenie kościoła katolickiego w mieście Chajlarze odnosi się do burzliwego roku 1918. Wówczas ogłosił się samowładnym rządcą Zabajkalia Ataman Siemionow, a w południowej części Zabajkalskiej Prowincji w osadzie Daurja utworzyło się drugie prawie że niezależne państewko z Baronem Romanem Ungern—Sternberg na czale. Ten potomek Rycarzy Mieczowych zorganizował dywizję konną (Иногородская Дивизия) złożoną wyłącznie z krajowców: Mongołów, Buriatów, Churaczyków i t. d., jako siedzibę obrał sobie Daurję i stąd prowadził zwycięskie walki z bolszewikami. Pod naciskiem sił bolszewickich, musiał przenieść się na terytorjum chińskie i założył główną kwaterę w Chajlarze. Wówczas to udali się do niego oficerowie Polacy służący w jego wojsku, pod przewodnictwem pułkownika artylerji mongolskiej p. Antoniego Aleksandrowicza z prośbą by im pozwolił urządzić w Chajlarze kościół katolicki. Baron Ungern—Sternberg odniósł się bardzo

przychylnie do prośby Polaków i podarował im na użytek parafii katolickiej jeden z wielkich domów zajmowanych przez wojsko. Po ostatecznym przeniesieniu się Ungern—Sternberga do Zabajkalia, darowiznę tę zatwierdził Zarząd Koleji Chińsko—Wschodniej, który z kolei objął władzę w Chajlarze. Przy urządzaniu tego kościoła zasłużyli się najwięcej ks. Antoni Leszczewicz, p. Rajchert i p. Andrzej Łyzwa.

W roku 1922 plac kościelny otoczono drzewianym ogrodzeniem. Oprócz Polaków korzysta z tego kościoła kilka rodzin chińskich i dwie rodziny Armahńczyków Katolików.

KOŚCIÓŁ W IMIANPO.

Obecnie projektuje się wybudowanie kościoła katolickiego w osadzie obok stacji Imianpo (152 wiorst na wschód od Charbinu). Ziemię pod budowę świątyni ofiarowała pani Nina Pietrowa (Polka). Miejscowy Komitet zajął się zbieraniem funduszy na budowę.

Kościół polski w Mandżurji, Chajlarze, Charbinie, a w przyszłości w Imianpo i w innych miejscowościach, to szereg tych bastionów warownych, które długim łańcuchem rozciągnęły się od brzegów Odry i Morza Bałtyckiego aż po brzegi Oceanu Spokojnego. W nich i około nich grupują się wierni synowie Polski, pielęgnując tradycje przodków: WIARĘ W BOGA, MIŁOŚĆ OJCZYZNY, poświęcenie dla biednych, litość dla przestępnych, szacunek dla rodzinnego języka i tradycji narodowych. Wprawdzie obecnie, wiele tych warowni jest obleżonych przez nieprzyjaciela, mnóstwo wiernych cierpi przesławanie, ale ani dla Kościoła, ani dla Polaków nie jest to nowością. Ojcowie nasi byli świadkami jeszcze większych zgień nad Wiarą i Ojczyzną, wszechmoc jednak Boża starła w proch dawnych ciemięzców. **MIEJMY WIEC NADZIEJĘ, ŻE I NOWOCZESNYCH WKRÓTCIE DOTKNIE PALEC BOŻY!**

„GOSPODA POLSKA”

HISTORIA POWSTANIA ORAZ ROZWOJU JEDNEJ Z NAJSTARSZYCH PLACÓWEK POLSKICH KULTURALNO - OŚWIATOWYCH W CHARBINIE W CHINACH.

Ktokolwiek z Polaków zagnanych losem na Daleki Wschód, a było ich w czasie wojny europejskiej zwłaszcza dziesiątki tysięcy miało sposobność zawadzić o Charbin — kierował swe kroki na Głuchą ulicę do dwupiętrowego domu, ponieważ słyshał od innych, że tam miejscowi Polacy mają własny dom, czytelnię, bibliotekę, że tam można otrzymać informacje, a często także pracę lub zapomogę. Nikt jednak nie pomyślał o tem, ile zachodów, jakiego niewyczerpanego zasobu energii kilku nastu ludzi dobrej woli trzeba było włożyć w to, aby ta pierwsza polska placówka zaczęła istnieć i przybrała taką realną postać, jaką obecnie posiada.

Rok 1907 to był czas, kiedy po nieudanej próbie rewolucji w Królestwie Polskim i Rosji, władze rosyjskie ze zdwojoną czujnością śledziły każdy przejaw życia społecznego obywateli i o ile mogły istnieć pewne związki, to jedynie o charakterze zabawowym. Ten sam system stosowny był w Charbinie i tu istniała już „Lutnia” związek śpiewacki, ale pierwszy impuls do założenia stowarzyszenia o celach kulturalno-oświatowych na szerszą skalę wyszedł od grona osób, które się zebrały 3 listopada 1907 r. jako członkowie założyciele Gospody Polskiej. To grono osób stanowili: pp. B. Babiański, M. Babiańska, G. Dąbrowski, B. Dobrowski, G. Dynowski, St. Gabriel, M. Gieysztor, J. Grabowski, St. Grahovich, G. Grothus, Grochowski, St. Klimowski, K. Kmita, L. Koroway, A. Leparski, M. Letowt, L. Łaciński, W. Łazowski, ks. Maczuk, L. Michałowski, R. Michałowska, A. Mohuczy, St. Nernheim, St. Obuchowicz, W. Ostrowski, T. Plisowski, Z. Roman, W. Roman, A. Strzelbicki, F. Szczawiński, K. Weber, J. Winca, J. Wró-

blewski, Wł. Wyrzykowski, P. Zaremba.

Na podstawie zatwierdzonego już przez władze statutu zebrani wybrali z pomiędzy siebie tymczasowy zarząd, do którego weszli: pp. B. Babiański, Gr. Dąbrowski, K. Golański, K. Kmita, A. Mohuczy, R. Michałowska, T. Plisowski, W. Roman, Z. Romanowa, K. Weber, J. Winca, J. Wróblewska, oraz komisję rewizyjną w osobach: ks. Maczuka, J. Grabowskiego i A. Strzelbickiego.

Nie było niczego, ale była dobra wola stworzenia organizacji któraby wszystkich łączyła, więc Tow. „Lutnia” rozwiązuje się, przelewając książki, meble i gotówkę na Gospodę Polską, p. Gabriel ofiarowuje bibliotekę a parafia pomieszczenie bezpłatne na I-m piętrze przy kościele, tj. salę z przyległym pokojem, z której członkowie mogli korzystać z wyjątkiem dni świątecznych i niedziel, aby nie przeszkadzać nabożeństwu. Ciąsnio było w tym lokalu, bo przybywało coraz więcej członków i już w grudniu t. r. podjęto myśl budowy własnego domu a w czasie budowy postanowiono dla zabaw i widowisk wynająć specjalny lokal w domu Oksakowskiej przy ul. Kolejowej. W ciągu roku 1908. zaczyna się rozwijać życie społeczne w nowym stowarzyszeniu w dwóch kierunkach w kierunku kulturalno — oświatowym przez otwarcie sekcji teatralnej i rozpoczęcie szeregu przedstawień scenicznych oraz otwarcie biblioteki dostępnej dla każdego Polaka — nadto przez otwarcie wydziału filantropijnego w kierunku społeczno - humanitarnym. Również i na dział wychowania szkolnego zwrócono uwagę gdyż pod egidą grona pań i kontrolą Gospody otworzono bezpłatny kurs nauki języka polskiego i kurs li-

teratury za minimalną opłatę 8 rb. miesięcznie a w roku następnym powstaje szkoła przygotowawcza w której dzieci pobierają naukę uliczną przez siły fachowe. Stowarzyszenie rośnie w siłę i w listopadzie 1909 przenosi się do obszerniejszego lokalu w domu Marij na przy Wielkim Prospekcie № 75, gdzie znajduje parę pokoi wraz z salą teatralną. Myślenie jednak posiadania czegoś własnego, zbudowanie według własnego planu i dla potrzeb samej wcięż kolonii oraz związanie się z własną placówką ustawicznie nurtuje umysły i już w 3 lata później w kwietniu 1912 na nadzwyczajnym ogólnym zebraniu członków przyjęto projekt ustawy tow. udziałowego w celu nabycia placu i budowy własnego domu „Gospody Polskiej”. Z pomiędzy pięciu placów dla budowy obrano miejsce na rogu ulic Prawej i Głuchej, chociaż były projekty wyznaczające miejsce w bardziej pryncypalnych punktach miasta i postanowiono zbierać pieniądze w formie pożyczki dla Gospody na listach składek pożyczkowych. Projekt ustawy pozwał Zarządowi zaciągnąć pożyczkę od rozmaitych osób na 8 proc. do sumy 12 tysięcy rb. zabezpieczonej na placu i budynku, które niepodlegają wywłaszczeniu, sprzedaniu i zastawowi, zanim pożyczka nie zostanie kompletnie umorzona. To ma nastąpić w ciągu 10 lat tj. termin ostatni wykupna 50 rb. imiennych udziałów — w tej bowiem formie pożyczka była zrealizowana — upłynął w dniu 30 czerwca 1922 r. Kosztorys domu przekroczył jednak sumę pierwotnie wyznaczoną i doszedł do 15 tysięcy rubli, która to suma wystarczyła na wybudowanie tylko jednopiętrowego domu bez sali teatralnej, w którym już od 5 stycznia 1913 Gospoda Polska otworzyła swoje podwoje. Zaraz pierwsze miesiące istnienia swego w nowym gmachu zaznaczają się żywą akcją społeczną, jak gorący udział w niesieniu pomocy głodnym Galicji, a w następnym roku po dobudowaniu sali teatralnej przy pomocy sekcji teatralnej organizacją zbierania składek na rzecz ofiar wojny w Polsce i utrwaleniem bytu szkoły początkowej na mocnych podstawach.

Ten ogrom pracy zdziałanej dla stowarzyszenia zawdzięczała Gospoda gorącej inicjatywie i niestrudzonej energii swego prezesa z

czasów tworzenia placówki s. p. Wiktora Romana, którego portret zarząd na wieczną pamiątkę wywiesił w sali posiedzeń.

Wojna europejska wprowadziła i w życiu stowarzyszenia pewne zmiany, gdyż stanowisko Polaków w wojnie i przeciąganie ich obietnicami na jedną lub drugą ze stron walczących odbiło się i w Charbinie pewnym echem wolnościowym. W lutym 1915 r. wykonywano publicznie z pozwolenia zarządu cywilnego hymn „Boże coś Polskę” i już bez żadnej ingerencji władz święci się rocznicę bitwy pod Grunwaldem, obchodzi się stuletnią rocznicę śmierci Kościuszki, oraz upamiętnia się zgon zasłużonych mężów jak Bolesława Prusa, Jędrza — Miłkowskiego, H. Sierkiewicza.

Ale nietylko obchodami zaznaczyła nowa placówka swoją łączność z Ojczyzną, która była w potrzebie, nie zapomniała bowiem i o realnej pomocy, Płyną składowe i paki z rzeczami na rzecz ofiar wojny w Królestwie do Centralnego Komitetu Obywatelskiego w Warszawie, równocześnie z rządem stara się wsparciami pieniężnymi ulżyć doli rodaków zamkniętych w obozach jeńców wojennych i cywilnych zwłaszcza w Nerczyńsku w prowincji Zabajkalskiej i żadnego apelu nie zostawia bez skutku a dla wygnañców, zagnanych wypadkami wojennymi do Charbinu rezerwuje lokal w Gospodzie na tymczasowe pomieszczenie, zanim zorganizowany komitet pośrednictwa pracy nie wynajdzie dla przybycia odpowiedniego zajęcia. Rewolucja w Rosji i zrzućenie caratu dają impuls do tem ściślejzego zespolenia się kółek polskich w je-dnem stowarzyszeniu i wobec nowych widoków, jakie się otwierają dla Polski tworzy się Rada Polityczna dla zastępstwa interesów Polaków przebywających w Mandżurji i w grudniu 1917 nad gmachem Gospody powiew sztandar o barwach narodowych. Rok ten zaznaczył się ogromnym napływem członków, których w ciągu ostatnich trzech miesięcy przeszło stu się zapisało, co odbiło się również i na życiu społecznym. Tworzą się nowe kółka, których potrzeba wyłaniała chwila, wszystkie skupiają swą pracę przy Gospodzie, czyto Mandżurska Komisja dla rejestracji Polaków zakordonowych, Sokół, Kółko Polek w sprawach kulturalno — oświatowych,

Związek Kolejowców, czy też Rada Polityczna, Polska Partja Socjalistyczna, czy Skauści wszystkie te związki korzystają z siedziby stowarzyszenia i z nią wiążą swoją egzystencję. z niej czerpią swoje siły, w niej widzą jawny fundament na obczyźnie tej nowej ery, jaką wojna wyraźnie niosła. Rok 1918 nie tylko moralnie jest zwrotem ku lepszemu w dziejach stowarzyszenia, ale i materialnie, stowarzyszenie nie tylko cieszy się taką powagą, że delegat jego jest uczestnikiem delegacji pracowników Polaków dla likwidacji strejku kolejowego jenerałnego, że w niem obiera siedzibą Związek Wojenny i emisariusz Komitetu Narodowego rejestruje rodaków pragnących wstąpić w szeregi narodowe, stowarzyszenie myśli o dobudowie drugiego piętra, co się szczęśliwie udaje przez umowę o najem lokalu na pierwszym piętrze Japończykowi z tym warunkiem, że za dwa lata ma z należącego się czynszu być wybudowane przez niego drugie piętro. I w kierunku artystycznym stowarzyszenie zaczyna swoją działalność rozszerzać na szerszą skalę dzięki kółku literacko-artystycznemu; przewijający się przez Charbin artyści dopomagają scenie polskiej w Gospodzie i dają możliwość zapoznać kolonję polską z cenniejszymi utworami naszej literatury, a ciesząc się ogromnym powodzeniem bale polskie przy noszą znaczne zasiłki na fundusz budowy szkoły. Szkoła ta zorganizowana już na trwałych podstawach zostaje nazwaną w maju 1919 roku szkoła im D-ra Łazowskiego, t. j. imieniem jednego z tych prezesów, który wybił się swoim opromnionym poświęceniem się dla spraw społecznych, gorącym patriotyzmem i wyróżniającymi się zasługami w kierunku podniesienia stowarzyszenia tak, że imię jego ogół członków stowarzyszenia chciał na zawsze związać z Gospodą a podobiznę śp. D-ra Łazowskiego zarząd stowarzyszenia umieścił w sali posiedzeń obok portretu pierwszego prezesa.

* * *

Stowarzyszenie zwraca uwagę i na popiera nie tworzących się zrzeszeń o charakterze spółdzielczym i dla tego oddaje lokal narożny, oddzielny od gmachu stowarzyszenia Polskiej

Kooperatywie, której działalność wszelkimi siłami popiera i nie zapomina również o celach filantropijnych, organizując pomoc dla wyrzucanej szybko rosnącym przewrotem w Rosji, całej fali uchodźców a zwłaszcza dzieci z Syberji, którym daje przytułek w Gospodzie. Swoje stanowisko jako placówki narodowej jedynej na Dalekim Wschodzie, która posiada własną siedzibę i reprezentuje nie jako część polskiego stanu posiadania na obczyźnie, potrafiło stowarzyszenie nie tylko utrzymać na takim poziomie, że szereg cudzoziemców ubiegało się o zapisanie ich jako stałych gości, między innymi kilkunastu Amerykanów a po przybyciu wojsk aljanckich z Syberji i Cześć, dopóki w lutym 1920 z powodu pamiętnego zachowania się Czechów w Syberji przy odwołaniu wojsk V Dywizji Syberyjskiej, podwoje Gospody nie zostały dla nich zamknięte, ale najdobitniej dać temu wyraz w czasie przyjazdu Wysokiego Komisarza Polski na Daleki Wschód.

W marcu 1920 r. nastąpił ten pamiętny w dziejach stowarzyszenia dzień, iż Gospodzie Polskiej dane było powitać pierwszego przedstawiciela wolnej Ojczyzny w swoich murach i niebicie zaświadczyć, że jedyną nadzieją i myślą przewodnią w tej niezmordowanej pracy kilkunastu jednostek, pragnących do prowadzić stworzenie tej placówki było dać wolnej i niepodległej Ojczyźnie możliwość przekonać się przez swoich wysłanników, że tu w tym gmachu biło i bije ukochanie tego, co polskie i że przez tego przedstawiciela Polski w tej placówce ma się zadzierzgnąć trwałe i silne węzły z Macierzą, że ona ma być widomym znakiem możliwości rozwoju narodu polskiego w kolonjach zamorskich. Takim był również pogląd Wysokiego Komisarza, gdyż po wyjeździe misji polskiej z Charbin na Konsulat Jenerałny polski wynajął lokal w Gospodzie Polskiej w której pozostaje aż do obecnej chwili.

Rok 1920 był przełomowym rokiem dla Gospody Polskiej pod względem finansowym. Przewrót w Rosji wraz z wynikającą z niego coraz się potęgującą anarchją w stosunkach politycznych i ekonomicznych spowodował spadek waluty rosyjskiej do takiego stopnia, iż rubel rosyjski przestał być jednostką obie

gową na Dalekim Wschodzie a transakcje zaczęły się odbywać w walucie japońskiej lub chińskiej. Wskutek powszechnego zubożenia wynikłego z zastoju w handlu i przemyśle szereg członków udziałowców Gospody zabrał się w położeniu krytycznym i zwracał się do instytucji z prośbą o zwrot kwot udzielonych swego czasu na powstanie stowarzyszenia. Ponieważ największa ilość żądań przy padła na rok, w którym nastąpiła zmiana waluty na rynku miejscowym i wypchnięcie rubla rosyjskiego poza nawias, zarząd znalazł się w konieczności wypłacania udziałów w pełnej wartości w jeńcach japońskich; to stanowisko zarządu zachęciło ludzi mniej skrupulatnych do ultimatywnego nieraz domagania się wypłaty udziałów i dlatego obecnie instytucja znajduje się w prawdziwie krytycznym położeniu nie mogąc mimo oznaczenia pewnej kolejności wypłat podjąć wciąż rosnącym zgłoszeniom, motywowanym coraz bardziej wzmagającym się powrotem członków kolonji polskiej do Ojczyzny. Ciężko jest po myśleć, że ta instytucja, dla której ludzie żyć nieśli w ofierze, jak śp. prezes Gospody Doberski, który nie oszczędził swego zdrowia i mimo radowatnych sił do ostatniej chwili pracował nad ugruntowaniem bytu stowarzyszenia, że ta instytucja, krzewiąca przez swoją sekcję teatralną, oświatową, filantropijną, zamiłowanie do sztuki rodzimej, do ojczystego języka, dająca możność młodzieży polskiej czy uczniom gimnazjum polskiego lub też żołnierzom byłej Piątej Dywizji Syberyjskiej zapoznać się z utworami literatury ojczystej z dość bogatej biblioteki stowarzyszenia, że ten dorobek polskiego stanu posiadania w którym się jednoczą wspólne usiłowania wielu związków innych, czy to Charbińskiego oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża, czy Towarzystwa Popierania Polskiego Przemysłu i Handlu, Komisji rejestrującej osoby pragnące wrócić do Polski, czy też Związku Młodzieży że ten dobroć miałby być zagrożony i stać się prostym domem dochodowym w rękach jakiegoś cudzoziemca. Do tej niepewności jutra pod względem finansowym przyłącza się jeszcze niepewność pod względem politycznym, gdyż Gospoda Polska należąca do obywateli państwa dotąd nie mającego trak

tatu z Chinami znalazła się już raz z tego powodu w położeniu takim, iż zarząd był zmuszony czynności stowarzyszenia zawiesić wobec kategorycznego żądania władz chińskich za opłacenia rujnującego stowarzyszenia podatku nałożonego jedynie wskutek nieumiejętnego stawiania instytucji kulturalno-oświatowej na równi z domami gry i szantami. Jedynie dzięki energii konsula polskiego p. Pindora który potrafił zjednać interwencję konsula francuskiego u Władz Chińskich, stowarzyszenie w ciągu krótkiego przeciegu czasu mogło znowu otworzyć swój lokal dla członków i instytucji. Potrzebę takiego ogniska własnego kolonja polska odczuwa, gdyż każda uroczystość tradycyjna, czyto, świąt, czy opłatek w polce, czy też choinka dla wszystkich dzieci polskich, czy też chęć wspólnego porozumienia się wszystkich organizacja dla skoncentrowania swojej działalności, jak to było zainicjowane już w bieżącym roku przez zarząd Gospody Polskiej, gromadzi liczne grono rodaków, którzy wynoszą miłe wrażenie ze spotkania się na swoim terytorjum na obczyźnie. Każdy czuje się tutaj jak w domu, a to wrażenie wynoszą nawet i obcy, którzy bardzo chętnie uczęszczają na wieczory stowarzyszenia uwijając atmosferę domu i gospody za taką miłą i prostą, że przenoszą ją nad pobyt między swoimi. Z salą Gospody Polskiej łączy się szereg wspomnień, które nie łatwo zetrą się w pamięci obecnych członków, począwszy od tradycyjnych wieczorów na szkołę im. D-ra Łazowskiego, wieczorów ogólnopolskich, powitania Wysokiego Komisarza i wspólnego święconego z pierwszym przedstawicielem Ojczyzny, szeregu pożegnańnych herbatek na cześć odjeżdżających do Polski członków, pożegnania pierwszego konsula polskiego p. Morgulca, który potrafił sobie zjednać jako patriota gorącą sympatię ogółu kolonji polskiej i jego Małżonki, która się dała poznać jako dzielny pracownik na polu społecznym aż do najświeższych faktów uszanowania przedstawiciela Polski w dniu 3 maja b. r., na którego zaproszenie wszyscy przedstawiciele obcych państw przyszli mu złożyć życzenia

w sali Gospody i aż do tych kroków, jakie robią obecnie, kiedy to piszemy, przedstawicielem kolonji francuskiej i czeskiej, którzy się ubiegają o możność korzystania z tej właśnie sali, o bliższe zetknięcie się z tą kolonją polską, która swego dorobku kulturalnego tak gorąco broniła i broni przeciw wszelkim zakusom użycia tej siedziby nie w taki sposób, jak to inicjatorowie pragnęli, statutem określili i tradycją długich lat za twierdzili.

Trudne ms zadanie obecny zarząd, który w osobach pp. Myślińskiego, Symonowicza, Laskowskiego, Offenberga, Kalinowskiego, Letowta, Hajwoza, Szukiewicza, Stokalskiego, Tomaszewskiego i Kłińskiego przejął ten dorobek kulturalny z taką już wyrobioną tradycją i winien go z należytem pietyzmem utrzymać dla następnych pokoleń mimo to, iż warunki polityczne na Dalekim Wschodzie mogą się zmienić i dać pole niepożądanym elementom do wyzyskania instytucji dla celów nie wspólnego niemających z jej pierwotnem przeznaczeniem oraz że ekonomiczne położenie każe wróżyć jak najgorzej o możliwości egzystencji stowarzyszenia, które samo utrzymać się nie jest w możności i równocześnie zaspakajać żądania wypłaty udziałów a obciążyć stowarzyszenia za

zarząd nie może, dając zabezpieczenie w zwykłym praktykowanym sposobie, gdyż to sprzeciwiałoby się statutowi.

Sądzimy, że może tych parę słów, poświęconych tylko krótkiemu zestawieniu aktów powstania jednej z najstarszych placówek polskich na Dalekim Wschodzie, dotrzeć do czynników miarodajnych, że może Rząd Polski zainteresuje się losem tej placówki, której opiekę powierzono jego przedstawicielowi na Dalekim Wschodzie, gdyż może, że niejednym z patriotów polskich, do którego rąk dostanie się ten „Pamiętnik“ ceni pracę kilkunastu ludzi dobrej woli i nie da tej placówce zginąć, może i Rząd Polski i ludzie prywatni pomogą zarządowi do utrzymania tej instytucji polskiej, do której jak do serca zbiegają się liczne arterje tych co mówią po polsku od Władywostoku aż do Czyni, od rozsiansych po całym obszarze Dalekiego Wschodu nielicznych domów polskich aż do wygnania gdzieś w tajdze syberyjskiej czy w dalekim kraju ussuryjskim pokutującego, którego słowo polskie czy gazeta polska przasłana na duchu krzepi i zachowuje dla Ojczyzny.

TADEUSZ SZUKIEWICZ.

CHAJLAR

Monografia głównego miasta kraju „BARGA“

Miasto Chajlar jest co do obrotów handlowych drugą po Chałbinie miejscowością w północno-wschodniej części Chin. Pod względem ilości mieszkańców białej rasy jest drugim po Chałbinie miastem. Leży w odległości 100 wiorst od granicy rosyjskiej (kościskiej wsi Caruchajtuj, nad rzeką „Argun“, w Zabajkalskiej prowincji), 176 wiorst na wschód od stacji Mandzurja i 70) wiorst na zachód od Chałbinu. Rosjanie a z nimi i Polacy uważają Chajlar i okęg koło Chajlaru za część Mandzurji. W rzeczywistości jest on jednak stolicą oddzielnego kraju zwanego „Chutunbuir“ albo „Barga“, który od wielu set lat prowadzi odrębne życie polityczne i dopiero ostatnio wypadki oddziały go pod wpływ i władzę chińsko-mandzurskiej administracji Barga jest to kraj położony w trójkącie między granicą rosyjską, górami Chin gan i rzeką Chałcha. W ciągu kilku ostatnich stuleci, przechodził kilkakrotnie z rąk mongolskich w rosyjskie i naodwrot. Dopiero w r. 1735. Rząd Chiński chcąc mieć punkt oparcia na terenie między właściwą Mandzurją, a prowincją Zabajkalską (daleką do Rosji) postanowił dla umocnienia swoich wpływów założyć miasto i twierdzę Chajlar.

Miasto wybudowano po lewej stronie rzeki Emin Gól, około 4 wiorst wyżej jej ujścia do rzeki Chajlar (zwan. przez Rosjan fałszywie „Argun“) Przedstawia czworobok otoczony z wszystkich stron ścianami. Do miasta prowadzą

bramy, nazwane od stron świata: Północna, Południowa, Wschodnia i Zachodnia. Najgłówniejsza jest „Północna“—przez którą odbywały się uroczyste wjazdy gubernatorów i innych dostojników. Jeszcze w roku 1920. (a może i teraz) wisiała w niej wielka klatka drewniana, w której wystawiano na pokaz głowy straconych zbrodniarzy, dla utrzymania innych w postrachu. Ponieważ przestrzeń ujęta ścianami okazała się w krótkim czasie za małą, przeto wiele budynków np. budynki rządowe, świątynie i t. d. poczęto budować poza ścianami.

* * *

Opisanie wszystkich politycznych wypadków, które miały miejsce w Chajlarze od czasu jego założenia, zajęłoby zbyt wiele miejsca, dla tego musimy pomieścić je jako oddzielny artykuł. Opuszczamy na razie półtora stulecia z górą i przystępujemy do r. 1897, kiedy to po raz pierwszy pojawiła się w Chajlarze partja techniczna badająca trasę pod budowę Chińsko—Wschodniej Koleji Żelaznej. Kolej ta miała łączyć Czytę (w prowincji Zabajkalskiej) najkrótszą drogą przez terytorjum chińskie z Władywostokiem.

Linję kolejową wytknięto w oddaleniu 1 i pół wiorsty od miasta Chajlaru. Przy budowie mieli inżynierowie wiele kłopotów, gdyż kolej musiała przeżynać „Święty Gaj“ sosnowy, nietykalny dla wszystkich, rosnący tuż

obok miasta. Ale pieniądze któremi Rosja nie hojnie szafowała, zrobiły swoje i pomimo oburzenia krajowców drzewa poświęcone Padty pod siekierami przybyszów. Część „Świętego Gaju” pozostała jednak dotychczas nie tkniętą. W r. 1900. w okolicy były bitwy z „bokserami”. Jako pamiątka pozostał pomnik na mogile rosyjskich żołnierzy w odległości 30 wiorst na wschód od Chajtaru.

W roku 1902, panowała w Chajtarze, podobnie jak i w całej Mandżurji straszna epidemia cholery, wskutek której robotnicy kolejowi częścią wymarli, częścią rozbiegli się.

Wreszcie w lecie 1903 roku budowa kolejki

* * *

została ukończona. Pierwszy raz przeszły po cięgi z Petersburga lub Warszawy wprost do brzegów Oceanu Spokojnego. Od tej pory znaczenie Chajtaru, który był zawsze centrem handlowym, gdzie spotykali się kupcy rosyjscy z Zabajkalia, chińscy z Mandżurji i mongolscy z Bargi, znacznie się wzmogło, Chajtar stał się jednym z centrów eksportu produktów bargińsko-mongolskich zagranicę. Tutaj zgromadzają się ogromne partje wełny owczej, szerszy wielbłądziej, szczeciny włośu końskiego, skór i futer. Z tych ostatnich rynek chajtarski dostarcza: Sobola, lisa czerwonego i szarego, wiewiórki jasnej i ciemnej zybety (po angielsku Raccoon, po niemiecku Der Waschbaer), łasicy (Kolinsky, Feuer marder) wydry, tarbagana (Marmot, Der Erd base) wilka, niedźwiedzia, zająca i t. d. Tępiące wołów i baranów żywych lub też zabitych i rozwiartowanych wysyłają do Charbinu i innych miejscowości. W zimie idą całe transporty ryby zamrożonej, gdyż jeziora w Bardze: Dalaj Nor i Buir Nor, oraz rzeki Orszun i Chateha zawierają olbrzymią ilość karpia, taimeni (białych łososi) somów, karasi i t. d. a w rzece Arguni trafiają się jesiotry. Jeziora na południe od Chajtaru dostarczają soli. Przemysł leśny koncentruje się w dwóch koncesjach należących do p. Szewczenko (tak

zwana „Chamien Timber Co”) i p. Woronowa. Przemysł górniczy zaczął się rozwijać stosunkowo późno i wskutek tego niemógł jeszcze wpłynąć na rozwój miasta. Rząd Rosyjski wykorzystując olbrzymie wpływy jakie posiadał w tym kraju aż do wybuchu bolszewizmu, wyjednał w r. 1914. nadanie całej północnej Bargi jako koncesji rosyjsko-francuskiemu towarzystwu „W erchnie Amurskaja Zoloto promyszlennaja Kompania” (około 80. tys. wiorst kwadr.) i południowej części Bargi (około 40.000 wiorst kwadr.) w r. 1916. jako koncesji górniczej prywatnej osobie. Jeszcze dalej na południe leży koncesja Towarzystwa „Mongolor” należąca obecnie do Kompanji górniczej rosyjsko-amerykańskiej.

Rozwój miasta nie został naruszony przez dżumę, która grasowała w r. 1910-1911 w Charbinie i okolicy. W Chajtarze umarło za jedwie kilku Chińczyków, gdyż ścisły dozór sanitarny nie dozwolił rozprzestrzenić się zarazy. W zimie 1911-1912. roku mieszkańcy Bargi korzystają z jednej strony z tego że w Chinach była rewolucja, a z drugiej strony za chęć potajemnie przez Rząd Rosyjski wyprzedzili z bronią w ręku władze i wojska chińskie z trzech zajętych przez Chińczyków miejscowości w Bardze: Chajtaru, Mandżurji (Lohinfu) i Kilari (Cz. Iarin) Do rozlewu krwi jednak w Chajtarze nie doszło, chociaż było dużo strzelaniny i hałasu. Rządcą Bargi, czyli tak zwanym „Fudutunem” został Szenfu z plemienia Daurów, bargińskich tuziemców.

* * *

Od r. 1914. zaczęły rozgrywać się około Chajtaru wypadki związane z wojną światową. W zimie 1914. na 1915. rok rozeszła się pogłoska że Attache Ambasady Niemieckiej w Pekinie p. Rabe von Papensim idzie z odziałem Niemców i krajowców przez stepy mongolskie, ażeby wysadzić w powietrze mosty kolejki Chińsko-Wschodniej lub też zniszczyć chingajski tunel. Ale jeszcze przed ro

zpozęciem się wiosny 1915. roku dowiedzieli się, że wszyscy Niemcy... zginęli. Sprawcą tej tajemniczej śmierci był mongolski książę Babudżab, jedna z niezwykłych postaci, której tylko los niedozwolił odegrać ważnej historycznej roli, wyzwolenia całej Mongolji z pod jarzma chińskiego.

Gdy władze rosyjskie dowiedziały się o niebezpieczeństwie zagrażającym ze strony Niemców kolei i wogóle połączeniu Rosji i Syberji z Władywostokiem udały się do księcia mongolskiego Babudżaby z prośbą o pomoc. Książę Babudżab, człowiek nadzwyczaj zdolny i waleczny, prowadził już od r. 1912. wojnę z Chińczykami o niepodległość Mongolji. Gdy mu wysłannicy rosyjscy obiecali za zniszczenie oddziału niemieckiego pomoc przeciwko Chińczykom, Babudżab zgodził się na to. W stepach Mongolji, kilkaset wiorst na południe od Chajtaru żołnierze Babudżaby wymordowali niczego nie podejrzewających Niemców, Materiały wybuchowe i plany, które znajdowały się w barakach niemieckich, zostały odesłane przez Chajtar do Charbinu w rozporządzenie Sztabu Wojsk Rosyjskich. Ładunek srebra wieziony na kilkanastu wielbłądach dostał się jako zdobycz wojenna Babudżabie. Autor tego artykułu widział będąc w marcu 1916. roku w gościnie u Babudżaby, w jego obozie nad rzeką Chateha trofea z tej wyprawy. W namiocie Księcia wisiały skrzyżowane dwie szable niemieckie oficerskie i dwa rewolwery „Mauzer” a”, pozostałość po tym dzielnym i walecznym oficerze i jego adjutancie.

Naturalnie, że gdy Rząd Rosyjski pozbył się obawy przed napadem niemieckim od strony Mongolji, przestał zupełnie myśleć o spełnieniu obietnic danych Babudżabie. Ten gorzko uskarżał się na niewdzięczność Rosjan. Ale jako człowiek rycerski i nieustraszony, przedłużał sam walkę z Chińczykami, póki w jesieni 1916 roku, przy zdobyciu miasta Lin Si Sian, zabłąkana kula nie przecięła kresu jego życia.

Po jego śmierci zostało się około 2000 wo

johników pochodzących po większej części z mongolskiego plemienia „Characzyn”. Ci nie czuli się na siłach prowadzić „dalej wojnę z Chińczykami i przybyli ponownie do Bargi. D. 8. maja 1917. roku zajęli miejsce wość Chongoldżyn (80 wiorst na południe od Chajtaru) a d. 11. maja tak zwane „Stare Miasto” tj chińsko-mongolską część Chajtaru. Władze bargińskie uciekły częścią do rosyjskiej dzielnicy Chajtaru, częścią do Cicikaru. Rosyjski garnizon Chajtaru był już na pół zrewizowany i nie chciał słuchać przełożonych, którzy chcieli wystąpić w obronie rusofilijskich Bargutów i siłą wygnać Characzyn. Ten stan napół wojenny trwał aż do 6. września 1917. roku. W tym dniu komendant pułku characzyńskiego Czimba chciał siłą pochwytać jednego z urzędników bargińskich, którą mieszkał w hotelu „Romanowa” w centrum miasta. Żołnierz rosyjski Władysław Galas (Polak) który stał na posterunku na tak zwanym „bazarze”, chciał Czimbę aresztować, ale ten powalił go wystrzałem z Mauzera w głowę. To było początek działań wojennych między Characzynami i garniznem rosyjskim w Chajtarze. Rosjanie nie otrzymali z Charbinu posiłki. D. 17 września o godzinie 12. w południe rosyjska artylerja rozpoczęła bombardować pozycje Characzyn obok „Świętego Gaju”. Artylerja characzyńska chociaż kierowana przez ja pońskich instruktorów odpowiadała źle, gdyż ich granaty eksplodowały bardzo słabo. Bitwa skończyła się odstępianiem Characzynów na południe, przyczem pozostawili na polu bitwy 10 zabitych. Ilość rannych niewiadoma. Rosjanie stracili 2 żołnierzy zabitych. Jedna Rosjanka zginęła od kuli zbłąkanej. Mongolji mieli trzech rannych.

* * *

Rok 1918, okazał się również burzliwym dla Chajtaru. W tym roku cała Rosja a również i miejscowości zajęte przez Rosjan

w Mandzurji i Bardze znajdowały się w stanie zupełnej anarchii. W Chajtarze stały garnizony wojska chińskie i japońskie. Na „do nos” chajtańskich monarchistów aresztowała żandarmerja japońska kilkuset Rosjan podejrzanych o bolszewizm. Robotnicy kolejowicze ich odbić się i rzucili ręczne granaty na japońskich żandarmów. Powstała panika i strzelanina, która zaalarmowała całe miasto. W Wielką Sobotę (st. stylu) przy był na stację Chajtar pociąg pancerny czeski, jadący ze Syberji do Władywostoku, naładowany rzeczami zabranymi i konfiskowanymi przez Czechów na Syberji. Japończycy wykorzystali tę sposobność i usiłowali pociąg odebrać Czechom się. W bitwie która się wskutek tego wywiązała mieli Czesi stracić kilkanaście zabitych i tyluż rannych, ale wszystkich wywieźli z Chajtara. Szczegóły tej bitwy były trzymane w tajemnicy i nam się jednakowoż zdaje że rzekoma ilość strat czeskich jest przewiększona.

W lecie 1918. roku przybył do Mandzurji Ataman Siemionow ze swoimi wojskami, wyparty z prowincji Zabajkalskiej przez bolszewików. Zapomocą nabajek i kaźni (często kroć niesprawiedliwych) poskromił rozszalałe resztki żołdactwa rosyjskiego miejscowych garnizonów, które słowo „swoboda” zrozumiwały jako wolność grabieży i nadużyć. Wówczas to zajął Chajtar oddział wojsk generała Barona Ungern Sternberga. Ten bardzo waleczny i wykształcony a przytem rycerski i honorowy oficer, który jednakoż odznaczał się niezmiernem okrucieństwem względem swoich nieprzyjaciół bolszewików, zasłużył się względem kolonii polskiej tem, że na prośbę oficerów Polaków swojego oddziału, oddał im jeden dom wojskowy, w części miasta zwanej „impań”, na urządzenie kościoła katolickiego. Oddział Barona Ungerna składał się przeważnie z Characzynów, tych samych, którzy roku poprzedniego gościli w Chajtarze i pod Chajtarem w zupełnie innej roli,

a obecnie wstąpili jako ochotnicy do dywizji wojsk krajowych (Иногородческая Дивизия) pod komendę Barona.

We wrześniu 1920 roku Chińczycy zamknęli w Chajtarze, podobnie jak z resztą i w całym Chinach, Rosyjski Wicekonsulat, Rosyjski Sąd i Policję. Owczesny wicekonsul wstąpił na służbę do bolszewików. Rosyjski dzielnik pokojowy został mianowany Doradcą przy Sądzie Chińskim, a równocześnie zatrzymał stanowisko notariusza, gdyż instytucja notariatu była dotychczas w Chinach nieznaną.

W roku 1921-1922 osiedliło się w Chajtarze mnóstwo uchodźców rosyjskich, najwięcej z prowincji Zabajkalskiej, uciekających przed prześladowaniem bolszewików. Najwięcej między nimi było „siemionowców” którzy bali się z msty ze strony „czerwonych”. Sprawie dliwość i bezstronność każe przyznać że pod względem rabunków i krzywdzenia niewinnej ludności „siemionowcy” byli wielokrotnie gorsi od „bolszewików”.

Obecnie Chajtar składa się z trzech części: 1) Administracyjnej gdzie mieszkają urzędnicy i agenci kolejowi i gdzie również znajduje się Bank Rosyjski.—Azjatycki, sąd, notariat, cerkiew prawosławna, stacja meteorologiczna i t. d. 2) Z osady handlowej zamieszkałej przeważnie przez Żydów wychodźców z Białorusi, Rosjan i rosyjskich Tatarów. Tutaj znajdował się aż do września 1920. roku Rosyjski Wicekonsulat i Włski Agent Konsularny. W tej części miasta znajdują się koszary zajęte obecnie przez wojska chińskie oraz Kościół Katolicki, 3) „Stare Miasto” to jest najstarsza zamieszkała przez Chińczyków i Mongołów dzielnica. „Stare Miasto” ma ciekawe pamiątki w postaci oryginalnych świątyń buddyjskich.

Tu znajduje się także kompleks budynków zajmowany niegdyś przez władców Bargi, a obecnie przez władze chińskie. Obok domy, w których mieści się biuro „Wschodnie Amurskiej Złotopromysły, Kompanii”.

Części europejskie nie mają pamiątko

wego, jeżeli nie rachować obeliski koło szkoły, postawionego na pamiątkę Dynastji Hohlsteln Gottorp (nazwanej niewiadomo dlaczego Dynastją „Romanowych”). Więcej uwydatnia się historia ostatniego dwudziestopięcioletnia Chajtara na pozostałych szczątkach pamiątek cmentarnych. Stary cmentarz na gorze, tuż obok osady kolejowej, datuje się od r. 1897. Obecnie porzucony i zaledwie kilka pomników na nim pozostało.

Cmentarz wojskowy rosyjski z południowej strony linii kolejowej, tuż obok „Świętego Gaju” miał cały szereg krzyży z napisami o zabitych podczas wielokrotnych bitew z chuchuzami żołnierzach. Wiele nazwisk polskich. Obecnie wszystkie prawie krzyże skradzione przez Chińczyków na opał. Tutaj również byli pochowani jeńcy więźniercy którzy uciekli z pociągu wiozącego ich do obozu koncentracyjnego w Przymorskiej Prowincji. Biedacy zostali w Starem Mieście schwytni przez Mongołów i odstawieni do Wicekonsula Rosyjskiego, który ich oddał oficerowi konwoju. Po rozstrzelaniu, ciała ich obdarła z ubrania, długi czas walały się nieopogrzebane koło dawnej prochowni.

Na cmentarzu cywilnym (z północnej strony linii kolejowej) panuje różnorodność. Przeważają mogiły kolejowców i ich rodzin. Drewniane krzyże na grobach jeńców austrijskich (Alois Roeder i inni) którzy pomarli w tutejszym szpitalu wojskowym w zimie 1915-1916 roku na tyfus głodowy ulegają stopniowo zniszczeniu. Jeden pamiątki postawiony przez rodzinę, która czas dłuższy zamieszkiwała w Chajtarze, ma napis w języku polskim i chińskim, wykuty w granicie. Arabowie jeńcy z frontu Kaukaskiego, których także umorzyl w Chajtarze tyfus głodowy, pochowani są oddzielnie na cmentarzu mahometańskim

(tatarskim).

Tyfus głodowy ten bicz jeńców wojennych wszystkich narodowości panował dlatego, ponieważ oficerowie rosyjscy strzegący obozów lub konwojujący transporty z jeńcami, obkradali ich bez miłosierdzia, a uzyskane stąd pieniądze przegrzywali w karty lub przepijali.

Tak się przedstawia ta mało znana, chociaż dla rozległej prowincji bardzo ważna miejscowość. Polacy trafiają się tutaj stale od lat 25. Podczas wojny, napływu uchodźców i powiększenia ruchu kolejowego wskutek transportów wojennych, liczba Polaków przewyższała czterokroć setkę. Jedynym objawem życia duchowego miejscowej kolonii polskiej, były tylko nabożeństwa katolickie, które odprawiali przyjezdni ze Syberji, Mandzurji i Charbinu księża polscy. Poza tem wint i preferans uprawiany pracowici w Klubie Kolejowym wojskowym i po domach prywatnych, przez przedstawicieli kolonii polskiej w ciągu tych tygodni, miesięcy, lat i dziesiątków lat absorbował wszystkie siły umysłowe i duchowe naszych rodaków. To w połączeniu z „wodką i zauszką” zupełnie dla ich duszy i mózgu wystarczało. Dopiero na wiosnę 1919 roku, pan Karol Golanowski z Charbinu założył w Chajtarze pierwsze stowarzyszenie polskie pod nazwą „Polskie Towarzystwo Dobroczynności”. Pomimo wielkiego zainteresowania się tem towarzystwem, ze strony całego grona pracowników kolejowych związek zmarł, gdyż kierownicy jego okazali się nieodpowiednimi, ewentualnie niedbałymi. Na wiosnę 1922 roku zostało założone w Chajtarze „Koło Polskiego Związku Chrześcijańsko-Demokratycznego”. Przyszłość pokaże co z tego będzie.

Oby go tylko nie spotkał los poprzednika!

GIMNAZJUM POLSKIE

im. H. Sienkiewicza i

Szkola Poczatkowa

im. sw. Wincentego a Paulo

w Charbinie (Chiny)

Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza i Szkoła Poczatkowa im. Sw. Wincentego a Paulo mieszczą się obecnie w domu parafjalnym i zajmują 10 większych i mniejszych pokoi na dolnem piętrze. Lokal ten udziela Parafia bezpłatnie, co przy terażniejszych warunkach mieszkaniowych w Charbinie i sytuacji miejscowej polskiej kolonii stanowi pomoc olbrzymią. Kierownictwo obu szkół już drugi rok spoczywa w ręku Rady Opiekuńczej. Jest to w założeniu swoim konglomerat wszystkich instytucji, organizacji i odłamów społecznych, zjednoczonych celem kierowania i czuwania nad oświatą w duchu religijnym i polskim. I założyciel szkół Kościół w osobie ks. Proboszcza W. Ostrowskiego i grono przyjacielów szkół uznali za konieczne zmobilizować dla kierownictwa ich szersze sfery społeczeństwa Polskiego, szeroko otworzyć podwoje szkoły dla osób pragnących jej przynieść korzyść. W tym celu Rada Opiekuńcza chętnie przyjmuje do swego składu każde stowarzyszenie, które w jakimkolwiek kierunku chciałoby i mogło pracować dla dobra dorastającego pokolenia. Obecnie do składu Rady Opiekuńczej wchodzi: Miejscowy ksiądz Proboszcz, Dyrektor Gimnazjum, inspektorka Szkoły Poczatkowej, Przedstawiciele Rad Pedagogicznych obu szkół, Prezes i trzech członków Komitetu Rodzicielskiego, przedstawiciele organizacji społecznych Rady Paraf. Gosp. Pol. Gminy Polskiej, Czerwonego Krzyża, Przedstawiciel T-wa sw. Wincentego a Paulo, Kierownik Bursy, Kierownik Hufca Harcerskiego i pięciu członków od społeczeństwa, obieranych na rok na wspólnem posiedzeniu Rady Opie-

kuńczej i Komitetu Rodzicielskiego.

Na pierwszym posiedzeniu Rady Opiekuńczej wybrano Prezesem pana Konstantego Symonolewicza wicekonsula polskiego. Aż do tej chwili piastuje On tą godność i poświęca swe siły i pracę staraniom o te zakłady naukowe. Jemu głównie zawdzięczamy, że Rada Opiekuńcza, szkolnie złożona z różnorodnych żywiołów pracuje zgodnie a obie szkoły rozwijają się stale na pożytek młodzieży, pociechę rodzicom i korzyść Ojczyźnie. Przy tej sposobności należy jeszcze wspomnieć z wdzięcznością, że p. Symonolewicz z własnej chęci i bezinteresownie objął wykłady historii powszechnej w Gimnazjum i pomimo nawału własnych zajęć nie szczędzi trudów, ażeby i w ten sposób przyczynić się dla dobra uczelni.

Kompetencja Rady Opiekuńczej rozciąga się na wszystkie administracyjno-gospodarsze sprawy szkół. Poza to w ogóle wszystkie ważniejsze momenty życia szkolnego, wszystkie zasadnicze kwestje połączone z działalnością szkół są w ten lub inny sposób zaznaczone, roztrząsane lub sankcjonowane przez Radę Opiekuńczą. Sprawy pedagogicznej techniki są w ręku Dyrektora zakładów naukowych przy współudziale Rad Pedagogicznych obu szkół. Sprawa przyparzania i wynajdywania środków na płacenie za naukę niezaможnych uczniów oraz kwalifikowanie niezamożności rodziców tentujących o zwolnienie od płaty należy również do Rady Opiekuńczej. Obie Rady Pedagogiczne w ostatecznym wyniku działają w ścisłym porozumieniu z R. O., której zawsze jest wiadomym kieru-

nek i szystem ich działalności.

Środki finansowe R. O. składają się z opłat pobieranych za naukę, z miesięcznej subwencji w sumie 300 jen udzielanej przez Ks. Proboszcza, z nierregularnych subwencji i jednorazowych ofiar udzielanych przez Konsulat lub osoby prywatne przy pomocy składkowych list, lub w inny sposób, i dochodu z wieczorów, i teatralnych przedstawień urządzanych przez Radę Opiekuńczą lub Komitet Rodzicielski. Oto jest w głównym zarysie to co można zakomunikować o składzie, zadaniach i kierunku pracy Rady Opiekuńczej. Pracuje ona pod osłoną trzech sztandarów—wiarę, patriotyzmu i miłości dla dzieci i ma moralne prawo żądać od społeczeństwa Polskiego zaufania i poparcia.

Odegnie gimnazjum składa się z 6 klas, gdyż prawie wszyscy uczniowie którzy powinni być obecnie w klasie 7 i 8 wyjechali do Polski, i klasy te potrzeba było zamknąć.

LICZEBNOŚĆ KLAS GIMNAZJUM:

klasa 1-sza—39, 2-ga—26, 3-cia—16, 4-ta—14, 5-ta—3 i 6-ta—6. Razem 109 uczni.

SZKOŁA POCZATKOWA:

oddział 1-szy—23, 2-gi—18 i 3—35. Razem 76 uczni.

SKŁAD NAUCZYCIELSKI w gimnazjum: Dyrektor St. Janiszewski, (język polski i niemiecki) ks. Wł. Ostrowski (religia), ks. Leszczewicz (łacina), Dr. Banasiński (przyroda, fizyka, algebra), Piotr Perzeński (matematyka), J. Brudzewska (historja, geografja i rysunek), M. Niderowa (arytmetyka, przyroda) T. Szukiewicz (j. angielski), M. Dudowiczowa (j. rosyjski), Fr. Łysek—Polański (j. polski), F. Czopp. (rysunki) J. Wyszynski (śpiew)

SZKOŁA PRZYGOTOWAWCZA:

Fr. Łysek—Polański (j. polski), M. Niderowa (arytmetyka), J. Brudzewska (pogadanki) ks. Leszczewicz (religia), M. Dudowiczowa (ogródek i oddział 1-szy) J. Wyszynski (śpiewy).

Gimnazjum im. H. Sienkiewicza ma prog-

ram humanistyczny, ściśle zastosowany do przepisów i rozporządzeń które wydało Ministerstwo Oświaty w Warszawie. Jecyna różnica, polega na tem, że do cyklu nauk wprowadzono kursa orientalistyki, t. j. nauki o geografji, historii, kulturze i stosunkach ekonomicznych krajów i ludów Dalekiego Wschodu. W przeszłym roku udzielał lekcji orientalistyki, doskonały znawca i specjalista z wykształcenia Wice Konsul Polski p. K. Symonolewicz. W bieżącym roku szkolnym lekcje te mają być znacznie rozszerzone. Za tę pracę należy się panu Wice Konsulowi jak najgorętsze podziękowanie, nie tylko wskutek tego że prowadzi ją zupełnie bezinteresownie, ale jeszcze więcej dla tego że dzieli się swoimi wiadomościami z młodzieżą, która ma służyć w przyszłości łącznik między ludami Dalekiego Wschodu, a naszą Ojczyzną.

Ogromne wysiłki personelu nauczycielskiego, energia i umiejętność dyrekcji i serdeczna opieka i pomoc tak materalna, jak i moralna ze strony kościoła w osobie ks. Proboszcza W. Ostrowskiego i ks. Eysymonta uczyniły z obu szkół zakłady naukowe, któremi może się chlubić kolonja polska. Religijno-patriotyczny kierunek, serdeczny stosunek do młodzieży i zrozumienie jej potrzeb służą ręką mią, że szkoły wydadzą zasęp chrześcijańskich polskich szermierzy, którzy będą pracować w imię Boże na pożytek Ojczyzny. Czyż nie będzie to najlepszym darem Polaków w Chinach Ojczyźnie i czy w obec tego nie jest świętym obowiązkiem społeczeństwa przyjść z pomocą kościołowi i garstce ludzi, którzy nad tem pracują. A praca czeka coraz większa. Z każdym dniem ubywa liczba Polaków w Charbinie i ubywają właśnie ci, którzy najwięcej czasu i truda poświęcili w sprawach społecznych. Dość nas jednak zostanie, tylko powinniśmy połączyć siły nasze i wtedy ta praca co przeraża garstkę pracowników pójdzie nam łatwo i dzieci nasze z czasem powrócą do Polski nie jako cudzoziemcy, a jako wierni i oświeceni synowie matki Polski.

CUDZOZIEMCY w chińskiej służbie rządowej

W służbie rządowej w Chinach służy wie-
lu cudzoziemców. W sierpniu 1922. roku
służyło w Chińskiej Komorze Celnej 1409
obcych podoanych. W tej liczbie: Anglików
561, Japończyków 236, Niemców 228, Ame-
rykanów 145, Francuzów 84, Rosjan 82 Wło-
chów 69.

Wiemy że w Chińskiej Komorze Celnej
służy także kilkunastu Polaków, ale nieste-
ty wskutek traktu traktatu polsko-chińskiej
go muszą oni figurować jako poddani innych
państw. Byłoby rzeczą bardzo pożądaną, aże
by przy zawieraniu przyszłego traktatu pol-
ko-chińskiego, było to uwzględnione, i aże
by Polska jako spadkobierczyni pewnej części
terytorjum należącego w czasie zawarcia
traktatów rosyjsko-chińskich do Rosji, otrzy-

mała drogą spadku, także te prawa i przy-
wilje, jakie mieli lub mają Rosjanie w obre-
bie państwa chińskiego. Do tych praw nale-
żą przede wszystkim. Możnaść: znajdowania
się na służbie w Chińskiej Komorze Celnej,
w Monopolu Solnym, na Chińskich Pocztach
i Urzędach Telegraficznych, oraz w byłych
przedsiębiorstwach rosyjsko-chińskich, jak np
na CHINSKO—WSCHODNIEJ KOLEJI ŻE-
LAZNEJ. Kwestja ta o ile wiemy, nie była
dotychczas jeszcze nigdzie poruszona, ani w
prasie, ani wśród licznych organizacji pola-
kich. Mamy nadzieję że nasi przedstawiciele-
dyplomatyczni na Dalekim Wschodzie, zajmą
się tą nadzwyczaj ważną dla Polaków i Pols-
kości w Chinach—kwestją.

Z bytu i kultury Chin

O CHUNCHUZACH.

Chunchuzi, czyli bandyci chińscy, są obec-
nie w Mandżurji Północnej bohaterami dnia.
Dzienniki miejscowe szczegółowo opowiada-
ją o ich napadach śmiałych. Ludność tak
chińska jak i europejska, zamieszkała na te-
renie wyłączenia kolei Wschodnio-Chiń-
skiej, drży z obawy przed ich przybyciem,
a władze chińskie wysyłają przeciwko nim
oddziały zbrojne i wziętym do niewoli z wiel-

ką pompą i paradą publicznie ściągają głowy.
Nie bardzo to jednak skutkuje, bo hydra
bandytyzmu nie tylko nie umiera, ale podob-
nie jak w starożytnym bycie, na miejscu
głowy odciętej wyrastają dwie nowe. W ni-
niejszym artykule postaramy się dać chociaż
by pobieżne informacje o powstaniu histo-
rycznym rozwoju i obecnym stanie tej specy-
ficznej plagi Mandżurji.

I. POWSTANIE I ROZWÓJ BANDYTYZMU W MANDŻURJI.

Mandżurja, ojczyzna ostatniej dynastji
Chińskiej Da Cin, była u cesarzy tej dynas-
tji w ciągu lat wielu w zaniedbania. Pewną

uwagę zwracano na Mukder, gdzie zrajdo-
wały się grobowce dynastji Mandżurskiej, og-
romne zaś obszary Mandżurji Północnej, sta-

nowiące prowincję Hai-Lung-Tsiang (rzeka
Czarnego Smoka—chińska nazwa rzeki Amu-
ru, z którą prowincja graniczy) były pozostawione same sobie. Na rozległych przestrze-
niach koczowały plemiona szczepu mandżu-
skiego—Sołoni i Daurowie—na północy mo-
na było napaść plemiona Opczonów (man-
dsurcy tunguzi), a niektóre ziemie służyły
za pastwiska Mongołom.

Chińska-Mandżurska administracja, uważa-
jąc swój pobyt w Mandżurji jako wygnanie
i nie będąc kontrolowaną przez nikogo, stara-
ła się wynagrodzić je sobie bezprawiami po-
borami i zdzierstwami, tak z aborygenów,
jak i z ludności chińskiej, składającej się prze-
ważnie z kupców i grupującej się po miastach.
Mandżurja wciśnięta wzdłuż rzeki Amuru w
posiadłości rosyjskie, dzięki swemu położe-
niu geograficznemu, stanowiła pokusę dla ro-
syjskich imperjalistów w ich „Drang nach
Osten”. Projekt przeprowadzenia wielkiej ma-
gistrali syberyjskiej, mający na celu połącze-
nie rosyjskiego Dalekiego Wschodu z Peter-
burgiem i Moskwą, miał jako rezultat zawar-
cia z Chinami umowy, na mocy której Chi-
ny oddały w dzierżawę Rosji na 99 lat waz-
ki pas ziemi, przerywający w poprzek całą
Mandżurję Północną. Na tym to pasie wy-
budowaną została kolej Wschodnio-Chińska.
W tym czasie wybuchło powstanie bokse-
rów—reakcja narodowa przeciwko przywile-
jom cudzoziemskim, i Mandżurję napełniły
dzikie hordy, żądne krwi cudzoziemskiej.
Nasywano ich chunchuzami, ale o ile ta naz-
wa oznaczala bandytów—była niesłuszna, po-
nieważ ruch bokserów, choć dziki, nosił jed-
nakże charakter ideowy. Z punktu historycz-
nego nazwa ta jednak ma swoje uzasadnie-
nie, ponieważ w starożytności nazwę chunchu-
zów przybrały sobie oddziały partyzanckie,
walczące przeciwko uzurpatorowi Wan-Man,
dążącemu do strącenia dynastji Tan, którzy
dla oznaki farbowali sobie brody na czerwono.
Powstanie bokserów stłumiono, ale roz-
proszone oddziały bokserów istnieć nie prze-
stały i jeszcze w szeregu lat wojska rosyjs-
kie zmuszone były toczyć z nimi nieustan-
ną walkę, która z jednej strony nosiła charak-

ter ekspedycji karnych, z drugiej zaś i mor-
gów posterunków pojedynczych i napadów
złeniacka. O ile chodzi o odcięcie głowy
schwytanym chunchuzom, to władze rządzące
nie zwlekały wyroku. Wojska rosyjskie orę-
nie operowały na terenie wyłączenia, a
po za jego granicami wojska chińskie jed-
nie sądowniały się wypędzeniem chunchuzów
z okolic miast, nie odważając się na dalszą po-
goń za nimi w głąb kraju. Charakter miejsca-
wości w Mandżurji, poprzecinanej górami i
wąwozami, był naturalnym sprzymierzeńcem
chunchuzów, paraliżując zupełnie i tak opie-
szącą akcję rządu chińskiego. Były użyte i
inne środki celem stłumienia bandytyzmu,
a mianowicie władze miejscowe proponowały
dowódczom znaczniejszych oddziałów amne-
stję w razie wstąpienia wraz z oddziałami do
armji rządowej. Propozycje te były czynione
niejednokrotnie ze skutkiem pomyślnym. Do-
wódca otrzymywał ten lub ów stopień woj-
skowy w zależności od wielkości oddziału,
któremu przewodził, a żołnierze—mundury
orę. Takim oddziałom powierzano ochro-
nę prowincji od napadu innych szajek chun-
chuzów, ale rzecz prosta wywiązywały się one
z tego w sposób nieszczególny. Często zdarza-
ły się wypadki, że oddział taki, wystany prze-
ciw chunchuzom, przechodził na ich stronę i
wraz z orędem znikał w górach Chinganu.

W tej połowiczności środków walki władz
chińskich z chunchuzami muszą jednak tkwić
pewne pierwiastki ideowe, nieznanne Europej-
czykom. W historii rozwoju tego ruchu łat-
wo znaleźć potwierdzenie powyższego. Wojna
rosyjsko-japońska, której areną służyła Man-
dżurja, w stopniu znacznym przyczyniła się
do rozwoju ruchu chunchuzkiego. Oddziały
chunchuzów niekiedy bardzo znaczne przy-
mowały udział w walce, służyąc to jednej to
drugiej stronie i bez wątpienia jednakowo nie
nawidząc obie. Dowódcy niektórych oddziałów
z czasem zajęli wybitne stanowiska wojskowe,
na których po dziś dzień porostają. Kiedy po
niefortunnej wojnie i rewolucji 1905 roku
nastąpiło oczekiwane przez Chiny osłabie-
nie Rosji i państwo to, pragnąc powetować
poniesione straty, zwróciło szczególną uwagę

pod ochroną oddziału mongolskich wojsk (Rzecz działa się w Chaifarze w czasach niepodległości Hulun-Buiru). Stąd kmi znalezione w głuchej i dzikiej miejscowości w pobliżu gór Chinganu, ale gdy zabrakło ości, zaciągnęli w górach oddział wojska chińskiego rozpętała ogień. Po pierwszej salwie Mongołowie pierzchnęli, Europejczycy zaś po krótkiej próbie porozumienia się musieli pójść za ich przykładem, przyczem dwaj z nich w czasie ucieczki zginęli bez wieści. Celem ich odszukania i odnalezienia winowajców z Cielkaru wyruszyła mieszana rosyjsko-chińska komisja pod eskortą silnego rosyjskiego oddziału. Część kmi oraz znaczną ilość zrabowanych rzeczy znaleziono w biednej wiosce daurskiej, winowajcami zaś napadu okazali się... policjanci specjalnej górskiej policji, którym była powierzona inspekcja całego ogromnego obwodu. Ciało jednego z zaginionych robotników znaleziono w pobliżu; nosiło ono ślady bezcelowego okrucieństwa i paswienia się. Podczas procesu przed oczami Europejczyka sędziego przeszedł jak w kalejdoskopie szereg żołnierzy, Daurów i ich rodzin, a nawet kilku drobnych przelupniów chińskich, słuchających jedynie spólnie pomiędzy nawpół dzikimi Daurami i resztą świata, przepańskowo złapanych we wsi. Żołnierze-policjanci wraz z naczelnikiem swoim po foficerem okazali się byłymi chunchuzami, których nie dawno przyjęto do służby wojskowej. Trzymali się bardzo hardo, zuchwale i zaprzeczali

li wszelkiego udziału w kradzieży. Strzelali niby dlatego, iż oddział mongolski przyjeżdżał chunchuzów. Twarze u wszystkich były dzikie, okrutne, nie pozbawione jednak u niektórych pewnego wyrazu. Daurowie przedstawiłi typ ludzi bezmyślnych. Tłumaczenie się ich było pozbawione wszelkiej wiarygodności, ale powtarzali je uporczywie. Jeden z nich—widocznie naczelnik wioski, w rodzaju wójty, monotonyim głosem opowiadał iż wcale nie jechał z jednej wioski do drugiej, ponieważ miał się żenić na dawid czego wskazywał na stojącą obok potworną oszronnicę z rzeczoną. Z jakiej racji w jurois jego znajdowały się różne europejskie przedmioty (po między innymi—ubioru i bielizna europejskich dam) powiedzieć nie umiał, woiat powracając do swojego ożenku. Inni towarzysze jego na wszystkie pytania odpowiadali, że nie wiedzą. Natomiast kupcy chińscy odznaczali się wietomównością i z bardzo zrozumiałym podaniem starali się dowiedzieć, iż za dniego udziału w akcji tej nie brali. Przed komisją, a przynajmniej przed członkami-Europejczykami złaża kwestja—kto z delikwentów jest chunchuzem? Z wyroku sądu wino skować należy, że Daurowie, ponieważ pości nalo im głowy, żołnierzy zaś pozostawiono na służbie, tylko translokując.

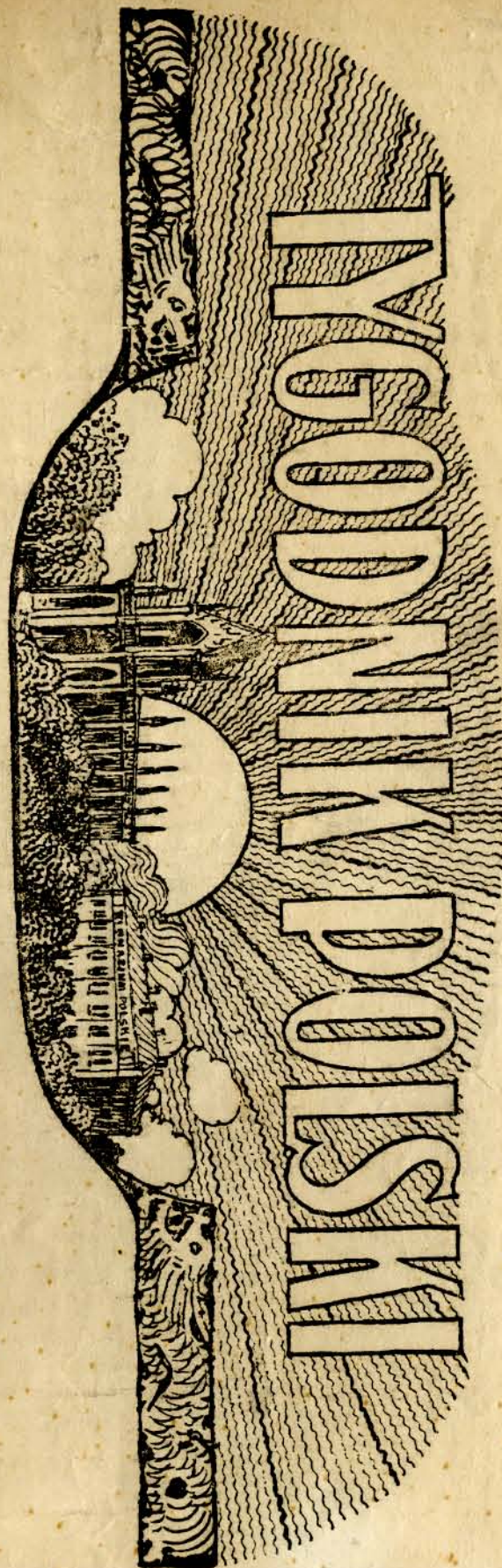
K. SYMONOLEWICZ.

(Dokończenie tego artykułu nastąpi w 2-jej części „Pamiętnika“.)

CENA „PAMIETNIKA CHARBINSKIEGO“

- W Chinach lub Japonii.....1 doll. meks. lub 1 jena jap.
 - W Syberji i Rosji.....1 rubl. srebrny
 - W Polsce.....800 marek polskich.
 - W innych krajach.....50 centów amerykańskich.
- Do nabycia w Bibliotece Parafialnej w Charbinie (Chiny).
Adres: ROMAN CATHOLIC Church 79.
Bolszoi Prospekt. Harbin (China).

Printed on the „Russian Daily News“ press.
98. BULWARNY PROSPEKT HARBIN (CHINA)

TYGODNIK POLSKI

JEDYNE CZASOPISMO POLSKIE W AZJI.
WYCHODZI W CHARBINIE (CHINY) CO NIEDZIELA

REDAKCJA I ADMINISTRACJA MIEŚCI SIE W LOKALU BIBLIOTEKI PARAFIALNEJ W GMACHU GIMNAZJUM POLSKIEGO IM. H. SIENKIEWICZA W CHARBINIE. ADRES DLA KORESPONDENCI WINCENTY SZAFRANSKI. 65. BOLSZOJ PROSPEKT HARBIN CHINA. Pieniądze za prenumeratę przyjmuj: Ks. Proboszcz Ostrowski. Cena oddzielnego numeru 20 sen. japońskich lub 20 cent. amerykańskich. Warunki prenumeraty: W Chinach i w Japonii: Rocznie 8 jen japon. lub 8 doll meksykań., półrocznie 4 jen lub 4 doll. meks., kwartalnie 2 jen lub 2 doll. meks., miesięcznie 70 sen. jap. lub 70 cent. W Polsce półrocznie 500 marek, rocznie 1000 marek. W Syberji i Rosji rocznie 5 rubli złotych lub 5 rub. srebrnych 16w meks. W innych krajach: rocznie 4 doll. amerykańskie, kwartalnie 1 dolar amerykański.